

UN
DP

Moldova

ROMII ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Sorin Cace, Vasile Cantarji
Nicolae Sali, Marin Alla

ROMII ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Chişinău 2007

Copyright © PNUD Moldova, 2007
Toate drepturile rezervate.
ISBN 978-9975-80-098-3

Autori:
Sorin Cace
Vasile Cantarji
Nicolae Sali
Marin Alla

Coordonare și contribuție:
Angela Dumitrașco (PNUD Moldova)
Mihail Peleah (PNUD Moldova).

Datele și analizele pentru acest studiu au fost realizate de către Centrul de Investigații Sociologice și Marketing CBS-AXA.

La elaborarea raportului s-a ținut cont de discuțiile cu reprezentanții comunității romilor din Moldova (cele mai active ONG-uri), precum și de recenziile lui Andrey Ivanov, consilier pe politici în domeniul dezvoltării umane, și Susanne Milcher, specialist în domeniul sărăciei și dezvoltării economice (ambii din cadrul Centrului Regional PNUD de la Bratislava).

Coperta și design: Eugen Catruc, Mihai Sava
Imagini: Julie Pudlowski
Redactare: Adriana Nazarciuc
Tipar: Casa Editorial-Poligrafică Bons Offices
Tiraj: 200 ex.

Notă: Analiza și recomandările de politici conținute în acest raport, precum și datele, interpretările și concluziile exprimate aici aparțin autorilor și nu reflectă neapărat opiniile Programului Națiunilor Unite pentru Dezvoltare și ale Guvernului Republicii Moldova.

Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD) reprezintă rețeaua globală de dezvoltare a Națiunilor Unite, care promovează schimbarea și conectează țările la informații, experiența și resursele necesare pentru a ajuta oamenii să-și construiască o viață mai bună.

Cuprins

SUMAR	7
Contextul acestui raport	7
De ce este necesar acest raport?	8
Datele-cheie ale sondajului	9
Situția social-demografică	9
Veniturile, cheltuielile și sărăcia	10
Educația	11
Ocuparea forței de muncă și șomajul.....	12
Sănătatea.....	13
Condițiile de viață.....	14
Securitate și relații în cadrul comunității.....	14
Migrația	15
Politicile care vizează romii în Moldova	16
INTRODUCERE	19
Romii: Perspectiva internațională	20
Romii: Perspectiva națională.....	24
Contextul și argumentarea prezentului studiu.....	26
Obiective.....	27
Metodologia studiului	27
CAPITOLUL 1. SITUAȚIA SOCIO-DEMOGRAFICĂ	31
Caracteristici demografice	31
Factorul etno-demografic	31
Factorul migrațional.....	38
Factori etno-transformațional	38
Concluzii.....	40
CAPITOLUL 2. VENITURILE, CHELTUIELILE ȘI SĂRĂCIA	43
Veniturile.....	44
Cheltuielile	46
Ratele sărăciei	48
Profundimea sărăciei și inegalitatea	50
Fațetele sărăciei.....	51
Concluzii.....	55
CAPITOLUL 3. EDUCAȚIA.....	59
Nivelul de educație și gradul de alfabetizare.....	60
Frecvențarea instituțiilor de învățământ (participarea școlară) 61	
Concluzii.....	66
CAPITOLUL 4. ANGAJAREA ÎN CÂMPUL MUNCII ȘI ȘOMAJUL	69
Statutul profesional	70
Proprietatea funciară	73
Antreprenoriatul	74
Concluzii.....	75

CAPITOLUL 5. SĂNĂTATEA.....	79
Mortalitatea infantilă	80
Bolile și vaccinarea.....	82
Accesibilitatea serviciilor medicale și asigurarea medicală obligatorie.....	83
Concluzii.....	86
CAPITOLUL 6. CONDIȚIILE DE VIAȚĂ.....	89
Caracteristicile locuințelor	89
Accesul la infrastructură locativă.....	91
Obiecte de uz casnic și tehnologii informaționale	93
Concluzii.....	95
CAPITOLUL 7. SECURITATE ȘI RELAȚII ÎN CADRUL COMUNITĂȚII	97
Securitatea alimentară.....	97
Probleme de securitate și de comunitate	99
Distanța socială	101
Concluzii.....	102
CAPITOLUL 8. MIGRAȚIA.....	105
Tendențele de emigrare: caracteristici și direcții	106
Remitențele: utilizarea lor și investițiile	108
Concluzii.....	110
BIBLIOGRAFIE	111
ANEXE	
Anexa 1. Aspecte metodologice.....	112
Anexa 2. Raioanele și localitățile incluse în eșantion	114
Anexa 3. Calcularea indicelui dezvoltării umane (IDU) pentru populația roma și non-roma	116
BOXE	
Boxa 1. Prioritățile Deceniului de Incluziune a Romilor.....	23
Boxa 2. Grupurile etnografice de romi în Republica Moldova.....	33
Boxa 3. O estimare a numărului populației roma oferită de liderii romi	34
Boxa 4. Populația roma în regiune	34
Boxa 5. Discriminarea.....	65
Boxa 6. Mediatorii socio-sanitari pentru comunitățile de romi	84
Boxa 7. Probleme în relațiile cu instituțiile statului	101
Boxa 8. Combaterea traficului de ființe umane în comunitățile de romi	106
Boxa 9. Emigrarea și abandonul școlar.....	106
TABELE	
Tabelul 1: Evoluția populației roma (numărul de romi înregistrați prin recensămintele efectuate în a doua jumătate a secolului XX)	32
Tabelul 2. Caracteristicile de vârstă ale persoanelor căsătorite (roma și non-roma)	37
Tabelul 3. Structura etnică a cuplurilor în Moldova	40
Tabelul 4. Ponderea veniturilor pe sursa de venit pentru o gospodărie roma/non-roma	46
Tabelul 5. Cheltuielile per persoană în gospodăriile roma și non-roma (în octombrie 2005)	47
Tabelul 6. Produsele agricole obținute în gospodăriile roma și non-roma, pentru consum propriu	55
Tabelul 7. Distanța pînă la școală pentru copiii roma și non-roma	65

Tabelul 8. Apartenența etnică a majorității colegilor de școală pentru a copiilor roma și non-roma	65
Tabelul 9. Distribuția populației roma și non-roma după statutul profesional.....	71
Tabelul 10. Domeniile de activitate în care se implică populația roma și non-roma	72
Tabelul 11. Date cu privire la mortalitatea infantilă pentru populația roma și non-roma.....	82
Tabelul 12. Cauzele neacoperirii de către sistemul de asigurare medicală a polițelor de asigurare pentru populația roma și non-roma.....	85
Tabelul 13. Schimbări ale mediului de reședință ale populației roma și non-roma	90
Tabelul 14. Facilități sanitare în locuințele romilor: Moldova din perspectivă regională.....	93
Tabelul 15. Acțiunile întreprinse de romi și de non-romi în cazul lipsei repetate a alimentelor	98
Tabelul 16. Perioada medie de emigrare pentru romi și populației non-roma	108

GRAFICE

Graficul 1. Autoidentificarea etnică a romilor (recunoașterea identității etnice de către respondenții identificați ca romi).....	36
Graficul 2. Piramida vîrstelor a populației roma și non-roma	36
Graficul 3. Limbile vorbite de romi.....	39
Graficul 4. Raportul dintre media veniturilor per persoană și minimul de existență pentru populația roma și non-roma.....	44
Graficul 5. Sărăcia pe cap de locuitor pentru populația roma și non-roma.....	49
Graficul 6. Distribuția cheltuielilor pe cap de locuitor pentru populația roma și non-roma	50
Graficul 7. Distribuția grupurilor de cheltuieli (populația roma și non-roma)	51
Graficul 8. Ratele sărăciei extreme după tipul localităților (populația roma și non-roma)	52
Graficul 9. Ratele sărăciei extreme după numărul de copii (populația roma și non-roma)	52
Graficul 10. Ratele sărăciei extreme după nivelul de educație al capului familiei (populația roma și non-roma).....	53
Graficul 11. Sărăcia și statutul profesional al membrilor adulți din gospodării (romi și non-romi).....	54
Graficul 12. Gradul de alfabetizare al adulților roma și non-roma	60
Graficul 13. Nivelul de studii al populației roma și non-roma cu vârsta de peste 18 ani	60
Graficul 14. Cotele de înmatriculare în învățămînt pentru populația roma și non-roma	62
Graficul 15. Cauzele nefrecventării instituțiilor de învățămînt de către copiii roma.....	63
Graficul 16. Posibilitățile financiare ale familiilor roma și non-roma pentru susținerea studiilor copiilor	64
Graficul 17. Accesibilitatea instituțiilor de învățămînt pentru populația roma și non-roma.....	64
Graficul 18. Statutul profesional al membrilor de familie (populația roma și non-roma)	70
Graficul 19. Activitatea membrilor gospodăriilor roma și non-roma	71
Graficul 20. Distribuția afacerilor inițiate de familiile de romi (după domeniul de activitate)	68
Graficul 21. Cazuri de pierdere a sarcinii la femeile roma și non-roma.....	81
Graficul 22. Vaccinarea copiilor roma și non-roma cu vîrste de pînă la 14 ani	83
Graficul 23. Accesul la serviciile medicale pentru romi: Moldova în context regional.....	85
Graficul 24. Calitatea locuinței în gospodăriile roma și non-roma	90
Graficul 25. Condițiile de bază în gospodăriile roma și non-roma	92
Graficul 26. Disponibilitatea resurselor informaționale.....	94
Graficul 27. Cazurile de deficit alimentar la romi și în cazul populației non-roma	98
Graficul 28. Importanța securității și problemelor comunitare în percepția romilor și a non-romilor	99
Graficul 29. Persoanele și instituțiile la care se adresează romii și populația roma și non-roma pentru soluționarea problemelor	100
Graficul 30. Indicele Distanței Sociale dintre romi/non-romi și alte grupuri etnice din Moldova.....	102
Graficul 31. Direcțiile de emigrare pentru populația roma și non-roma.....	107
Graficul 32. Utilizarea remitențelor de către populația roma și non-roma	109

Sumar

ROMII ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Contextul acestui raport

In anul 2000, Moldova a semnat alături de alte 189 de țări ale lumii Declarația Mileniului a Națiunilor Unite. Acest document a reconfirmat atitudinea comunității internaționale față de valorile fundamentale ale umanității – libertate, egalitate, solidaritate și toleranță prin protejarea mediului și partajarea responsabilităților – și a accentuat relevanța soluționării problemelor complexe prin stabilizarea păcii, respectarea drepturilor omului, asigurarea unei dezvoltări durabile și protecția mediului. Excluderea socială a unor grupuri și menținerea unor rate înalte ale sărăciei printre aceste grupuri constituie un factor semnificativ care ar putea compromite în prezent realizările Obiectivelor de Dezvoltare ale Mileniului (ODM) pentru diferite țări. Romii sunt considerați unul din astfel de grupuri, care necesită o atenție specială în scopul realizării prevederilor ODM. Acțiunile necesare pentru grupul etnic al romilor sunt bine cunoscute: eliminarea sărăciei, ameliorarea accesului la educație și dezvoltarea abilităților economice. Elaborarea unor politici de asistență pentru romi necesită deținerea unor date corecte. În Moldova lipseau astfel de date statistice relevante despre romi. Totodată, elaborarea politicilor în Europa Centrală și de Est, unde locuiește majoritatea romilor, se făcea prioritar în baza unor date de ordin calitativ și nu cantitativ.

Pentru a asigura o abordare exhaustivă în evaluarea situației romilor din regiune, Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD) a susținut în 2002 o cercetare vastă în rîndul romilor din Bulgaria, Republica Cehă, Ungaria, Slovacia și România. Raportul despre dezvoltarea umană elaborat ca rezultat al acestei cercetări (intitulat „Evitînd capcana dependenței”) a analizat statutul romilor din perspectiva dezvoltării umane în aceste țări. Recomandările raportului de monitorizare a sărăciei și a altor componente ale ODM, relevante pentru grupurile vulnerabile și pentru romi, în particular, au fost susținute plenar prin inițierea Deceniului de Incluziune a Romilor, lansată de opt state din Europa de Sud-Est (Albania, Bosnia și Herțegovina, Bulgaria, Croația, Macedonia, Muntenegru, România și Serbia) și susținută de către Banca Mondială, Institutul pentru o Societate Deschisă (ISD), PNUD, Comisia Europeană, Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa, Consiliul Europei și alte organizații implicate în promovarea dezvoltării. Prioritățile „Deceniului” au fost confirmate la conferința „Romii într-o Europă lărgită: Provocări pentru viitor”, găzduită de către Guvernul Ungariei în iunie 2003. În februarie 2005, „Deceniul” a fost lansat oficial la Sofia, unde prim-miniștrii statelor menționate au pledat pentru eliminarea diferențelor dintre condițiile de trai pentru romi și non-romi și pentru ruperea cercului vicios al sărăciei și al excluderii sociale. Republica Moldova s-a alăturat acestei inițiative a „Deceniului de Incluziune a Romilor” în octombrie 2006, în timpul întrunirii Comitetului Internațional Director al „Deceniului” la Sofia.

De ce este necesar acest raport?

Confruntînd aceeași problemă a lipsei unor date adecvate despre populația roma în rapoartele statistice din Moldova, în 2005, PNUD Moldova a susținut elaborarea primului studiu cantitativ, care a cuprins cîte 600 de gospodării de romi și non-romi din 81 de localități. În acest context, acest raport are menirea să ofere partenerilor naționali date cantitative de bază și statistici privind situația romilor din Moldova, pentru diferite domenii: fațetele sărăciei (venituri și cheltuieli), educație, angajare în cîmpul muncii și șomaj, sănătate, condiții de locuire, securitate și migrație. Acest raport ar putea motiva, de asemenea, intensificarea dialogului privind situația romilor în Moldova și ar putea servi ca platformă pentru identificarea unor soluții, politici și programe de incluziune socială a romilor.

După primul deceniu al tranziției la economia de piață în Moldova a fost creată baza legislativă pentru garantarea respectării drepturilor omului. Cu toate acestea, experiența arată că existența unui cadru legislativ pentru protecția drepturilor minorităților este o condiție necesară, dar insuficientă pentru a asigura o integrare durabilă a minorităților. Pentru a asigura o anumită durabilitate, politicile de integrare a minorităților trebuie să înlătore trei deficiențe majore: insuficiența oportunităților de angajare în cîmpul muncii, accesul limitat la studii și participarea redusă la guvernare, în special la nivel local.

În acest context, acest raport sugerează inițierea unor dezbateri pe marginea oportunităților de asigurare a unei dezvoltări durabile a grupurilor vulnerabile. Raportul scoate în evidență anumite aspecte deficitare ale unor politici în ceea ce privește dezvoltarea comunităților roma și a grupurilor vulnerabile în general și vine să sprijine factorii de decizie să întreprindă măsuri de soluționare a următoarelor probleme:

- Lipsa unor date adecvate, dezagregate pe principiul socio-economic; asigurarea elaborării unor politici adecvate.
- Lipsa unor soluții integrate care vizează problemele comunităților marginalizate în complex (de exemplu, prin conexiunea activităților ce țin de educație, încadrare în muncă, sănătate, fortificarea proiectelor comunitare).
- Conștientizarea redusă a faptului că oferirea oportunităților de dezvoltare pentru grupurile vulnerabile înseamnă o investiție pe termen lung, de care vor beneficia în egală măsură, atît populația majoritară, cît și minoritățile.

Datele-cheie ale sondajului

Situația socio-demografică

Există mai multe teorii despre originea populației roma (țigani). Cele mai multe controverse se referă la mărimea populației acestei minorități. Dezbaterile pe această temă sunt o consecință directă a incertitudinii privind identitatea romilor. Începînd cu a doua jumătate a secolului XX, numărul populației roma din Moldova, potrivit recensămintelor, a înregistrat o creștere continuă. Cel mai recent recensămînt, efectuat în 2004, a arătat că aici locuiesc 12,271 de cetățeni romi, reprezentînd 0,4% din populație; aceasta este o rată cu mult mai mică decît în alte țări din regiune, cum ar fi România, Bulgaria, Ungaria etc. Totodată, experiențele regionale ne arată că recensămintele tind să subestimeze numărul real al romilor. Stereotipurile negative atribuite romilor de către populația majoritară, discriminarea etnică pe piața muncii, în educație, în serviciile de sănătate și în alte sfere sociale, injustiția și acțiunile de discriminare, pe care au trebuit să le suporte romii în trecut, stau la baza negării etnicității rome.

Datele acestui sondaj arată că în Moldova locuiesc 15,000 de romi. Alte surse estimează numărul populației roma la 20,040 sau chiar 25,0000 (circa 7% din populație), precum susțin unii lideri ai comunității roma. În același timp, nu există date exacte care să confirme faptul că numărul populației roma este mai mare decît cel prezentat în datele oficiale. Din cauza acestei incertitudini, la care se adaugă și faptul că în multe situații romii nu declară oficial că aparțin etniei roma datorită aspectelor enumerate mai sus, este destul de dificil de determinat numărul exact al populației roma în Republica Moldova. Problema rămîne deschisă, fără un răspuns definitiv.

Autoidentificarea etnică și etero-identificarea, apartenențele culturale, lingvistice și religioase sunt elemente ale asimilării, segregării sau ale procesului de conservare etnică. În acest context, datele sondajului arată că în Moldova, rata autodindentificării romilor atinge ponderea de 80%. În privința structurii de gen, situația populației roma este aproape de cea a populației non-roma, însă este mai tînără decît majoritatea populației, prezentînd o rată mai înaltă a natalității, dar și o speranță de viață mai redusă. Limba romani este vorbită de romi preponderent acasă (posedată de 64% la sută de populația roma). Totodată, se observă fenomenul trilingvismului în rîndul populației roma (caracteristic în general celor care locuiesc în Moldova) – alte limbi vorbite fiind cea moldovească/română (75%), limba rusă (77%) și limba ucraineană (22%). Printre cetățenii romi este predominantă religia ortodoxă (95%).

Căsătoriile timpurii caracteristice tradiției romilor prezintă o tendință îngrijorătoare. Vîrsta minimă pentru căsătorii este de 15 ani, atît pentru băieți, cît și pentru fete (ceea ce este cu un an mai devreme decît vîrsta legală permisă de lege (16 ani) pentru fete și cu trei ani mai devreme decît prevede legea pentru băieți (18 ani). În pofida particularității de emigrare cu întreaga gospodărie, în comunitățile roma se înregistrează o rată mai înaltă a căsătoriilor mixte, în comparație cu datele la nivel național. Totodată, rata mariajelor mixte este semnificativ mai redusă în comparație cu alte minorități, reflect-

înd o alegere incoștientă a autoidentificării, precum și un nivel mai înalt de excludere și autoexcludere a acestui grup social. O explicație alternativă în acest sens ar fi angajamentul mai ferm de a-și păstra etnicitatea.

Veniturile, cheltuielile și sărăcia

Creșterea economică din ultimii 5 ani a ajutat multe familii să iasă din mrejele sărăciei, rata acestui flagel reducându-se de la cifra dramatică de 73% în 1999, la 29% în 2005. Procesul reducerii sărăciei, însă, nu a atins în mod uniform grupurile de populație, multe grupuri vulnerabile, printre care și romii, rămânând în afara ameliorării recente a situației economice. Datele raportului arată că romii sunt supuși unui risc de incidență a sărăciei de două ori mai mare decât cel înregistrat în rândul non-romilor. Cinci romi din zece trăiesc în sărăcie extremă. Dacă e să ne referim la statutul sărăciei pentru familiile roma, acesta, este determinat de mai mulți factori: nivelul educației, mărimea gospodăriei, mediul de reședință și rata scăzută de ocupare a forței de muncă.

Veniturile disponibile ale gospodăriilor roma nu acoperă nici măcar jumătate din nivelul minim de existență. Structura veniturilor gospodăriilor roma arată că acestea se constituie mai mult din transferurile din străinătate, precum și din „venituri neoficiale” cum ar fi vânzarea lucrurilor personale, colectarea de obiecte uzate, secundare, precum și din activități neoficiale ca jocurile de noroc, cerșitul, ghicitul și din transferuri bugetare. Atât romii, cât și non-romii cheltuiesc mai mult de jumătate din buget pe produse alimentare; romii mizează mai puțin pe alimentele produse în gospodărie, ci mai mult pe produse alimentare procurate. Pe de altă parte, romii cheltuiesc mai puțin pe educație, aspect ce reduce șansa eliminării sărăciei în rândurile tinerilor roma. În general, o treime din populația roma aparține procentului de 20% din populația cea mai săracă a Moldovei. În timp ce familiile roma sunt în general mai sărace decât cele non-roma, nivelul inechității din interiorul populației roma se oglindește în cel al populației non-roma.

Statutul profesional influențează, de asemenea, riscul incidenței sărăciei. Rezultatele sondajului arată, însă, că acest factor nu este atât de semnificativ precum educația insuficientă sau numărul de copii într-o gospodărie. Majoritatea membrilor adulți ai unei gospodării sărace roma sunt de regulă șomeri (patru din zece) sau îndeplinesc munci ocazionale (doi din zece). De asemenea, rezultatele sondajului arată că ponderea celor cu un loc de muncă permanent sau temporar este de două ori mai mare în rândul populației non-roma prospere. Disponibilitatea unui loc de muncă permanent are cu certitudine un efect benefic, oamenii ieșind astfel în afara acestui cerc vicios al sărăciei. Alți factori, ca domeniul de activitate, calificarea, poziția ierarhică, nivelul de salarizare au de asemenea o influență semnificativă asupra nivelului sărăciei.

Analizând fațetele sărăciei în cazul gospodăriilor roma și non-roma în Republica Moldova, se poate concluziona că în orașele mici sărăcia atinge proporții mai mari. E o situație care apare din cauza economiei subdezvoltate, când bunurile sunt produse doar pentru consum propriu și nu pentru comercializare, fapt caracteristic mediului rural. În cazul populației non-roma, beneficiile modelului economic rural (de creștere proprie a produselor pentru consum alimentar) sunt depășite de beneficiile traiului în mediul urban, care rezidă în disponibilitatea locurilor de muncă, posibilități de emigrare pentru obținerea unui loc muncă în străinătate și alți factori.

În Moldova, romii beneficiază mai puțin de subvenții de stat decât romii din alte țări, din regiune. Acest fapt poate fi explicat prin insuficiența resurselor destinate asistenței sociale în Moldova, în comparație cu alte state. Cu toate acestea există tendința ca romii să primească mai multe subvenții

sub formă de asistență socială și mai puține resurse de asigurare socială decât non-romii. Transferurile bănești sunt direcționate ineficient și nu pot rezolva problema incluziunii romilor. În acest sens, ar fi recomandabil ca eforturile să fie orientate către alte tipuri de asistență cum ar fi investirea în educație, asigurarea articolelor de vestimentație sau încurajarea participării tinerilor în activități generatoare de venituri. Din această perspectivă poate exista o implementare a schemelor Transferurilor Bănești Condiționate, care aduc beneficii celor care respectă anumite condiții sociale, cum ar fi frecventarea sporită a instituțiilor de învățământ sau verificările periodice ale stării de sănătate.

Educația

Educația are o importanță majoră nu doar în acțiunile de reducere a riscurilor de incidență a sărăciei, ci și în valorificarea eficientă a potențialului uman. Dreptul la educație este un drept universal care este garantat prin Constituția Republicii Moldova și prezintă Obiectivul 2 al Dezvoltării Mileniului, în cadrul căruia Moldova s-a angajat să asigure accesul universal la învățământul secundar (gimnazial), prin creșterea cotei de înmatriculare în învățământul gimnazial de la 88%, în 2002, până la 88,9% în 2006, până la 93,8% în 2010 și până la 100% în 2015. Rezultatele sondajului arată o discrepanță semnificativă între ratele de alfabetizare în cazul populației roma și non-roma. Componenta Educației a Indicelui Dezvoltării Umane (IDU), spre deosebire de alte componente, atestă cea mai mare diferență, fiind cu o treime mai scăzută pentru populația roma decât pentru populația non-roma. În comparație cu restul populației, romii înregistrează o rată mai înaltă de analfabetizare un nivel mai redus al educației, o înmatriculare redusă semnificativ în învățământ și o rată mai înaltă a abandonului școlar.

Nivelul de educație și alfabetizare al romilor este mai redus decât la nivel național. Fiecare al cincilea rom nu poate să scrie și nici să citească; o persoană cu studii superioare este o raritate, această categorie constituind doar 4% din totalul populației roma, în comparație cu 38% din populația non-roma. Ratele abandonului școlar și înrolarea redusă în programele de studii a copiilor roma iau proporții alarmante și apare întrebarea: de ce se întâmplă acest lucru?

Cauzele nefrecventării instituțiilor de învățământ sunt atât de ordin subiectiv, cât și obiectiv. Din punct de vedere obiectiv, romii acuză lipsa posibilităților financiare pentru sprijinirea studiilor copiilor. Mai sunt și probleme legate de sănătatea copiilor, precum și cele legate de infrastructura școlară. Din punct de vedere subiectiv, părinții investesc un efort redus în încurajarea copiilor de a face studiile, unii considerând că aceștia posedă deja cunoștințe suficiente. Căsătoriile timpurii și discriminarea în școli sunt alți factori ce contribuie la diminuarea interesului romilor pentru studii. Un alt factor important care poate influența procesul de învățământ este migrația în străinătate a familiilor în întregime, în căutarea posibilităților de lucru.

Discriminarea în școli, enumerată printre cauzele abandonului școlar în doar 2% din cazuri, este considerată de către unii lideri ai comunităților roma ca o cauză principală a participării școlare reduse. Ei susțin că discriminarea a fost și rămâne prezentă în școli. „Dacă ești rom, oamenii nu sunt receptivi față de tine, doar pentru că ești rom. Și din cauza stereotipurilor, ai nevoie de timp, de mulți ani ca să demonstrezi că nu ești rău”, a opinat un lider rom. În același timp, datele sondajului arată că discrimi-

narea percepută nu este una „de facto”. Există puține instituții de învățământ în care sunt concentrați doar copiii romi, prin aceasta ocolindu-se efectul negativ al segregării și formării atitudinilor discriminatorii față de acești copii. Potrivit practicilor globale în domeniul relațiilor interetnice, segregarea în educație nu este benefică din moment ce poate duce la o izolare și mai pronunțată a minorității.

În contextul ameliorării frecvenței instituțiilor de învățământ a copiilor roma, au fost asigurate o serie de activități pentru motivarea înscrierii copiilor romi în sistemul de învățământ obligatoriu și pentru crearea, utilizând principiul discriminării pozitive, a unor condiții favorabile pentru înscrierea tinerilor romi în învățământul universitar. Cu toate acestea, în practică, includerea copiilor romi în instituțiile de învățământ primar și gimnazial nu s-a soldat cu un succes ponderabil. Și în învățământul universitar există puține cazuri în care romii au reușit să fie înscriși pe pozițiile rezervate în universități și astfel au beneficiat de un acces adecvat la studii superioare în realitate.

Angajarea în câmpul muncii și șomajul

Nivelul redus al angajării în câmpul muncii, precum și a ocupării forței de muncă sunt aspectele cheie ale situației romilor pe piața muncii. În cazul populației roma, rata ocupării forței de muncă, precum și rata de activitate sunt inferioare celor ale populației non-roma, în timp ce nivelul redus al studiilor romilor rezidă în calificarea proastă și angajarea în posturi cu venituri reduse. Șomajul pe termen lung are efecte negative și profunde asupra formării sociale a comunităților roma. În cazul romilor, datele sondajului arată că rata șomajului este de două ori mai înaltă decât cea a non-romilor. În același timp, majoritatea romilor șomeri (70%) nici măcar nu caută un loc de muncă. Din cauza particularităților în structura de vârstă a romilor, copiii constituie o parte semnificativă a populației (datorită ratei natalității mai înalte la această categorie a populației), în timp ce pensionarii și persoanele cu dizabilități constituie o pondere mai mică a populației în comparație cu non-romii. Ca urmare, un rom apt de muncă trebuie să sprijine 2,7 persoane inapte, pe când în cazul populației non-roma acest indicator e cu mult mai redus – doar 1,2. De asemenea, este atestată o participare redusă a femeilor pe piața muncii, fapt ce poate fi explicat printr-o percepție foarte tradițională a rolului femeii ca mamă care crește copii și îngrijește casa, dar și prin nivelul mai redus al studiilor – o caracteristică mai mult a populației roma decât a celei non-roma.

Oportunitățile de înscriere la studii pentru romi, limitate la moment, asigură perspective reduse de angajare în câmpul muncii, în viitor. Nivelul redus de educație cauzează o calificare proastă și angajarea în locuri de muncă prost plătite. Sondajul a arătat că majoritatea romilor angajați lucrează în locuri de muncă slab remunerate, care nu solicită calificări speciale. Nivelul redus de studii, rata înaltă a angajărilor temporare și angajarea în sectorul neoficial arată că romii se află în situații mai dificile în ceea ce privește angajarea în câmpul muncii și obținerea veniturilor pentru satisfacerea necesităților de bază. Astfel, rata de activitate redusă a romilor, în combinație cu angajarea în activități slab remunerate a celor care reușesc să se angajeze, sporesc riscul incidenței sărăciei printre romi.

Referindu-ne la domeniile de activitate, deși atât romii cât și non-romii sunt implicați mai mult în munci agricole, totuși romii demonstrează preferință pentru activitățile comerciale. Cea mai mare diferență privind angajarea în câmpul muncii a romilor și non-romilor este atestată în domeniul sănătății, învățământului, precum și științei și în sferile poliției și securității în care romii practic nu fac parte (mai puțin de 1% dintre romii chestionați au activat în aceste sectoare, în comparație cu 5-10% în cazul non-romilor). Aceasta ar putea explica parțial discriminarea în accesul la instituțiile de învățământ, de sănătate și de administrare publică, care a fost semnalată de către liderii

comunităților de romi pe durata interviurilor. De asemenea, prelucrarea terenurilor agricole pentru obținerea produselor pentru consum curent, practică pe larg în Moldova pentru a suplimenta veniturile reduse, nu este o activitate prea răspândită printre romi, un fapt ce poate fi explicat parțial prin problema dreptului de proprietate asupra terenurilor agricole și prin preferința romilor pentru alte tipuri de activități, cum ar fi comerțul.

În ceea ce privește afacerile, populația romă depune un efort de două ori mai mic în lansarea și legalizarea unui business privat în comparație cu non-romii, preferând să nu se implice în afaceri oficializate, ci mai curînd - în activități legate de comerț. Chiar și atunci cînd lansează o afacere, în aparență, aceasta înregistrează un succes limitat. Printre cauzele de bază ale acestei situații ar fi nivelul redus de educație al romilor, oportunitățile de afaceri limitate în regiunile în care trăiesc romii și accesul limitat la resurse financiare, inclusiv de creditare – o precondiție necesară pentru dezvoltarea unui business mic. În fond, sondajul arată că atît populația roma, cît și cea non-roma au acces limitat la servicii financiare.

Crearea unei piețe de muncă atractive, prevenirea amplificării emigrării forței de muncă, în special a tinerilor, asigurarea unui „dezgheț” profesional sunt considerate de către populația din Moldova drept măsuri primare de reducere a șomajului și a sărăciei. Pentru o utilizare mai eficientă a forței de muncă disponibile în țară, este necesar ca politicile industriale și structurale să fie îndreptate spre micul business.

Sănătatea

Performanța sectorului sănătate din Moldova a fost profund deteriorată în perioada tranziției, din cauza unui deficit de resurse pentru finanțarea aceluși sistem costisitor moștenit din perioada sovietică și a reformelor lente în acest sector. Deteriorarea serviciilor de sănătate și criza financiară au promovat inechitatea în acest sistem.

Indicatorii de sănătate de bază în Moldova (speranța de viață, mortalitatea infantilă, mortalitatea maternă) care sunt și cei mai importanți indicatori ai dezvoltării umane în orice societate, au înregistrat anumite ameliorări semnificative în 2005. Totuși, datele arată o situație cu mult inferioară în comparație cu statele UE, ECE și CSI. În timp ce statisticile oficiale nu oferă date dezagregate despre speranța de viață, mortalitatea infantilă și maternă pentru romi, datele sondajului arată că în Moldova (ca și în alte state din regiune) speranța de viață, mortalitatea infantilă și alți indicatori majori de determinare a stării de sănătate pentru această categorie sunt substanțial inferiori în comparație cu cei ai populației în general.

Speranța de viață la naștere pentru romi este estimată la 65,3 ani, ceea ce înseamnă cu trei ani mai puțin decît pentru întreaga populație în general. Indicele speranței de viață a IDU pentru romi este mai scăzut decît cel calculat pentru populația non-roma, dar nesemnificativ (6%). Această diferență e cea mai mică înregistrată printre componentele IDU, în comparație cu cea a componentei veniturilor și cea a educației, unde diferențele între populația roma și non-roma sunt substanțiale. Chiar dacă romii înregistrează rate mai înalte ale natalității, rata sarcinilor întrerupte și cea a mortalității infantile sunt de circa două ori mai mari pentru populația roma decît pentru cea non-roma. În acest context, este îndoielnic faptul că angajamentul Moldovei de îndeplinire a sarcinii ODM în ceea ce privește reducerea coeficientului mortalității infantile pînă la 6,3 (la 1000 de nou-născuți vii) în 2015 poate fi realizabil în cazul populației roma.

Rezultatele sondajului atestă nivele similare ale morbidității, atât pentru romi cât și pentru populația non-roma, cele mai frecvente boli fiind gripa și răcelile, declarate pe durata anului precedent, în acest sondaj. Totodată, romii suferă mult mai frecvent de boli cronice decât non-romii, bolile cardiovasculare fiind în capul listei, urmate de problemele aparatului respirator și cele ale sistemului digestiv. De asemenea, copiii romi sub 14 ani sunt mai puțin luați în evidență de programele de vaccinare. Lipsa cunoștințelor despre aceste programe este cauza principală care explică această situație.

Majoritatea populației roma și non-roma își cunoaște medicul de familie. De regulă, însă, oamenii nu se adresează la medicul lor. Deși a fost implementat sistemul asigurărilor medicale obligatorii, doar 23% dintre romii chestionați sunt asigurați (și dețin polițe de asigurare), în timp ce pentru populația non-roma acoperirea cu polițe e de circa două ori mai mare, adică 59%. Mulți dintre vârstnici nu dețin polițe de asigurare care se eliberează în mod gratuit pentru anumite categorii. Cauze principale ale accesului redus la sistemul de asigurări medicale le reprezintă costurile înalte ale asigurărilor medicale și faptul că oamenii consideră că ei nu au nevoie de aceasta sau, pur și simplu, nu știu despre existența ei. Un alt factor care ar explica diferențele între aceste două grupuri privind accesul la serviciile de sănătate este distanța pînă la instituțiile medicale, care se înscrie între 1 și 3 km.

Condițiile de viață

Accesul la locuințe cu o infrastructură adecvată este un aspect foarte important de apreciere a deprinderii casnice în gospodării și al vulnerabilității romilor. Rezultatele sondajului arată că în pofida existenței stereotipului despre modul de viață nomad al romilor, există foarte puține gospodării roma (15%) care s-au stabilit în localități noi pe durata ultimilor 15 ani, nefiind atestate tendințe migraționale evidente.

Lipsa infrastructurii în gospodăriile roma înregistrează rate mult mai înalte decât pentru marea majoritate a gospodăriilor. O treime dintre gospodăriile roma prezintă locuințe nesigure. Majoritatea covârșitoare (peste 80%) dintre gospodăriile roma nu beneficiază de condiții de bază cum ar fi apa potabilă, WC, baie și canalizare. Încălzirea în perioada rece a anului și pregătirea bucatelor se face folosind lemne. Totodată, chiar dacă accesul redus la sursele de informare și la tehnologiile informaționale vizează întreaga populație, această problemă este mai pronunțată în cazul gospodăriilor roma. Este îngrijorător faptul că majoritatea populației roma beneficiază de un acces limitat chiar și la sursele tradiționale de informare și comunicare, cum ar fi cărțile, telefonul, radioul.

Condițiile dificile de trai, lipsa facilităților în gospodării și „lacuna informațională și de comunicare” pot constitui o explicație a deficitului de cultură generală și de cunoștințe elementare printre populația roma și, implicit, a nivelului foarte scăzut de educație a copiilor romi. Toți acești factori contribuie la extinderea distanței sociale dintre romi și populația non-roma, perpetuând excluderea socială a romilor, ceea ce îi menține în cercul vicios al sărăciei.

Securitatea și relații în cadrul comunității

Pe parcursul ultimului deceniu, problemele populației roma au fost incluse pe agenda comunității internaționale, datorită numărului impunător de dovezi privind încălcarea drepturilor omului și condițiile social-economice nesigure în comunitățile roma. Organizații internaționale cum sunt PNUD, Uniunea Europeană, Consiliul Europei, OSCE și unele ONG-uri precum Institutul pentru o Societate Deschisă, au acordat o atenție specială acestor tendințe de dezvoltare a comunității roma.

Riscurile insecurității alimentare prezintă cea mai mare îngrijorare pentru romi. Insuficiența alimentelor este o realitate trăită destul de frecvent de către circa două treimi din familiile roma. În același timp, măsurile luate de către populație în asemenea cazuri nu tind să diminueze insuficiența alimentară. Împrumuturile de la rude, prieteni și cunoscuți prezintă cele mai frecvente măsuri întreprinse în caz de apariție a unor situații de incertitudine, însă aceste împrumuturi ajută doar la ameliorarea situației pentru o perioadă de timp, dar nu soluționează problema definitiv.

Deși veniturile insuficiente prezintă problema numărul unu atât pentru romi, cât și pentru populația non-roma, premiza acestei probleme este totuși diferită pentru cele două grupuri. În cazul romilor se poate vorbi despre o lipsă a capacității financiare privind asigurarea familiilor cu produse alimentare deoarece, potrivit opiniilor romilor, există o mare probabilitate ca familiile roma să stea flămânde. Alte probleme cu grad relativ înalt de risc, declarate de către roma, sunt accesul limitat la serviciile de protecție a sănătății, lipsa de securitate fizică, crimele și accesul redus la educație. Spre deosebire de populația roma, populația non-roma este mai puțin îngrijorată de nesatisfacerea unor necesități de bază. Pe lângă accesul limitat la serviciile de protecție a sănătății, temerile majore ale non-romilor vizează criminalitatea, problemele de mediu și corupția.

Din perspectiva Indicelui Distanței Sociale, romii manifestă o atitudine deschisă față de alte grupuri etnice, înregistrând un nivel redus al indicelui distanței sociale în comparație cu populația non-roma și alte grupuri etnice din Moldova. Romii manifestă o atitudine mai deschisă în acceptarea altor grupuri etnice la nivelul membrilor familiilor sau cel puțin al prietenilor (găgăuzi și bulgari). În același timp, non-romii acceptă romii în calitate de vecini, dar nu ca prieteni sau membri de familie. Trebuie să menționăm că în Moldova romii sunt grupul etnic cel mai respins de către populația majoritară. De asemenea, romii sunt reprezentați în procent foarte mic în structurile administrației publice locale și există puține date care ar demonstra că romii fac parte din partidele politice. Rezultatele sondajului arată că niciuna dintre gospodăriile roma chestionate nu a avut un membru în consiliul local sau în partidele politice. În același timp, 1,8% dintre cei chestionați din gospodăriile non-roma au avut membri în consiliile locale și 1,3% aveau membri în partidele politice. Pornind de la aceste circumstanțe se poate concluziona că în realitate, romii pot fi supuși unei atitudini discriminatorii mai severe decât alte grupuri etnice.

Migrația

Sistemul politic și social-economic moștenit, incertitudinea instituțională și instabilitatea perioadei de tranziție în Moldova au stimulat o emigrare masivă a forței de muncă în străinătate. Exodul cetățenilor din Republica Moldova în străinătate pentru angajare la locuri de muncă este un fenomen de proporții semnificative, populația roma luând parte, de asemenea, la acest flux migrațional. Totodată, comportamentul migrațional al romilor are anumite trăsături specifice. În primul rând trebuie menționat faptul că migrarea cu întreaga familie este specifică romilor și este un fenomen care explică parțial incidența abandonului școlar printre copiii roma.

În general, migranții romi sunt mai tineri decât cei ai populației non-roma. Migranții romi preferă migrația sezonieră și au preferință pentru țările CSI, în special Rusia și Ucraina, datorită cheltuielilor reduse,

a procedurii simple de perfectare a documentelor de călătorie și mai persistă și influența factorului lingvistic. În același timp, aceste țări sunt mai puțin atractive din punct de vedere al remunerării și al securității muncii.

În cazul romilor, utilizarea remitențelor este mai mult orientată spre consumul curent sau investiții imobiliare și mai puțin spre investirea în afaceri și acumularea de economii. Această structură a utilizării remitențelor este caracteristică pentru fazele primare ale procesului migrațional. Deși romii intenționează să utilizeze o rată mai mare a remitențelor pentru dezvoltarea afacerilor și economii în viitor, aceste rațiuni sunt încă destul de reduse în comparație cu cele ale populațiilor non-roma. Acest fapt poate fi explicat atât prin nivelul modest al câștigurilor, care pot acoperi doar cheltuielile de trai, fără a genera surplusuri, dar și prin lipsa de abilități și de oportunități antreprenoriale.

În ceea ce privește condițiile de trai, populația roma este într-o situație dezavantajată în comparație cu populația non-roma. În acest context, direcționarea remitențelor în investiții imobiliare, poate fi calificată drept generare de cheltuieli de consum, cu scopul de a crea condiții elementare de trai. În cazul populației non-roma, utilizarea acestor remitențe poate fi calificată ca investiție cu potențial de menținere sau creștere a veniturilor.

Politicele care vizează romii în Moldova

Pentru a face față angajamentelor internaționale ce țin de minoritățile naționale și în mod specific, de cea romă, considerată cea mai „problematică” minoritate de către autoritățile publice, începînd cu 1991 Guvernul Moldovei și-a trasat o serie de măsuri pentru redresarea problemelor de dezvoltare cu care se confruntă romii, inclusiv în domeniul învățămîntului, protecției sănătății, dezvoltării culturale și a tradițiilor, dezvoltării sectorului asociativ al romilor. Evaluările externe și interne, care includ și opiniile Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei la implementarea Convenției-cadru pentru protecția minorităților sociale au arătat că măsurile implementate au fost insuficiente și autoritățile trebuie să-și dubleze eforturile dedicate îmbunătățirii situației romilor și să asigure participarea acestora în domeniile social-economic, educațional și în procesul decizional.

În perioada 2005-2006, Biroul Național al Relațiilor Interetnice a elaborat un „Plan de acțiuni pentru susținerea țiganilor/romilor din Republica Moldova pe anii 2007-2010”, care a fost aprobat prin Hotărîrea Guvernului nr. 1453, la 21 decembrie 2006¹. Acest plan anticipează acțiunile generale, precum și măsurile separate pentru susținerea grupului de romi, identificate pe 5 arii tematice::

- **Educație și știință (acțiuni legate de înscrierea copiilor roma în învățămîntul preuniversitar (gimnazial și liceal), motivarea părinților în asigurarea participării copiilor la procesul de instruire, dezvoltarea unui cadru legal pentru organizarea activității școlilor duminicale, introducerea cursurilor de „Istoria și cultura romilor” în școli etc.).**

¹ Disponibil on-line la http://lex.justice.md/document_rom.php?id=7C2CFD92:F34F089B

- Cultură (acțiuni dedicate menținerii și dezvoltării culturii romilor, a dezvoltării folclorului, participării la diferite evenimente culturale, creării unui Centru al dezvoltării culturii rome din Moldova, creării ansamblurilor republicane de dansuri și cîntece ale țiganilor/romilor, organizării evenimentelor dedicate Zilei internaționale a romilor de către Biroul Național de Relații Interetnice etc.).
- Sănătate și protecție socială (acțiuni legate de îmbunătățirea accesului romilor la serviciile de sănătate și promovarea unui mediu sănătos de viață, profilaxia bolilor în rîndul populației rome etc.).
- Muncă (acțiuni menite să sprijine dezvoltarea abilităților tradiționale și a meșteșugurilor, prin instruirea meșteșugarilor, monitorizarea angajărilor în muncă, precum și printr-un șir de măsuri de susținere a întreprinderilor meșteșugărești; promovarea unor politici de activizare pe piața muncii care includ distribuirea informațiilor pentru romi despre locurile de muncă disponibile, instruirea profesională, reciclarea, susținerea activităților individuale de antreprenariat ale romilor).
- Ordinea publică (acțiuni legate de crearea și oferirea unor cursuri de instruire pentru reprezentanții instituțiilor de ordine publică din zonele populate compact de romi, informarea populației rome despre legislația cu privire la migrație (regulile de intrare și de ieșire din țară) precum și măsuri adiționale pentru înregistrarea copiilor romi de vîrstă preșcolară și școlară de către Ministerul Dezvoltării Informaționale).

Nu există îndoială că acestea sunt cele mai importante acțiuni, însă în multe domenii acestea par destul de vagi și incomplete pentru a asigura incluziunea romilor și dezvoltarea umană durabilă. Apar îngrijorări serioase din cauza accesului limitat la materiale de studiu și la personalul academic, dată fiind lipsa pedagogilor care ar preda în limba romani. Nu pot fi ignorate nici rata înaltă a mortalității infantile, deficiențele accesului la serviciile de sănătate și la mijloacele și serviciile de comunicare etc., care încă nu au fost incluse în planul de acțiuni. De asemenea, nu este clar care va fi acoperirea financiară și care sunt mecanismele de implementare, monitorizare și evaluare ale acestui plan. Pentru asigurarea unei implementări de succes ar fi necesar să fie luate în calcul și rezultatele acestui sondaj, ca o bază pentru revederea și explicarea planului de acțiuni. Politicile sensibile pentru grupul romilor, programele și proiectele pentru problemele identificate, obiectivele și acțiunile concrete, precum și partenerii responsabili, resursele financiare alocate de stat și insuficiența financiară care trebuie acoperită – toate acestea trebuie dezvoltate și implementate în mod exhaustiv, vizînd direct reducerea vulnerabilității și a distanței sociale, precum și asigurarea incluziunii sociale a romilor.

Introducere

În 2000, la New York, 189 de state au semnat Declarația Mileniului a Națiunilor Unite. Acest document a reconfirmat atitudinea comunității internaționale față de valorile fundamentale ale umanității – libertate, egalitate, solidaritate și toleranță prin protejarea mediului și partajarea responsabilităților – și a accentuat relevanța soluționării problemelor complicate prin stabilizarea păcii, respectarea drepturilor omului, asigurarea unei dezvoltări durabile și protecția mediului. Moldova s-a alăturat inițiativei de Dezvoltare a Mileniului și s-a angajat să realizeze aceste obiective până în 2015. Printr-o Hotărîre¹ a Guvernului Republicii Moldova au fost aprobate sarcinile specifice care servesc ca bază pentru programele de dezvoltare pe termen mediu (Strategia de Creștere Economică și de Reducere a Sărăciei 2004-2007, Planul de Acțiuni Moldova-UE 2006-2008 și Planul Național de Dezvoltare 2008-2011).

Excluderea socială a unor grupuri și menținerea unor rate înalte ale sărăciei printre aceste grupuri ar putea compromite actualmente realizările Obiectivelor de Dezvoltare ale Mileniului (ODM) pentru diferite țări. Totodată, abordarea necesităților grupurilor vulnerabile este foarte importantă pentru menținerea coeziunii sociale în spiritul Declarației Mileniului. Romii sunt considerați unul din categoria acestor grupuri, care necesită o atenție specială în scopul realizării prevederilor ODM. Problema integrării romilor și politicile de generare a veniturilor durabile sunt prioritățile-cheie în multe dintre statele Europei Centrale și de Est (ECE). Progresele înregistrate în soluționarea problemelor minorităților, în special în privința romilor, figurează printre criteriile de evaluare în pregătirile pentru accesarea la statutul de țară candidată la UE.

Pentru a analiza statutul romilor din perspectivele dezvoltării umane în ECE, Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD) a dispus în 2002 o cercetare extinsă asupra vulnerabilității romilor în Bulgaria, Republica Cehă, Ungaria, Slovacia și România (“Evitînd capcana dependenței”²). În rezultatul lansării acestui raport, a fost expusă inițiativa „Deceniului de incluziune a romilor” în cadrul conferinței „Romii într-o Europă extinsă: Provocări pentru viitor”, găzduită de către Guvernul Ungariei în iunie 2003; „Deceniul” a fost lansat oficial în februarie 2005, la Sofia. Republica Moldova s-a alăturat acestei inițiative a „Deceniului de incluziune a romilor” în Octombrie 2006, în timpul întrunirii Comitetului Internațional Director al „Deceniului”, la Sofia.

În calea sa spre integrarea europeană, Moldova trebuie să abordeze problemele excluderii sociale, în special a grupurilor marginalizate, cum sunt romii. Din păcate, experiența statelor din Europa Centrală nu ne poate oferi un model eficient de soluționare a problemei. Pentru a elabora soluții la nivel național e necesară mai întîi conștientizarea problemelor pe care le confruntă grupul etnic al romilor.

Din cauza acestei lipse de date și de analize comprehensive referitoare la situația romilor în Moldova, PNUD Moldova s-a alăturat acestei inițiative regionale și a susținut elaborarea primului sondaj com-

¹ Mai multe detalii sunt disponibile la <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=300778>

² http://europeandcis.undp.org/index.cfm?menu=p_book&BookID=65.

plex despre etnia romă în Moldova. Sondajul vizează realitățile din perspectiva „dezvoltării umane”, o abordare lansată de PNUD cu peste un deceniu în urmă ce vizează situația social-demografică, fațetele sărăciei, angajarea în câmpul muncii și șomajul, sănătatea și condițiile de domiciliere, precum și securitatea în relațiile comunitare, tipajele migrației și tendințele populației roma în comparație cu populația non-roma.

În acest raport sunt prezentate cele mai importante constatări, care au un rol dublu. Pe de o parte, se asigură o continuitate a discuției inițiate în studiile regionale, situația romilor din Moldova fiind plasată într-un context regional. Pe de altă parte, acesta oferă factorilor decizionali naționali și internaționali, reprezentanților mediului academic și ai societății civile, date și informații comparative adecvate despre situația romilor în Moldova. Aceasta ar putea servi ca o bază pentru inițierea unui dialog cu privire la problemele de dezvoltare cu care se confruntă romii în elaborarea, într-o manieră participativă, a soluțiilor, a politicilor și a implementării programelor-țintă de diminuare a excluziunii sociale a romilor.

Romii: Perspectiva internațională

Istoria a demonstrat că protecția minorităților naționale este fundamentală pentru asigurarea stabilității democrației și a păcii. O societate pluralistă și cu adevărat democratică nu trebuie doar să respecte identitatea etnică, culturală, lingvistică și religioasă a fiecărei persoane care aparține unei minorități naționale, ci în același timp să creeze condiții adecvate pentru a le abilita exprimarea, păstrarea și dezvoltarea acestei identități. Crearea unui climat de toleranță și dialog este necesară pentru ca diversitatea culturală să nu constituie o sursă și un factor de separare, ci de îmbogățire a fiecărei societăți³.

În acest sens, urmînd Declarația Șefilor de State și de Guverne ai Statelor membre ale Consiliului Europei, adoptată la Viena, la 9 Octombrie 1993, țările au aderat la Convenția pentru protecția minorităților naționale – primul instrument legislativ, dedicat protecției minorităților naționale în general. Obiectivul acesteia este de a specifica principiile legale pe care statele și le asumă pentru a asigura protecția minorităților naționale, inclusiv a romilor.

Discriminarea este atît o cauză, cît și o consecință a dezvoltării inadecvate a oportunităților; astfel, perfectarea legislației anti-discriminatorii este o necesitate, dar nu e o condiție suficientă pentru redresarea experiențelor problematice ale minorităților naționale, inclusiv ale romilor. Non-discriminarea, pe de o parte, și protecția minorităților pe de alta, pot fi considerate complementare. Principiul non-discriminării trebuie să asigure egalitatea.

Drepturile minorităților sunt importante în menținerea diversității. În timp ce primul asigură dreptul la egalitate, ultimul consfințește păstrarea identității sau, cu alte cuvinte, dreptul la diversitate⁴.

³ Convenția pentru protecția minorităților naționale, Preambul.

⁴ Extinderea UE și Protecția Minorităților Naționale: Oportunități, Mituri și Perspective. Boris Tsilevich, Membru al Parlamentului Republicii Letone și moderator al proiectului MINELRES.

În acest context este relevantă Convenția internațională cu privire la eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială. În această Convenție, termenul „*discriminare rasială*” înseamnă orice distincție, excluziune, restricție sau preferință bazată pe rasă, culoare, proveniență sau origine etnică care are scopul sau efectul de anulare sau diminuare a aprecierii, posedării sau exercitării, pe picior de egalitate, a drepturilor omului și libertăților fundamentale în domeniile politic, economic, social, cultural sau oricare alt domeniu al vieții publice.

Atitudinea comunității internaționale asupra valorilor fundamentale ale umanității – libertatea, egalitatea, solidaritatea, nediscriminarea, toleranța și incluziunea socială – precum și protecția drepturilor omului pentru toți cetățenii, indiferent de rasă, culoare și origine etnică sau națională este exprimată, de asemenea, în Obiectivele de Dezvoltare ale Mileniului. Pornind de la Declarația Mileniului, acestea definesc, într-o formă concisă, următoarele obiective care urmează să fie realizate de către statele semnatare până în 2015:

- **Eradicarea sărăciei extreme și a foamei.**
- **Accesul universal la educație primară.**
- **Promovarea egalității genurilor și abilitarea femeilor.**
- **Reducerea mortalității infantile.**
- **Îmbunătățirea sănătății materne.**
- **Combaterea HIV/SIDA, a malariei și altor maladii.**
- **Asigurarea durabilității mediului ambiant.**
- **Crearea unui parteneriat global pentru dezvoltare.**

Cele opt Obiective de Dezvoltare ale Mileniului (ODM) oferă indicatori temporali cuantificați pentru susținerea guvernelor și a altor actori în evaluarea progreselor de reducere a sărăciei și excluziunii sociale. În acest context, Deceniul Incluziunii Romilor are rolul să susțină guvernele în ameliorarea situației grupurilor sărace și marginalizate, în special, a populației rome. Cu toate acestea, scopurile ODM nu vor fi realizate dacă nu vor fi soluționate problemele excluderii sociale și ale sărăciei în unele grupuri. Cunoașterea necesităților grupurilor vulnerabile este extrem de importantă pentru menținerea coeziunii sociale. În acest context, romii sunt considerați pe larg drept un grup vulnerabil, care merită o atenție deosebită în țările aspirante să realizeze sarcinile ODM. Sărăcia și statutul social al grupurilor vulnerabile adesea sunt, totuși, ascunse în spatele datelor care atestă media pe țară. Iată de ce provocările reale întâmpinate la realizarea ODM rezidă în înlăturarea obstacolelor de dezvoltare cu care se confruntă grupurile marginalizate și vulnerabile. Realizarea scopurilor ODM în statele Europei de Sud Est presupune abordarea necesităților grupurilor vulnerabile, inclusiv a romilor.

Pentru a asigura o abordare complexă a problemelor romilor în regiune, în 2002, PNUD a realizat o cercetare extinsă privind vulnerabilitatea romilor cu referire la Bulgaria, Republica Cehă, Ungaria, Slovacia și România. Raportul despre dezvoltarea umană în regiune care a urmat (intitulat *Evitând*

capcana dependenței), a analizat statutul romilor din perspectiva dezvoltării umane în aceste țări⁵. Recomandările raportului de a monitoriza sărăcia și alte probleme prevăzute în ODM relevante pentru grupurile vulnerabile și pentru romi în particular, au fost confirmate în totalitate prin inițierea „Deceniului de Incluziune a Romilor”, lansat de opt țări din Europa de Sud-Est (Albania, Bosnia și Herțegovina, Bulgaria, Croația, Macedonia, Muntenegru, România și Serbia) și susținută de Banca Mondială, Institutul pentru o Societate Deschisă (ISD), PNUD, Comisia Europeană, Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa, Consiliul Europei și alte organizații implicate în proiecte de promovare a dezvoltării. „Deceniul” a fost confirmat în cadrul conferinței „Romii într-o Europă Extinsă: Provocări pentru viitor”, găzduită de Guvernul Ungariei în iunie 2003.⁶ În februarie 2005, „Deceniul” a fost lansat oficial la Sofia, unde prim-miniștrii acestor state au pledat pentru anularea diferențelor dintre condițiile și nivelul de trai al romilor și al altor etnii în țările lor și pentru ruperea acestui cerc vicios al sărăciei și excluziunii sociale. În octombrie 2006, în timpul întrunirii Comitetului internațional director al Deceniului la Sofia, Moldova a aderat, de asemenea, la „Deceniul de incluziune a romilor”.

Din punct de vedere practic, „Deceniul” poate fi privit ca un efort pentru realizarea sarcinilor ODM pentru cel mai vulnerabil grup din Europa - romii. Acesta reprezintă primul efort complex și exhaustiv dedicat îmbunătățirii situației romilor în regiune cu asistența comunității internaționale. *Deceniul incluziunii romilor* este un angajament politic pentru țările din această regiune destinat reducerii inegalității economice, promovării dezvoltării umane în general și ruperii cercului vicios al sărăciei. Fiecare țară participantă a creat un plan național de acțiuni, cu obiective bine definite și indicatori cantitativi de măsurare a succesului. În acest sens, Deceniul incluziunii romilor oferă o bază pentru monitorizarea progreselor de realizare a ODM pentru acest grup etnic.

Valoarea esențială a Deceniului de incluziune a romilor constă în participarea romilor. Acest document solicită participarea reprezentanților romilor și ai ONG-urilor care promovează inițiative ce vizează populația roma în orice fază a programului de dezvoltare, inclusiv ca membri ai Comitetului director – instituția responsabilă pentru implementare, monitorizare și evaluare.

Domeniile selectate pentru Deceniul incluziunii romilor sunt educația, sănătatea, angajarea în câmpul muncii și domicilierea. De asemenea, au fost stabilite problemele transcendente pentru domeniile principale: sărăcia, discriminarea și problemele genurilor.

⁵ Utilizând date cantitative comparabile colectate de la peste 5,000 intervievați (1,000 din fiecare din cele cinci țări), studiul *Evitînd capcana dependenței* a oferit publicului și creatorilor de politici un tablou mult mai complet al problemelor cu care se confruntă comunitățile de romi. În acest fel, studiul *Evitînd capcana dependenței* a pavat calea pentru o abordare mai completă a noilor politici privind integrarea romilor.

⁶ <http://www.romadecade.org>

Boxa 1. Prioritățile Deceniului de Incluziune a Romilor

Educația

- Asigurarea accesului romilor la învățământul obligatoriu.
- Îmbunătățirea calității educației.
- Implementarea programelor de integrare și de desegregare.
- Extinderea accesului la educație preșcolară.
- Îmbunătățirea accesului la învățământ liceal și studii pentru adulți.

Angajarea în câmpul muncii

- Extinderea posibilităților prin studii și training vocațional.
- Extinderea participării pe piața muncii prin măsuri active.
- Ameliorarea informării pe piața muncii.
- Reforma serviciilor de angajare.

Sănătatea

- Asigurarea accesului la serviciile de protecție a sănătății.
- Îmbunătățirea bazei de date despre starea de sănătate a romilor.
- Creșterea nivelului de includere a romilor în serviciile de sănătate.
- Ameliorarea sănătății comunităților vulnerabile.

Locuințele

- Eliminarea discriminării la accesul pentru locuințe.
- Ameliorarea condițiilor de viață în comunitățile romilor.
- Extinderea accesului la locuințe.

Sursa: <http://www.romadecade.org>

Romii: Perspectiva națională

După obținerea independenței în 1990, Republica Moldova a pășit într-o lungă și complexă etapă de tranziție cu schimbări sociale și economice care au condus țara de la un regim autoritar la unul democratic, bazat pe economia de piață. Acest fapt a implicat schimbări în rolul atribuit statului și cetățenilor la capitolul drepturi și obligații. Tranziția a accentuat necesitatea de a pune în față drepturile omului, ca pe un factor-cheie al dezvoltării naționale și în baza acestui fapt, statul a făcut un efort semnificativ pentru racordarea legislației naționale la normele internaționale în domeniul drepturilor omului.

Moldova a ratificat Declarația Universală a Drepturilor Omului (1990) precum și alte tratate internaționale, inclusiv Convenția internațională pentru eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială (1993) și Convenția de protecție a minorităților naționale (1996)⁷. Constituția Republicii Moldova adoptată în 1994 include cele mai importante obligații ale statului cu privire la drepturile omului, stipulate în conformitate cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, a tratatelor internaționale și convențiilor la care este parte Moldova și stabilește prioritatea instrumentelor internaționale pentru drepturile omului asupra normelor naționale (Articolul 4).⁸ De asemenea, în concordanță cu art. 10 (2) al Constituției, „Statul recunoaște și garantează dreptul tuturor cetățenilor la păstrarea, dezvoltarea și exprimarea identității lor etnice, culturale, lingvistice și religioase”. Discriminarea bazată pe criterii etnice este interzisă de Constituție.

Guvernul Moldovei a aprobat în perioada 1991-2006 o serie de inițiative legislative destinate dezvoltării culturii naționale a romilor. Prima a fost Hotărîrea nr. 51, „Cu privire la măsurile de asigurare a dezvoltării culturii naționale a romilor” adoptată la 8 Octombrie 1993 de către Guvernul Republicii Moldova. Mai târziu, în 2001, Guvernul a aprobat Hotărîrea nr. 131, din 16 Februarie 2001⁹ „Cu privire la unele măsuri pentru susținerea romilor în Moldova”. Aceste hotărîri dezvăluie dimensiunea dificultăților pe care le confruntă romii în: educație, protecția sănătății, promovarea aspectelor culturale și tradiționale de dezvoltare pentru ONG-urile și sectorul asociativ al romilor. În particular, acțiunile identificate prin aceste hotărîri prevăd măsuri pentru antrenarea adecvată a copiilor romi în școli (educație), promovarea unui mod de viață sănătos și profilaxia maladiilor, crearea unor condiții necesare pentru dezvoltarea tradițiilor artistice, precum și susținerea activității statutare a organizațiilor neguvernamentale ale romilor în Republica Moldova. O chestiune separată menționată în acest document a fost deficitul de date cu privire la dimensiunea populației rome. În acest context, este concludentă realizarea unui sondaj sociologic despre situația romilor, precum și un studiu asupra limbii și culturii roma în Moldova.

⁷ În prezent, Republica Moldova este parte a 586 tratate multilaterale. Aici este inclus Acordul Internațional pentru Drepturile Civile și Politice și Protocolul opțional CRC (1993), Acordul Internațional pentru Drepturile Economice, Sociale și Culturale (1993), Convenția Drepturilor Copilului (CRC) (1990), Convenția pentru eliminarea tuturor formelor de discriminare împotriva femeilor (CEDAW) (1994), Convenția împotriva Torturii și a altor Tratamente Crude, Inumane sau Degradante (1995), Convenția cu privire la statutul refugiaților și protocolul refugiatului (2002), Convenția Europeană pentru Protecția Drepturilor și Libertăților Umane (1997) și alte instrumente internaționale care promovează standardele cu privire la drepturile omului. Mai multe detalii pot fi găsite la www.mfa.md/img/docs/lista_tratate_multilaterale.pdf

⁸ Constituția stipulează respectarea și protecția drepturilor unei persoane, prin respectarea principiului egalității tuturor cetățenilor în fața justiției și autorităților fără nici o deosebire, cum ar fi cea de rasă, religie, sex, opinii politice sau de alt gen, origine etnică sau socială, ca responsabilitate primară a statului. Aceasta asigură accesul liber al cetățenilor la justiție, dreptul de a adresa petiții, precum și dreptul la remedierea actelor ce violează drepturile lor și compensarea pagubelor comise de către stat sau de către instituțiile acestuia.

⁹ Disponibile on-line <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=298741>

Cu toate acestea, măsurile prevăzute în Hotărîrea nr. 131 au fost calificate ca fiind insuficiente prin rezoluția Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei (2005) din 7 Decembrie 2005 cu privire la implementarea Convenției cadru pentru protecția minorităților sociale în Republica Moldova, la fel și în Avizul II privind Republica Moldova, elaborat la 9 Decembrie 2004 de către Comitetul Consultativ al Consiliului Europei cu privire la Convenția-cadru pentru protecția minorităților naționale. Astfel, una din recomandări a indicat crearea unui nou plan de acțiuni care să vizeze problema romilor. În acest context, în perioada 2005-2006, Biroul Național al Relațiilor Interetnice a creat un „Plan de Acțiuni pentru susținerea romilor în Moldova pentru anii 2007-2010”, care a fost aprobat la 21 decembrie 2006 prin Hotărîrea Guvernului nr. 1453¹⁰. Acest plan anticipează acțiunile generale, precum și măsurile separate pentru susținerea grupului de romi, identificate pe 5 arii tematice:

- Educație și știință
- Cultură
- Sănătate și protecție socială
- Locuri de muncă
- Ordine publică

Acțiunile generale prevăzute în planul dat țin de sprijinirea sectorului ONG al romilor și încurajarea participării romilor în programele și proiectele legate de îmbunătățirea și monitorizarea situației social-culturale a romilor și a integrării lor sociale, fiind publicate sistematic materiale despre situația social-culturală a acestora. În domeniul educației și științei este prevăzută elaborarea unei curricule specializate pentru disciplina „Limba, Istoria și Cultura Romilor”, precum și organizarea unor cursuri specializate pentru predarea acestor discipline în instituțiile pedagogice preuniversitare (învățământul gimnazial și liceal) în comunitățile populate compact de romi. Înscrierea copiilor romi în instituții preuniversitare (gimnazii și licee), motivarea părinților de a asigura participarea copiilor lor în procesul educațional, dezvoltarea unui cadru legal de creare și menținere a activității școlilor duminicale, în paralel cu alte programe orientate spre diminuarea analfabetismului romilor sunt câteva din acțiunile prevăzute în planul dat.

O altă acțiune distinctă este realizarea cercetărilor științifice pe dimensiunea culturală, istorică, lingvistică și socială a romilor. În domeniul cultural, acțiunile sunt îndreptate spre păstrarea și dezvoltarea culturii rome, dezvoltarea creației folclorice, încurajarea participării în diferite evenimente culturale, crearea unui Centru de dezvoltare a culturii romilor în Moldova, încurajarea colectivelor republicane de dansuri și cîntece țigănești etc. Acest plan prevede, de asemenea, organizarea de către Biroul Național pentru Relații Interetnice a unor evenimente dedicate Zilei Internaționale a Romilor.

În domeniul ocrotirii sănătății, planul de acțiuni vizează contribuția la pregătirea și activitatea unor mediatori sociali și medicali ai grupurilor de romi, asigurînd cooperarea medicilor de familie cu medicii sociali și medicali ceea ce constituie o prioritate stipulată în Plan. De asemenea, Ministerul Sănătății trebuie să promoveze un mod sănătos de viață și profilaxia maladiilor printre romi, asigurîndu-le accesul la servicii de sănătate, în baza legislației și oferind un ajutor financiar săracilor din grupul romilor, familiilor vulnerabile cu mulți copii.

¹⁰Disponibilă on-line http://lex.justice.md/document_rom.php?id=7C2CFD92:F34F089B

Planul de Acțiuni scoate în evidență aspecte legate și de angajarea în muncă a romilor. Printre cele patru acțiuni din acest sector, cele mai distincte urmăresc reînvierea și dezvoltarea meșteșugurilor tradiționale, inclusiv asigurarea calificării specialiștilor în domeniul meșteșugurilor și a profesiilor tradiționale prin intermediul instituțiilor de învățământ profesional. În plus, într-un mod structurat, planul conține acțiuni ce vizează:

- **Supravegherea procesului de angajare în muncă în domeniile de care au nevoie absolvenții din acest grup etnic.**
- **Informarea și consultarea cu privire la locurile vacante pe piața muncii.**
- **Contribuția la calificarea și recalificarea profesională a romilor.**
- **Dezvoltarea afacerilor în interiorul comunității romilor.**

Planul conține și acțiuni importante ce țin de ordinea publică, inclusiv: organizarea programelor specializate de instruire pentru reprezentanții instituțiilor de ordine publică din localitățile populate compact de romi, includerea romilor în structurile de menținere a ordinii publice, sensibilizarea populației romo vis-a-vis de prevederile legislației cu privire la migrație (regulile de intrare și ieșire din țară), precum și măsuri suplimentare privind înregistrarea copiilor romi de vîrstă școlară și preșcolară de către Ministerul Dezvoltării Informaționale.

În soluționarea problemele romilor în Moldova sunt implicate diverse entități. Acestea sunt în fond instituțiile guvernamentale responsabile de anumite prevederi din cadrul Planului de Acțiuni, inclusiv Biroul Relațiilor Interetnice, Ministerul Educației și Tineretului, Ministerul Economiei și Comerțului și Agenția Națională a Forței de Muncă, Ministerul Sănătății, Ministerul Protecției Sociale, a Familiei și Copilului, Ministerul de Interne, Ministerul Dezvoltării Informaționale, Academia de Științe din Moldova. Există o Comisie permanentă pentru drepturile omului în Parlamentul Republicii Moldova și Instituția Avocatului Parlamentar, abilitate să monitorizeze, să promoveze și să protejeze drepturilor omului în Republica Moldova, inclusiv drepturile minorităților naționale, alături de alte structuri speciale care au responsabilități în domeniul minorităților naționale (Comisia Prezidențială pentru Relații Interetnice și Direcția Principală pentru Refugiați din cadrul Ministerului Justiției). În cadrul administrațiilor locale, municipale sau raionale, activează specialiști pentru problemele funcționării limbilor și relațiilor interetnice.

Contextul și argumentarea prezentului studiu

Acest studiu edifică și confirmă conținutul raportului „*În situații de risc: romii și persoanele care s-au deplasat în alte zone în Europa de Sud-Est*” – elaborat de PNUD în 2006. Acest raport este parte componentă a unor inițiative mai complexe de abordare a vulnerabilității romilor și a procesului de excludere a lor atrăgînd astfel atenția asupra grupului de state aspirante la statutul de membru al UE, state din Europa de Sud-Est, cum ar fi Albania, Bosnia și Herțegovina, Bulgaria, Croația, Macedonia, Muntenegru, România, și Serbia cu Kosovo. Bazată pe date cantitative solide și pe statistici, acest raport analizează cauzele vulnerabilității romilor și a grupurilor deplasate. Raportul se încheie cu o serie de recomandări privind îmbunătățirea situației romilor, luînd în considerare angajamentele statelor pentru realizarea ODM.

Moldova nu e reprezentată în prevederile acestui raport. Însă fiind considerat un stat din sud-est cu aspirații clare pentru îndeplinirea ODM și pentru integrare europeană, PNUD Moldova a decis să se alăture acestei inițiative regionale și să continue această serie de studii aplicînd aceeași metodologie de cercetare. Statisticile din Moldova se confruntă cu aceeași problemă: a lipsei unor date corecte și credibile despre populația romă, de aceea raportul trebuie să ofere partenerilor naționali date cantitative de bază și statistici despre situația romilor în Moldova în diferite domenii cum ar fi: fațetele sărăciei (venituri și cheltuieli), educația, angajările și șomajul, sănătatea, domicilierea, securitatea și migrația. Aceste informații trebuie să servească inclusiv la intensificarea unui dialog național privind situația romilor în Moldova, oferind în același timp o platformă pentru identificarea soluțiilor și a unor politici temeinice pentru implementarea unor programe exhaustive de incluziune socială a romilor.

Obiective

Obiectivul principal al acestui studiu este conștientizarea situației romilor în Republica Moldova prin oferirea unor date cantitative și calitative privind gradul de expunere la excluziunea socială a acestei populații din perspectiva socio-demografică, a veniturilor și cheltuielilor, a sărăciei, educației, pieței muncii și șomajului, sănătății, domicilierei, securității și relațiilor comunitare și a migrației.

Metodologia studiului

Studiul a fost efectuat în perioada octombrie 2005 - octombrie 2006 și a cuprins 81 de localități¹¹ și 1200 de gospodării¹² în total, divizate în două subgrupuri (600 romi și 600 non-romi¹³). Luînd în considerare lipsa unei informații sistematice și reprezentative despre situația romilor în Republica Moldova la nivel național, în acest sondaj au fost utilizate două metode de colectare a datelor:

¹¹ Localitățile acoperite de acest sondaj pot fi văzute pe harta prezentată mai jos.

¹² Definițiile pentru gospodărie și cap de gospodărie, utilizate în timpul sondajului, sunt următoarele:

- Gospodărie – este un loc separat de alte gospodării cu o intrare separată, cu una sau mai multe persoane locuind împreună pentru 3 luni în timpul ultimelor 12 luni, avînd un buget comun și produse comune.
- Cap de gospodărie – acesta este un membru al gospodăriei desemnat de un alt membru sau autoidentificat în calitate de cap de gospodărie, indiferent de criterii (cel mai vîrstnic ia deciziile în gospodărie, are cele mai înalte venituri etc.). Capul de gospodărie este determinat prin întrebarea: „Cine este capul gospodăriei?” Cap de gospodărie poate fi un bărbat sau o femeie.

¹³ Pentru comparație, familiile de non-romi au fost selectate în vecinătatea comunităților de romi. Aceasta ne ajută să eliminăm influența decalajului regional în comparațiile dintre romi și non-romi.

- Sondajul cantitativ bazat pe metodologia regională prin completarea unor chestionare structurate pe familii de romi și familii de non-romi care locuiesc în vecinătatea comunităților de romi.
- Colectarea datelor calitative prin realizarea¹⁴ unor interviuri cu reprezentanții autorităților centrale, care au responsabilități în acest domeniu, cu lideri de ONG-uri de romi și donatori.

Adițional au fost utilizate analize ale cadrului legislativ și instituțional în domeniul minorităților, precum și ale programelor de informare despre romi.

Ținând cont de lipsa datelor adecvate despre demografia populației de romi, au fost utilizate și datele recensământului populației din 1989, precum și datele oferite de sondajul realizat de organizația *Juvlia Romani* în 2001 în cadrul proiectului CORDAID, pentru asigurarea unei reprezentări cât mai bune a eșantionului la nivel național. Pe durata acumulării datelor au fost luați în considerare următorii factori:

1. Numărul de romi declarați la recensământ.
2. Distribuirea la nivel de raioane.
3. Acoperirea rezidențială din țară (rural-urban).

Eșantionarea a ținut cont de specificul populației roma în cadrul fiecărei localități pentru ajustarea sub-eșantionului non-roma, la cel roma. În acest sens au fost clasificate 3 tipuri de localități:

- localități populate preponderent de romi, caz în care interviurile cu reprezentanții non-roma au fost efectuate în localitatea vecină, populată preponderent de non-roma;
- localități în care roma constituie o parte mai mică al populației, dar sunt concentrați într-o parte distinctă a localității, caz în care punctul de eșantionare non-roma a fost stabilit în imediata apropiere de partea a localității populată de roma;
- localități în care populația roma nu constituie o parte distinctă a localității, gospodăriile roma și cele non-roma fiind selectate în cadrul aceleiași rute.

Sub-eșantionul roma se bazează pe o listă de localități în care gospodăriile roma sunt prezente într-un număr de minim 5.

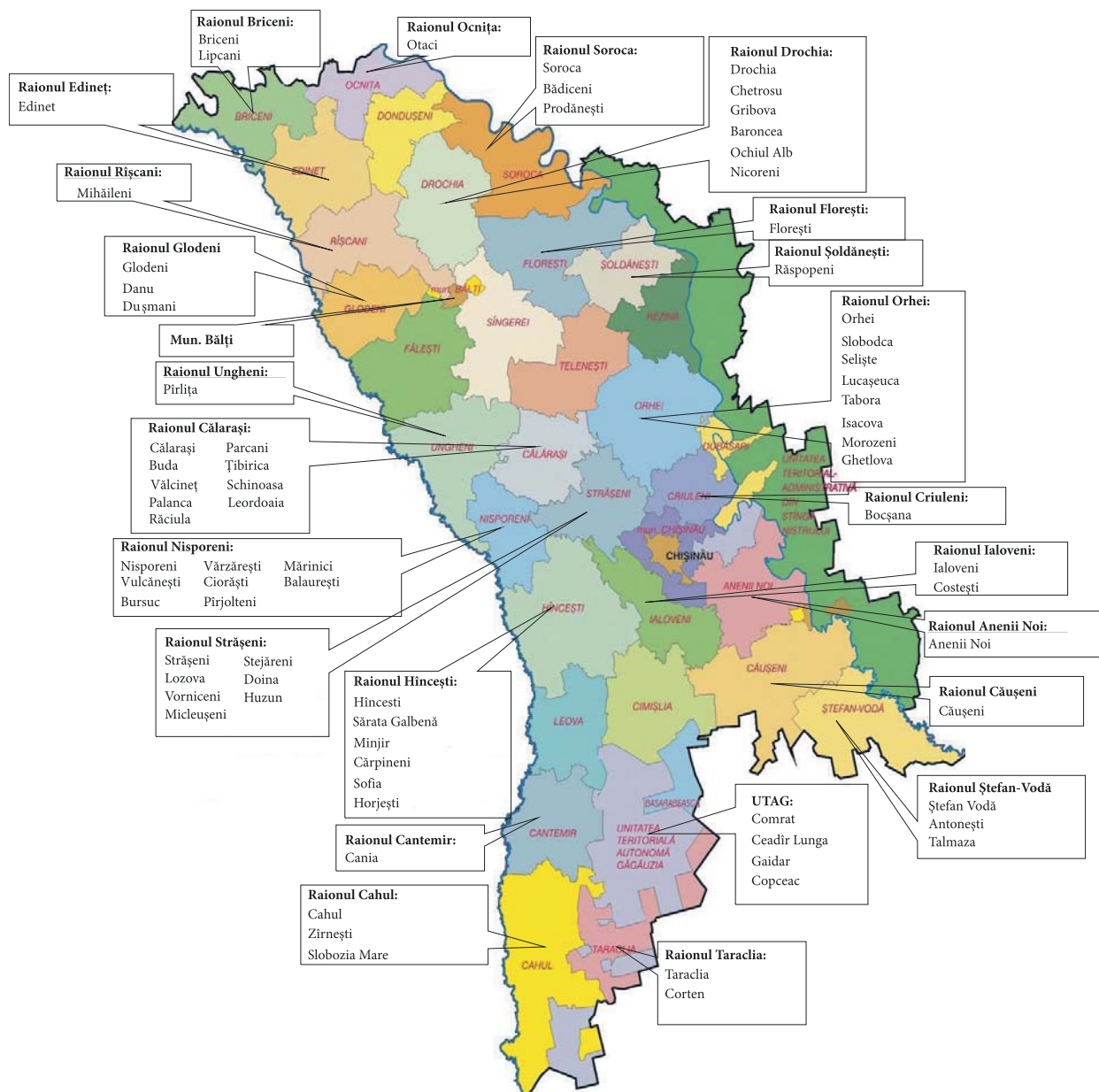
Chestionarele au fost completate de către intervievați la domiciliul persoanelor intervievate; datele pentru toți membrii gospodăriilor au fost înregistrate. Datele au fost analizate la nivel de gospodărie și la nivel individual, fiind luați în considerare toți membrii gospodăriilor chestionate, pentru care au fost înregistrate date cu privire la statutul socio-demografic și economic.

Concluziile promovate în prezentul raport sunt bazate pe rezultatele studiului. Adițional au fost luate în considerare și alte rapoarte în special în ce privește elaborarea concluziilor și a recomandărilor.

¹⁴Din fiecare gospodărie a fost interviuată o singură persoană și aceasta a oferit informații despre statutul socio-economic al fiecărui membru al gospodăriei.

Raioane și localități incluse în eșantion

Situația socio-demografică

1

Situația socio-demografică

Numărul de romi care locuiesc în țară reprezintă un subiect important, supus unor dezbateri active. Statistica privind numărul romilor în Moldova se limitează doar la datele recensământului populației, ceea ce ar putea subestima numărul romilor, deoarece deseori ei evită să se autoidentifice ca romi pentru a ocoli prejudecățile (sau stigmatizarea). Ca urmare, primul obiectiv a fost evaluarea numărului romilor folosind datele studiului.

Un alt obiectiv a fost analiza structurii demografice a grupurilor etnice al romilor. Sunt ele oare convergente față de majoritatea modelelor de familie sau tind să urmeze modelele tradiționale? Acest capitol prezintă statutul socio-democratic al romilor în comparație cu populația non-roma care locuiește în vecinătatea lor.

Caracteristici demografice

Evoluția social-demografică a unui grup etnic este determinată de trei factori:

- *Factorul etno-demografic*, care ține nemijlocit de procesul de reproducere biologică a grupului, exprimat prin sporul natural ca raport între natalitate și mortalitate.
- *Factorul migrațional*, evoluția numerică a populației caracterizată prin raportul între emigrarea membrilor din arealul de locuire a grupului etnic și imigrare a membrilor noi.
- *Factorul etno-transformațional*, ce relevă rezultatele interacțiunii dintre grupuri, care cauzează schimbarea conștiinței etnice prin intermediul influenței culturale, politice, economice etc.

Factorul etno-demografic

Cine sunt romii? În prezent există mai multe opinii referitoare la identitatea, etnicitatea și proveniența națională a romilor, fiecare fiind susținută (și promovată) de diferite organizații în contextul agendei politice specifice. Acestea includ:

- **Romii ca etnie și ca minoritate etnică**, potrivit Uniunii Internaționale a Romilor (UIR).

- Intelectualii romi, care sugerează că națiunea romilor în prezent e în proces de creare și că acest proces este asemeni unei perioade de Renaștere a romilor.
- Concepția lui Nikolae George potrivit căreia romii sunt o națiune trans-europeană fără un teritoriu al său, separați ca un tot întreg de pe continent.
- Romii se definesc uneori ca o națiune fără stat sau ca o națiune europeană non-teritorială, o viziune ce a luat proporții pe parcursul Congresului de la Praga a UIR din 2000. Congresul a adoptat o declarație care cere ca instituțiile internaționale să le acorde statutul de națiune fără stat.
- Ideea clasică despre romi, ca minoritate culturală, ca migranți etc.
- Versiunea propusă de experții externi (Szelenyi, 2000) conform căreia romii sunt o minoritate socială, o subclasă sau, în general, un grup social vulnerabil.

Conceptul unei națiuni europene non-teritoriale, reprezentată instituțional, probabil că se bucură de cea mai mare susținere, inclusiv din partea UE. În termeni practici, cerința acceptării romilor ca fiind o *națiune fără stat* interpretează cererile pentru o *reprezentare* în organizațiile politice ale UE și ale statelor ei membre. Cel mai relevant exemplu este Forumul European al Romilor, acceptat de Consiliul Europei printr-un Acord de parteneriat, la 16 Decembrie 2004.

Varietatea abordărilor prezentate mai sus sugerează o anumită prudență în folosirea termenilor ce descriu romii, deoarece acești termeni pot influența politicile și atitudinile sociale.

Dezbaterile privind numărul populației romilor este o consecință directă a lipsei de claritate privind identitatea romilor. „Numărarea romilor” nu e un lucru simplu (dacă e posibil, în general) atribuind sensuri diferite termenului de „rom” și diversității „universului romilor”. Iată de ce poate fi vorba doar de niște estimări. Datele estimative reflectă faptul că în Europa locuiesc între 6,8 – 8,7 milioane de romi, dintre care 68% locuiesc în Europa Centrală, de Est și în Balcani.

Datele existente pentru a doua jumătate a secolului XX demonstrează că numărul romilor în țară e în continuă ascensiune, deși ratele de creștere au cunoscut o scădere semnificativă de la un recensământ la altul. Potrivit datelor prezentate în **Tabelul 1**, cea mai recentă estimare a numărului gospodăriilor de romi este de 12271 de persoane, ceea ce reprezintă circa 0,4% din populație.

Tabelul 1: Evoluția populației roma
(numărul de romi înregistrați în recensămintele efectuate în a doua jumătate a secolului XX)

Recensământul (anul)	Nr. de romi înregistrați	Rata creșterii	Rata anuală a creșterii
1959	7265		
1970	9235	27.1%	2.5%
1979	10666	15.5%	1.7%
1989	11517	8.0%	0.8%
2004 ¹	12271	6.5%	0.4%

Similar situației regionale și în Moldova au loc dezbateri privind numărul romilor. În acest sens, sursa alternativă principală o constituie studiul efectuat de Asociația Femeilor din Comunitățile

¹ Sursa: Anuarul statistic al Moldovei, 2006.

Boxa 2. Grupurile etnografice de romi în Republica Moldova

Romii din Moldova se identifică cel mai des cu numele de „le rom le ciace” (rom real, tradițional). Pe teritoriul Republicii Moldova este prezent un număr mare de grupuri identificate în fond după meșteșugurile practicate. În acest context putem menționa grupurile de ursari, aurari, argintari, căldărari, sitari, lingurari, fierari, florari, geambași.

Romii ursari sunt reprezentați ca grup majoritar în localitățile Guzun, Buda, Bursuc, Vulcănești, Suruceni, Ursari în zona centrală a Moldovei. În comunitățile Ursari și Vulcănești, din raionul Nisporeni pot fi distinse două grupuri locale de ursari: *Basarabeni și Pruteni*. Deja de mult timp, *ursarii* duc un mod de viață sedentar; ocupația cea mai importantă pentru bărbați este prelucrarea metalului, în timp ce femeile produc pieptene. Numele de familie ale romilor ursari sunt predominant moldovenești: Cantea, Argint, Bogdan. Cele mai apropiate rude atestate printre ursarii tradiționali sunt: Ganeștii și Zuhareștii.

Unul dintre cele mai numeroase grupuri etnice de romi este fracțiunea vlahică. *Vlahii sunt numiți de către alți romi cu numele de curteni*. Cel mai numeros grup de romi *vlahii* este prezent în localitățile Vălcineț (raionul Călărași) și Pripiceni-Rezeși (raionul Rezina). Acest grup de romi *vlahii* este cel mai asimilat din punct de vedere lingvistic, majoritatea dintre ei vorbesc limba moldovenească/română.

Romii *ciocănari și lăieși*, care trăiesc în vecinătatea orașului Chișinău numesc romii *vlahii* cu numele de *paiaslo* (din limba romani „pai” = apă, adică diluat, netradițional). Grupul *vlahii* este reprezentat de către grupurile de *căldărari și chișinăueni*. Grupul etnic de *chișinăueni* este separat în două subgrupuri locale de romi: *lăieșii și lingurarii*.

Alți romi, de asemenea atribuiți *vlahilor* sunt cei din grupul romilor *brăzdani*, care locuiesc în raionul Cahul, localitatea Tretești, pe care populația nativă îi numește *La Brazdă*. Principala ocupație a romilor brăzdani, după cum rezultă din numele lor, este agricultura.

Un alt grup de romi sunt *ciocănarii*, ai căror reprezentanți locuiesc în partea de nord a țării; majoritatea grupului este atestată în orașul Soroca și în vecinătate. Romii *ciocănari* posedă meșteșuguri tradiționale și lucrează cu metalele, ocupându-se și de comerțul cu produse mai rare, grup numit popeșteni.

În orașul Drochia sunt atestați romii *ciurari*.

Un grup de romi, numit *cangliaria* (de la limba romani „cangli” = pieptene), numiți de asemenea *pieptănari*, sunt stabiliți în localitatea Vulcănești din raionul Nisporeni. Reprezentanții acestui grup se ocupă cu producerea manuală a pieptenelor din coarne de bovine. În aceeași localitate, un sector întreg este populat de romii *pomanari*, implicați, în fond, în activități de cerșetorie, călătorind prin satele Moldovei și localitățile limitrofe din Ucraina, relatând despre statutul lor de victime ale incendiilor, inundațiilor și ale altor dezastre naturale. Romii *pomanari* nu au nici o idee preconcepută despre activitățile pe care le desfășoară zilnic. Acest grup este numit de către lăieși și ciocănari - manghitori (în limba romani – „te mangu” = a cerși, „te mangas” = a cere, a solicita).

Grupul etnic al romilor *lingurari* este numit de lăieși, ursari și ciocănari cu numele de „*caștali*” (în limba romani „*caștalo*” = timplar).

În comunitățile moldovenești, alte grupuri de romi sunt numite „*șătrari*”, nume echivalent cu cel țigănesc de „*cătunarea*” (din limba romani „*cătuna*” – șatră). Numele etnic de *cătunarea* este, de asemenea, prezent la romii *vătrași* din orașul Comrat.

Sursa: “Emergența societății civile. Romii în RM: între toleranță și prejudecăți”, N. Salii, I. Duminica, Chișinău, 2006, ed. Monograf.

de Romi „Juvlia Romani” în 2001, prin folosirea surselor administrative. Potrivit acestui studiu, pe teritoriul Republicii Moldova locuiau 20,040 de romi, cu excepția municipiului Chișinău și a fostului raion Taraclia. Oricum, unii lideri romi au menționat o cifră ce atinge 250000 (circa 7% din populație), dar nu există surse demne de încredere ce ar confirma faptul că numărul populației de romi e mult mai mare decât arată datele oficiale. Luând în considerare rata autoidentificării romilor, stabilită în studiul nostru și de datele Recensământului, se estimează că numărul romilor în Moldova e de aproximativ 15 mii de persoane.

Boxa 3. O estimare a numărului populației roma oferită de liderii romi

“Consider că numărul populației roma în Republica Moldova constituie aproximativ 250 000 de oameni și am să explic de ce recensământul prezintă un număr atât de mic de romi. De exemplu, naționalitatea mea în pașaport este *moldovean* și cunosc romi care sunt înscriși în pașaport ca *găgăuz*, *bulgar*. Din cauza vieții lor complicate, a existat o tendință printre romi de a ascunde cu orice preț apartenența lor la această etnie; aceasta este o realitate istorică. Ei au acceptat să se căsătorească cu *moldovence* sau *ucrainence* sau cu femei de orice altă naționalitate și să aibă copii mai albi, să fie înscriși în acte ca *moldoveni*, dar după toate acestea nu înseamnă că ei nu mai sunt romi. Dacă cel care realizează interviul în timpul recensământului este moldovean, romii vor declara că și ei sunt moldoveni. De exemplu, dacă mergi în satul Pîrjoleni din raionul Strășeni și numești oamenii *țigani* (romi) ei vor rămîne nemulțumiți, însă de fapt, ei sunt romi. Am mers la școală și am discutat cu directorul, care de asemenea e din acest sat și el ne-a spus că este *moldovean*, chiar dacă e rom, căci el mi-a fost coleg la Universitate”.

Sursa: Interviu cu un lider roma

Interpretată în context regional, estimarea numărului populației roma la aproximativ 15000 de persoane e cu mult inferior altor țări din regiune: România, Bulgaria, Ungaria etc. (vezi **Boxa 4**). Totuși, aceste cifre ar trebui tratate cu atenție. Experiența regională sugerează că populația de romi e cu adevărat mai mare decât cea înregistrată oficial în baza recensămintelor. Estimarea numărului romilor în prezentul raport este aproximativ cu 20% mai mare decât îl reflectă datele recensământului, avînd în vedere că unii lideri romi menționează cifre de 20 ori mai mari decât cele ale recensământului. În același timp, în regiune, estimările diferiților experți ai populației roma sunt de 2-3 ori mai mari decât datele recensământului. Motivul aflat în spatele acestui fapt este că deseori romii evită identificarea lor ca romi. Printre cauzele negării apartenenței la etnia roma sunt enumerate următoarele:

- stereotipurile negative atribuite romilor de către populația majoritară;
- discriminarea etnică pe piața muncii, în sfera educației, a sănătății și în alte sfere sociale;
- nedreptățile și acțiunile discriminatorii suportate de romi în trecut.

Pentru a estima numărul populației roma trebuie să luăm în considerare particularitățile unui proces social extrem de complex. Autoidentificarea etnică și etero-identificarea, apartenența culturală, lingvistică, civilă și religioasă sunt elemente ale proceselor de asimilare, segregare sau conservare etnică. Astfel, în diferite contexte oficiale precum și în interacțiunile de zi cu zi, ca un efect al necesităților pur umane, persoanele sunt puse în situația de a-și atribui apartenența la o comunitate etnică sau la alta, în depedență de acești factori.

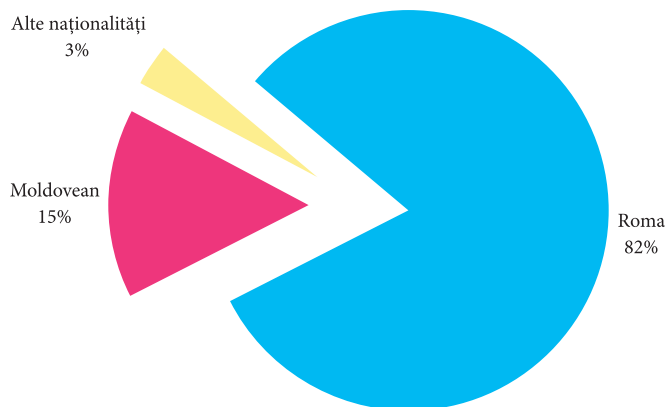
Boxa 4. Populația roma în regiune

- **România.** Datele oficiale (recensământul din 1992) arată că în România există 409,723 romi, ceea ce reprezintă 1.8 procente din populație. Diferiți experți estimează (Institutul pentru cercetarea calității vieții, 1998) că populația romilor este de circa 1.5 milioane sau 6.5% din populație. Alții estimează numărul romilor la 1.4 milioane și respectiv 2.5 milioane, prezentând acest grup drept cel mai numeros grup de romi în Europa și posibil din lume.
- **Bulgaria.** Datele oficiale (recensământul din 2001) indică 365,797 persoane identificate ca romi ceea ce reprezintă 4.7% din populație. Diferiți experți estimează mărimea populației romilor (potrivit datelor sondajelor sociologice, ale oficiilor forței de muncă, serviciilor de asistență socială, Ministerului de Interne) între 600,000 și 750,000 de persoane, fără modificări esențiale în ultimii ani.
- **Ungaria.** Recensământul din 1990 din Ungaria a arătat că 142,683 de unguri erau romi, iar în timpul recensământului din 2001 au fost înregistrați 190,046 romi în această țară. Grupurile de romi și ONG-urile estimează un număr al populației rome cuprins între 400,000 și 500,000, estimat uneori pînă la 800,000. Sondajele sunt recunoscute pentru cea mai sistematică apreciere a numărului de romi în anii 1993/94 și la 1 ianuarie 1994, s-a stabilit că erau 456,646 romi care trăiau în Ungaria (mai puțin de 5% din populație).
- **Republica Slovacă.** Datele oficiale (recensământul din 2001) arată 89,920 de persoane de identitate romă (1.7% din populație). Cu toate acestea, ONG-ul Grupul Drepturilor Minorităților cu sediul la Londra estimează numărul lor ca fiind cuprins între 480,000 și 520,000 de oameni (9 - 10% din numărul total al populației). Această estimare face ca romii să devină a doua minoritate ca mărime în Slovacia, după unguri.
- **Republica Cehă.** Potrivit datelor oficiale (recensământul din 2001), numărul romilor e de 11,718, cu mult mai puțin decît a arătat recensământul din 1991 când erau 32,903.39 Diferiți experți estimează cifre variind între 160,000 și 300,000 (Liégeois 1994). Grupul Drepturilor Minorităților estimează că numărul lor ar fi de 275,000 (între 2.5 și 2.9% din populație).

Referitor la romii din Moldova, datele prezentate în **Graficul 1** sugerează că autoidentificarea romilor este destul de înaltă. Opt din zece persoane identificate de operatorul sondajului ca romi², au declarat că sunt romi, ca și membrii familiilor lor. În majoritatea cazurilor, însă, ei s-au identificat ca moldoveni (15%) sau alte naționalități.

² În cadrul studiului, identificarea etnică a romilor chestionați s-a bazat atît pe identificarea de sine a chestionatului, cît și pe evaluarea operatorului în domeniu. Evaluarea s-a bazat pe criterii precum: culoarea pielii, limba, accentul, modul de vorbire, stilul de viață, numele chestionatului. Detaliile sunt prezentate în Anexa 1.

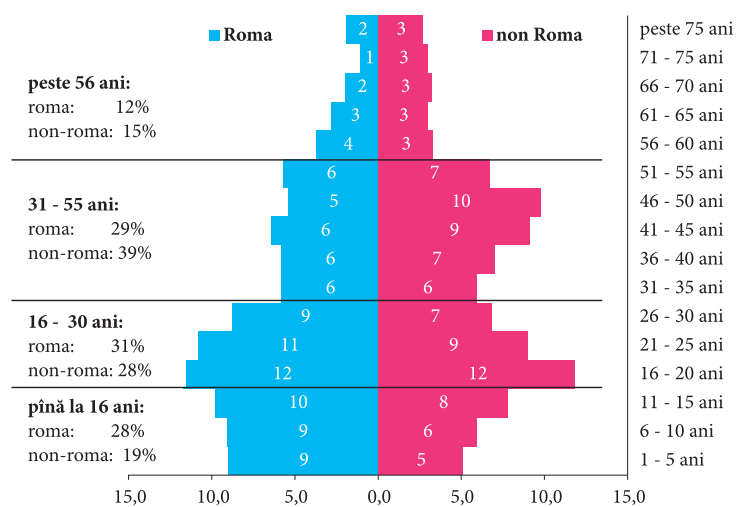
Graficul 1. Autoidentificarea etnică a romilor
(recunoașterea identității etnice de către respondenții identificați ca romi)

Sursa: Rezultatele sondajului

Vorbind despre structura populației, segregată pe sexe, rezultatele studiului au arătat că populația de romi grupată pe sexe diferă neesențial de populația non-roma. Conform datelor Biroului Național de Statistică, la 1 ianuarie 2006, din numărul total al populației Republicii Moldova, 51,8% erau femei și 48,2% - bărbați³, similar cu rezultatele obținute în studiul dat despre populația de romi – 52% femei și 48% bărbați. Dacă analizăm populația conform structurii pe vârste (vezi **Graficul 2**), rezultatele arată că subșantionul populației rome este semnificativ mai tânăr, în comparație cu celelalte naționalități. În timp ce tinerii de până la 16 ani reprezintă 19% din numărul total al populației, în cazul romilor, ponderea aceluiași grup e cu mult mai înaltă – 28%. Aceeași tendință se observă și în următorul grup de vârstă – tinerii de la 16 până la 30 de ani, atât pentru romi cât și pentru non-romi, deși diferența este neînsemnată.

Graficul 2. Piramida vârstelor a populației roma și non-roma

Sursa: Rezultatele sondajului

³ http://www.statistica.md/statistics/dat/822/ro/Situatia_demografica_2005.pdf

Pentru grupurile de populație mai în vârstă, atât pentru romi cât și pentru non-romi, situația este inversă: ponderea grupurilor mai în vârstă la romi e cu mult mai redusă decât la celelalte grupuri. Explicația acestei situații poate fi doar de natură demografică, respectiv că populațiile tinere de romi se caracterizează de regulă printr-o natalitate mai ridicată și speranța de viață mai mică, ambii factori fiind valabili în cazul dat.

Aceste constatări sunt similare cu cele prezentate în raportul regional. Populația de romi în regiune e cu mult mai tânără decât populația non-roma. Potrivit raportului regional, indicele de vârstă⁴ pentru romii din regiune e de 15 ani. În același timp, pentru întreaga populație, în toate țările cuprinse de raportul regional, indicele de vârstă e de 50⁵, înregistrând ratele cele mai înalte în Bulgaria, Ungaria și Republica Cehă. Vârsta medie regională pentru romi este 19,3 ani, în comparație cu 33,6 ani pentru populația globală.

Diferențele în structura populației pe vârste își lasă amprenta asupra structurii populației din perspectiva statutului social. În cazul romilor, ponderea persoanelor necăsătorite este cu 10% mai mare decât în cazul non-romilor, fapt cauzat de ponderea mai semnificativă a tinerilor în totalul populației rome în comparație cu non-romii. Oricum, căsătoriile timpurii pentru romi prezintă un fenomen îngrijorător. Conform datelor prezentate în **Tabelul 2**, putem concluziona că, în general, romii se căsătoresc la o vârstă timpurie. Vârsta minimă a persoanelor căsătorite, înregistrată printre romii chestionați este de 15 ani în comparație cu 17 ani pentru non-romi⁶. În cazul romilor chestionați nu există diferențe semnificative între vârstele căsătoriților, atât femeile cât și bărbații căsătoriți având vârsta minimă de 15 ani. Dimpotrivă, în cazul populației non-rome, vârsta minimă a bărbaților căsătoriți este de 20 de ani, iar cea a femeilor este 17 ani. Un alt indicator al căsătoriilor timpurii este ponderea celor care au fost căsătoriți (inclusiv cei separați și văduvi) din grupul de vârstă de 15-25 de ani. În cazul populației roma, această rată e semnificativ mai înaltă (40% pentru femei și 30% pentru bărbați) în comparație cu non-romii (30% pentru femei și 19% pentru bărbați).

Tabelul 2. Caracteristicile de vârstă ale persoanelor căsătorite (roma și non-roma)

	Bărbați		Femei	
	roma	non-roma	roma	non-roma
Vârsta medie a persoanelor căsătorite	41.9	46.3	40.0	42.8
Vârsta minimă pentru căsătorie	15	20	15	17
Rata persoanelor căsătorite în grupul de vârstă 15 - 25 ani	30%	19%	40%	30%

Sursa: Rezultatele sondajului

⁴ Adică numărul celor care sunt mai în vârstă de 60 ani la 100 persoane care sunt mai tinere de 15 ani.

⁵ În Moldova, indicele de vârstă pentru populație în general este 56 ani.

⁶ Conform Codului Familiei, vârsta acceptată de lege pentru căsătorie este de 16 ani pentru femei și 18 ani pentru bărbați.

Această situație este practic similară cu cea prezentată în Raportul regional⁷, care a arătat că în patru din cinci țări, 33-47% dintre respondenți din grupul de vîrstă de la 16 la 19 ani sunt căsătoriți. Ponderea căsătoriilor în grupul de vîrstă de 20-24 de ani este în general de 68%-78%; doar în Republica Cehă rata este mai mică (54%).

Creșterea numărului mariajelor conform “legităților obiceiului” atît în regiune cît și în Moldova, în locul căsătoriilor civile oficiale reprezintă o altă tendință demografică importantă în comunitățile de romi. Potrivit “obiceiului”, un cuplu este considerat căsătorit de către comunitate, rude și de ei înșiși, dar nu și de către autorități. În contrast cu tradiția Anglo-Saxonă legală, căsătoriile după „legitățile obiceiului” nu sunt considerate mariaje după “legea comună” și nu sunt recunoscute ca fiind legale de către organismele de stat.

Factorul migrațional

Migrația în Republica Moldova a devenit foarte răspîndită odată cu perioada tranziției, în special după 1998 și este caracteristică pentru toate grupurile etnice din țară. În pofida acestei amplitudini a procesului de emigrare, există puține studii în domeniu, mai ales din perioada anilor '90, de aceea datele despre migrațiune sunt insuficiente și speculative. În 2004 a fost realizat un studiu asupra migrației și remitențelor⁸. Potrivit rezultatelor studiului, numărul estimat al migranților, adică al persoanelor care lipseau din Moldova în momentul efectuării sondajului, constituia 399 de mii. *Contingentul migrațional* a fost estimat la 571 mii de persoane (inclusiv cele care au fost în străinătate în ultimii 2 ani și au revenit în Moldova pentru o perioadă scurtă) și *potențialul migrațional* a fost estimat la 690 mii de persoane (inclusiv cele care nu au fost niciodată în străinătate, dar sunt gata să plece).

Pînă la urmă, aceasta a fost o informație de bază, care nu a explicat impactul migrației și al remitențelor asupra situației social-demografice în Moldova, din moment ce nu oferă date dezagregate pe grupuri social-economice. Totodată, orice încercare de a măsura migrația romilor, fie prin intermediul studiilor sociologice, fie prin recensăminte, se confruntă cu dificultăți adiționale din cauza comportamentului migrațional specific al romilor, fiind foarte răspîndite cazurile de emigrare a gospodăriilor în întregime.

Dacă ne referim la constatările studiului, ele sugerează că, în general, din perspectiva criteriului de vîrstă, caracteristicile migranților romi sunt aproape similare cu cele ale migranților non-romi. În ambele cazuri, majoritatea migranților sunt bărbați tineri. Totuși, una din particularitățile observate în comportamentul migranților romi, care îi evidențiază, este emigrarea gospodăriilor în întregime. Luînd în considerare interesul particular în problema migrației, constatările principale ale studiului privind caracterul migrației populației, precum și influența ei asupra populației de romi sunt prezentate în Capitolul 8 al acestui raport.

Factorii etno-transformaționali

Etnia romă este un concept fluid. Politicile intense de asimilare din perioada de pînă la Primul Război Mondial și ale celei socialiste au redus proeminența etniei romilor, în timp ce tranziția post-co-

⁷ PNUD 2004. “Evitînd capcana dependenței”

⁸ CBS-AXA (2004) “Migrația și remitențele”. Studiu efectuat la cererea și cu susținerea financiară a OIM, EC FSP, și FMI

munistă se pare că a promovat-o în prim plan. Mai mult, romii înșiși sunt extrem de eterogeni și sunt priviți ca un grup unitar doar de cei străini.

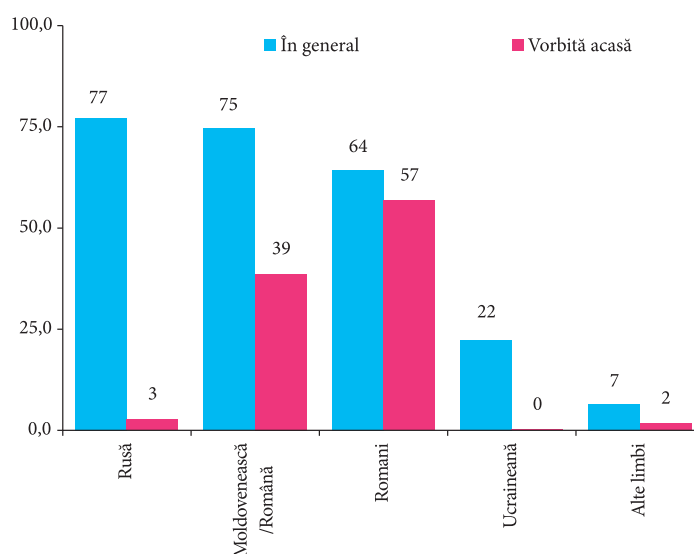
Factorul lingvistic are o importanță deosebită în determinarea identității etnice. De obicei, orice proces de orientare integraționistă, nu neapărat de asimilare, e însoțit de un grad înalt de posedare a limbilor altor grupuri etnice (dominante). Romii percep studiarea limbii populației majoritare ca pe o condiție necesară și o posibilitate în vederea integrării mai reușite în societate.

Conform datelor prezentate în **Graficul 3**, peste jumătate dintre respondenții romi, acasă vorbesc cel mai des în limba romani. Oricum, o parte semnificativă a populației romilor (39%) vorbesc acasă limba moldovenească/română și un procent nesemnificativ (3%) vorbesc limba rusă. Un lucru interesant este că ponderea celor care cunosc limba romani e mai mare decât a celor care o vorbesc acasă – 64% și respectiv 57%, diferența fiind astfel de 7%.

În cazul studierii limbilor vorbite de romi în general, vom descoperi o situație complet diferită. Procentajul romilor care vorbesc alte limbi este destul de mare, printre romi observându-se fenomenul trilingvismului (fapt caracteristic, în general, oamenilor care trăiesc în Moldova) – o parte semnificativă a populației, în afară de limba romani vorbește limba moldovenească/română și rusă, ponderile fiind de 75% și, respectiv, 77%.

O altă limbă vorbită care întrunește o pondere evidențiată de posesori în rândul romilor este cea ucraineană: 22% dintre ei. Acest lucru se explică prin locuirea în imediata vecinătate de populația ucraineană, atât în cazul localităților aflate în vecinătatea hotarului Ucrainei, cât și fiind vorba de simpla vecinătate cu satele ucrainesti, în interiorul țării.

Graficul 3. Limbile vorbite de romi

Sursa: Rezultatele sondajului

Un efect etno-transformațional de proporții semnificative îl are fenomenul căsătoriilor mixte. Una din condițiile de bază ca acest tip de gospodării să ia proporții numerice semnificative este, evident, conlocuirea în imediata apropiere sau chiar conlocuirea cu reprezentanții altor grupuri etnice; de asemenea, constrângerile socio-culturale pentru căsătoriile mixte lipsesc sau sunt limitate. Aceste condiții sunt valabile în cazul romilor din Republica Moldova.

În general, căsătoriile etnice mixte se întâlnesc destul de frecvent în Moldova. De exemplu, în anul 2005, conform datelor prezentate de Biroul Național de Statistică⁹, 22% din căsătorii erau interetnice (vezi **Tabelul 3**). Rata căsătoriilor interetnice printre moldoveni este de 9%, în timp ce printre ruși și ucraineni – 81% și respectiv 65%. În cazul romilor, circa 27% dintre cuplurile intervievate sunt cupluri mixte. Această rată este practic similară cu media națională, dar e semnificativ mai redusă decât a altor minorități. Explicațiile țin nu atât de atitudinile romilor față de alte etnii, cât mai ales de gradul înalt de respingere a reprezentanților populației roma de către reprezentanții altor etnii, prezentat în acest studiu prin indicele de distanță socială prezentat în Capitolul 7 al raportului).

Tabelul 3. Structura etnică a cuplurilor în Moldova

Naționalitatea	Rata cuplurilor mixte
Moldovean	9%
Ucrainean	65%
Rus	81%
Găgăuz	24%
Bulgar	65%
Evreu	95%
Belorus	97%
Total	22%
Cuplurile etnice mixte printre romi (potrivit datelor sondajului)	27%

Sursa: Rezultatele sondajului, calcule proprii în baza Anuarului Statistic 2006, tabelul 2.2.15, pagina 69

După apartenența religioasă, diferențele nu sunt semnificative; majoritatea populației roma este ortodoxă (95%), în comparație cu 98% în cazul populației non-roma.

Concluzii

Există câteva teorii de bază privind originea romilor (sau a țiganilor). Cea mai controversată este disputa cu privire la mărimea populației de romi. Aceste dezbateri privind numărul populației de romi sunt în mare parte o consecință directă a lipsei de claritate în ceea ce privește identitatea romilor.

⁹ Calculele autorilor în baza Anuarului Statistic 2006, tabelul 2.2.15, pagina 69.

Începînd cu a doua jumătate a secolului XX, numărul populației de romi în Moldova, înregistrat pe parcursul recensămintelor, a crescut constant. Datele recensămîntului recent al populației, efectuat în 2004, au arătat că în țară locuiesc 12271 romi, ceea ce reprezintă aproximativ 0,4% din întreaga populație; o rată cu mult mai scăzută în comparație cu alte țări din această regiune, cum ar fi România, Bulgaria, Ungaria etc. Cu toate acestea, experiența regională arată că datele recensămintelor tind să subestimeze numărul real al romilor. Stereotipurile negative atribuite romilor de către majoritatea populației, discriminarea etnică pe piața muncii, în sfera educației, a sănătății și în alte sfere sociale, nedreptățile și acțiunile de discriminare suportate de romi în trecut sunt printre cauzele-cheie ce au contribuit la negarea apartenenței lor la etnia romă.

Datele acestui studiu ne arată, totuși, că populația roma în Moldova reprezintă 15 mii de persoane. Surse alternative, menționate de unii lideri romi, estimează populația roma în număr de 20040 sau chiar 250000 (circa 7% din populație). În același timp, nu există surse fundamentate care ar veni să justifice faptul că numărul populației roma este mult mai mare decît cifrele oficiale. Așadar, în spatele acestor incertitudini cu privire la numărul populației roma, mai ales avînd în vedere și faptul că în majoritatea cazurilor romii nu se autoidentifică ferm ca aparținînd etniei de romi din cauza motivelor menționate mai sus, este dificil să determinăm numărul exact al populației roma care locuiește în Republica Moldova; astfel, numărul populației roma rămîne o întrebare deschisă, fără răspuns definitiv.

Autoidentificarea etnică și etero-identificarea, apartenențele culturale, lingvistice, civile și religioase sunt elemente ale proceselor de asimilare, segregare sau conservare etnică. În acest context, datele studiului sugerează că în Moldova: autoidentificarea ca aparținînd etniei roma este destul de înaltă, ajungînd la 80%; segregarea romilor în funcție de sex diferă ne semnificativ de cea a populației non-roma; populația de romi e mai tînără decît populația altor etnii, înregistrînd o rată mai înaltă a natalității și o speranță redusă de viață.

Acasă, romii vorbesc predominant limba romani (64%). Deși trebuie să menționăm că printre romi se observă fenomenul *trilingvismului* (acest fapt este specific populației din Moldova), alte limbi vorbite în general fiind cea moldovenească/română (75%), limba rusă (77%), la fel ca și cea ucraineană (22%). În plus, ca și în cazul populației non-roma, la romi predomină religia ortodoxă (95%).

Căsătoriile timpurii sunt o realitate destul de frecvent întîlnită la romi și reprezintă un fenomen de îngrijorare. Vîrsta minimă de căsătorie a romilor este de 15 ani atît pentru bărbați, cît și pentru femei (cu un an mai devreme decît în cazul vîrstei acceptate de lege (16 ani) pentru femei și cu 3 ani mai devreme decît în cazul vîrstei acceptate de lege (18 ani) pentru bărbați). În pofida fenomenului emigrării gospodăriilor în întregime, în comunitatea romilor se înregistrează o frecvență mai mare a căsătoriilor mixte în comparație cu media națională. Totuși, ponderea este cu mult mai redusă decît cea înregistrată printre alte minorități, fapt ce indică o autoidentificare inconștientă, o excludere și autoexcludere mai înaltă a acestui grup social sau, din contra, un angajament mai intens de a-și menține originea de rom.

Veniturile, cheltuielile și sărăcia

2

Veniturile, cheltuielile și sărăcia

Sărăcia (măsurată prin venituri și cheltuieli) este cel mai semnificativ și cel mai evident sindrom al unei societăți vulnerabile și al excluziunii sociale. Sărăcia se manifestă de obicei prin venituri mici, ceea ce nu le permite oamenilor să achiziționeze nici măcar bunuri și servicii strict necesare, cum ar fi produse alimentare, haine, încălțăminte și servicii medicale și de educație. În acest sens, sondajul s-a axat pe stabilirea legăturii dintre sursele de venit ale unei gospodării și dependența de alocațiile sociale. Experiența țărilor din regiune arată că multe familii de romi au căzut în capcana dependenței, bazându-se în totalitate pe alocațiile sociale. În acest context, scopul acestui studiu este de a reliefa problematica dată ceva mai mult decât simpla afirmație că gospodăriile roma sunt predominante în rândul celor mai afectați de sărăcie. De asemenea, în acest studiu vor fi prezentate informații suplimentare despre magnitudinea sărăciei și despre grupurile cele mai afectate de sărăcie.

În Republica Moldova, sărăcia este un fenomen pluridimensional, situația fiind similară cu cea din țările care trec prin transformări intense la nivel politic, economic și social. Există mai multe dimensiuni ale deprinderii cu care se confruntă familiile sărace din Moldova, dintre care enumerăm: (i) nivelul redus al veniturilor și consumului; (ii) alimentația insuficientă sau de calitate proastă; (iii) starea precară a sănătății; (iv) accesul limitat la educație; (v) vulnerabilitate în cazul crizelor economice, al cataclismelor naturale, al instabilității politice și sociale, combinate cu incertitudinile legate de viitor; (vi) participarea limitată la luarea deciziilor și posibilitățile extrem de reduse în procesul de ameliorare a propriului nivel de trai.

În cadrul eforturilor mondiale de eradicare a sărăciei și de îmbunătățire a nivelului de trai, Moldova s-a obligat, prin aderarea la Obiectivele de Dezvoltare ale Mileniului¹¹, să micșoreze ponderea populației cu venit de sub doi dolari pe zi de la 39.8% în 2002, până la 28% în 2006, până la 23% în 2010 și până la 18% în 2015. Pentru a atinge aceste obiective pe termen lung (precum și altele), enunțate în Strategia de implementare a Declarației Mileniului, care a fost adoptată la summitul Mileniului din 2000, Guvernul Republicii a elaborat și, în prezent, implementează Strategia de Creștere Economică și Reducere a Sărăciei (SCERS) pentru perioada 2004-2007²². Acest document strategic reprezintă cadrul major de dezvoltare durabilă pe termen mediu a Republicii Moldova.

În acest context, capitolul II va prezenta analiza nivelului sărăciei în rândul populației roma și non-roma, luându-se în calcul indicatorii ai bunăstării cum ar fi veniturile, cheltuielile, precum și sursele și structura acestora. De asemenea, vor fi descrise și fațetele sărăciei care afectează populația roma și non-roma.

¹ Este vorba despre ODM1 al Obiectivelor de Dezvoltare ale Mileniului asumate de Republica Moldova și aprobate prin Decretul Guvernului Nr. 288, la data de 15 martie 2005, anexa 1

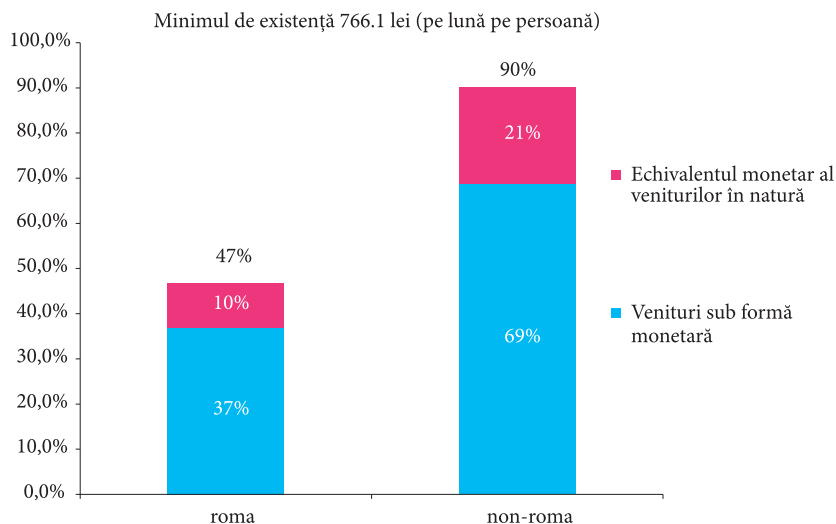
² Mai multe detalii pe www.scers.md.

Veniturile

Mărimea veniturilor este indicatorul primordial de măsurare a bunăstării populației. Veniturile mici limitează posibilitatea familiilor să achiziționeze bunuri și servicii de primă necesitate, cum ar fi produse alimentare, haine, încălțăminte, dar și servicii medicale și de educație. Rezultatele studiului arată că în luna anterioară lunii în care a fost efectuat sondajul (în octombrie 2005), media veniturilor unei gospodării roma reprezenta suma de 956 lei, ceea ce este cu 40% mai puțin decât media veniturilor în sumă de 1597 lei a unei gospodării non-roma. Diferența între veniturile per persoană obținute de aceste două categorii ale populației este și mai mare, atingând 46%. Media veniturilor per persoană ale unei familii de romi reprezintă 282 lei, în comparație cu 527 lei în cazul familiilor non-roma. În multe dintre țările post-sovietice, o strategie de soluționare a acestei probleme o reprezintă suplimentarea veniturilor financiare reduse cu venituri în natură (sub formă de produse agricole). Cu toate acestea, în cazul familiilor de romi, echivalentul monetar al produselor alimentare (produse în gospodărie pentru propriul consum) reprezintă doar 76 lei per persoană, astfel, totalul veniturilor atingând valoarea de 358 lei per persoană. În cazul familiilor non-roma, această cifră ajunge pînă la 690 lei.

Conform datelor prezentate în **Graficul 4**, în comparație cu valoarea minimului de existență general pe țară³³, media veniturilor per persoană pentru populația roma constituie mai puțin de jumătate din minimul de existență, iar în cazul non-roma reprezintă 90%.

Graficul 4. Raportul dintre media veniturilor pe persoană și minimul de existență pentru populația roma și non-roma

Sursa: Rezultatele studiului pentru anul 2005

³³ Valoarea minimului național de existență în 2005 a constituit în medie 766.1 lei pe lună pentru o persoană. Sursa: Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova, 28 martie 2006.

Structura veniturilor este un alt indicator important de măsurare a nivelului de vulnerabilitate și de privare al populației. Familiile cu o sursă unică de venit și cu venituri din surse instabile sunt mult mai vulnerabile și ar suferi pierderi și mai mari în cazul unei situații nefavorabile apărute în economie (de exemplu, în cazul crizelor economice, recesiunii, a șocurilor din exterior). În plus, dependența sporită față de alocațiile sociale reduce posibilitățile acestor familii de a ieși din cercul vicios al sărăciei, sporind, în același timp, tensiunile sociale.

Conform informației prezentate în **Tabelul 4**, salariile și veniturile obținute din muncă, precum și veniturile din afaceri constituie sursele principale de venit; însă ca mărime și ca pondere în totalul veniturilor, valoarea lor este diferită între cele două categorii de populație. În cazul populației roma, ponderea salariilor, a veniturilor din afaceri și alte activități individuale remunerate în totalul surselor de venit constituie aproximativ jumătate din totalul de venituri, pe când în cazul populației non-roma, din aceste surse provin 69% din venituri.

Remitențele joacă un rol decisiv în întreaga economie a Moldovei. În cazul familiilor roma, remitențele au un rol mai important în structura veniturilor, constituind 18% din veniturile totale, în comparație cu 8% în cazul gospodăriilor non-roma. În același timp trebuie să ținem cont de faptul că aceasta nu ar însemna că familiile roma primesc de facto mai multe remitențe, ținând cont că mărimea medie a veniturilor unei gospodării roma este aproape de două ori mai mică față de gospodăria non-roma. Pentru populația roma, o pondere importantă în totalul veniturilor îi revine surselor neoficiale de venit cum ar fi vânzarea obiectelor personale, colectarea materialelor secundare, activitățile neformale (pariuri, cerșit, ghicit), care asigură 11% din venituri. În cazul familiilor non-roma, acestor surse le revine o pondere ne semnificativă (1%).

De regulă, ponderea alocațiilor sociale este aproximativ aceeași pentru ambele categorii - 13% în cazul romilor și 12% în cazul non-romilor. Totuși, romii primesc de obicei asistență socială în măsură mai mare decât asigurări sociale. Așadar, beneficiile din asigurările sociale (mai ales alocațiile de stat pentru copii) reprezintă 6% din totalul veniturilor în cazul familiilor roma, comparativ cu 3% în cazul familiilor non-roma. O explicație a acestui fapt ar putea fi numărul mare de copii în familiile roma, datorat unei fertilități înalte și a lipsei de planificare familială. Contrar situației familiilor non-roma, ponderea plăților pentru asigurările sociale este mai scăzută în cazul romilor. Aceasta se explică prin faptul că romii au salarii mai mici și o rată de implicare în sfera de activitate oficială mai mică, ceea ce se reflectă în contribuții și plăți mai mici pentru asigurările sociale.

Tabelul 4. Ponderea veniturilor pe sursa de venit pentru o gospodărie roma/non-roma

	roma	non-roma
Salarii, câștiguri, venituri din afaceri sau alte activități individuale	48%	69%
Remitențe și cadouri primite de la prieteni sau rude aflate în străinătate	18%	7%
Venituri provenite din vânzarea produselor agricole	7%	9%
Vânzarea obiectelor personale, colectarea materialelor de mîna a doua	7%	0%
Activități neînregistrate oficial (pariuri, cerșit, ghicit etc.)	4%	0%
Pensii pentru invaliditate	3%	1%
Alocații de stat pentru copii	2%	1%
Indemnizații (șomaj, asistență socială)	1%	0%
Pensii, inclusiv contribuții	7%	9%
Bani proveniți din dobînzii, capital, datornici	2%	1%
Ajutoare umanitare de la ONG-uri sau misiuni de caritate	1%	0%
Total	100%	100%
Subtotal pentru activitățile neoficiale și vânzarea obiectelor personale	11%	1%
Subtotal pentru asistența socială	6%	2-3%
Subtotal pentru asigurările sociale	7%	9%

Sursa: Rezultatele sondajului

La perspectiva regională este important de menționat faptul că populația roma din Moldova este mai puțin dependentă de plățile/contribuțiile pentru asistența socială decît romii în alte țări din regiune⁴⁴, unde un număr semnificativ de familii roma (între 16% în România și Republica Cehă și 44% în Slovacia) sunt foarte dependente de plățile/contribuțiile pentru asistența socială pentru a putea să-și asigure supraviețuirea. În Moldova, majoritatea planurilor de alocații sociale nu sunt orientate în direcțiile corecte și nu prezintă o strategie eficientă de ieșire din sărăcie. Prin urmare, riscul ca familiile să devină dependente de alocațiile sociale este foarte ridicat. Însă, cum majoritatea alocațiilor reprezintă sume mici, acest fapt diminuează semnificativ acest risc.

Cheltuielile

Cheltuielile de consum și structura lor sunt recunoscute ca un indicator mai relevant pentru evidențierea mai exactă a nivelului de bunăstare, decît veniturile. Spre deosebire de venituri, cheltuielile sunt mai puțin influențate de fluctuațiile temporare (sezoniere), prezintă mai puține dificultăți de înregistrare și, de regulă, oamenii sunt mai dispuși să le declare. În privința structurii cheltuielilor s-a observat că familiile mai sărace cheltuie mai mult pentru alimentație, limitînd cheltuielile pentru alte necesități importante cum ar fi serviciile medicale și asigurarea accesului la educație.

⁴⁴ Evitînd capcana dependenței, Raportul Regional Privind Dezvoltarea Umană, 2002

Rezultatele sondajului reflectă că în octombrie 2005, media cheltuielilor pe persoană în familiile roma constituia 415 lei, în comparație cu 648 lei cheltuiți de fiecare membru al familiilor non-roma. Cu alte cuvinte, cheltuielile de consum per persoană în rândul populației roma sunt cu o treime mai mici decât cheltuielile pe persoană în familiile non-roma.

Conform datelor prezentate în **Tabelul 5**, structura cheltuielilor în rândul populației roma și non-roma este asemănătoare, reflectând situația socio-economică generală din țară. Romii, asemeni celorlalte categorii, cheltuie mai mult de jumătate din bugetul lor pe produse alimentare (54% în cazul familiilor roma și 52% în cazul familiilor non-roma). Cu toate acestea, populația roma se bazează mai puțin pe produse alimentare obținute în particular în vederea consumului propriu (ceea ce reprezintă 18% din totalul de cheltuieli, comparativ cu 25% în cazul familiilor non-roma) și mai mult pe produsele alimentare procurate (35% în comparație cu 27% în cazul familiilor non-roma). În familiile non-roma, valoarea produselor alimentare obținute în gospodărie este de 163 lei pe lună pentru o persoană, iar în familiile roma, aceasta constituie doar 76 lei pe lună pentru o persoană. În consecință, romii cheltuie mai puțin pentru produse alimentare și produc de două ori mai puține produse alimentare pentru consum propriu.

În același timp, romii cheltuie o mare parte din bugetul lor pe serviciile medicale (8% versus 6% în familiile non-roma) și mai puțin pentru educație (3% versus 5% în familiile non-roma). Această situație reflectă confruntarea unor problemele ce țin de educație și condiții de sănătate în general mai proaste în rândul acestei etnii (aceste aspecte sunt prezentate mai pe larg în capitolele 3 și 5).

Tabelul 5. Cheltuielile pe persoană în gospodăriile roma și non-roma (în octombrie 2005)

	roma		non-roma		Cheltuielile roma (% din cheltuielile non-roma)
	Lei	%	Lei	%	
Produse alimentare	148	35	174	27	85
Produsele alimentare obținute în gospodăria proprie	76	18	163	25	46
Subtotal produse	224	54	337	52	66
Alcool și tutun	11	3	10	1	116
Haine și încălțăminte	66	16	108	17	61
Servicii comunale	35	9	66	10	54
Servicii medicale	35	8	41	6	85
Bunuri gospodărești	15	4	23	4	66
Transport	14	3	25	4	56
Agrement (distracții)	4	1	9	1	45
Educație	10	3	30	5	35
Total cheltuieli	415	100	648	100	64

Sursa: Rezultatele sondajului

Totuși, imaginea se schimbă atunci când vine vorba de cheltuielile suportate de familiile roma ca procent din cheltuielile suportate de familiile non-roma. Deși totalul cheltuielilor familiilor roma constituie 64% din mărimea totală de cheltuieli suportate de familiile non-roma, proporția cheltuielilor esențiale, cum ar fi produsele alimentare și serviciile medicale este cu mult mai înaltă. În același timp, cheltuielile pentru consumul de alcool și țigări în rândul romilor sunt mai mari decât în cazul non-romilor, reprezentând 116%. Pe de altă parte, familiile roma cheltuie mult mai puțin decât familiile non-roma pentru servicii importante precum educația (35%) și serviciile comunale (54%). Sunt firești consecințele triste: un nivel de educație mai scăzut al romilor și condiții dezavantajoase de trai.

Ratele sărăciei

Calcularea nivelului sărăciei permite evaluarea cantitativă a vulnerabilității diferitelor grupuri de populație, în ceea ce privește bunăstarea (măsurată prin intermediul veniturilor sau consumului). Pentru a efectua acest calcul este necesară clasificarea persoanelor și a familiilor în două categorii - săraci și bogați - folosind consumul pe adult echivalent⁵⁵ și pragul de sărăcie, ca puncte de referință. În Moldova, cele mai utilizate sunt următoarele praguri ale sărăciei:

- (i) **Pragul sărăciei extreme**, echivalent doar cu mărimea coșului de consum alimentar, adică minimum necesar pentru supraviețuire, ceea ce reprezintă 2282 kcal pe zi pentru o persoană. Acest prag se calculează în baza Cercetării Bugetelor Gospodăriilor Casnice. În 2005, acesta constituia 279 lei pe lună pe persoană.
- (ii) **Pragul sărăciei absolute** recunoaște necesitatea altor bunuri nealimentare, cum ar fi locuința, vestimentația etc. și adaugă cheltuielile respective la pragul sărăciei extreme. Acest prag este calculat în baza Cercetării Bugetelor Gospodăriilor Casnice. În 2005, acest prag a fost stabilit la valoarea de 354 lei pe lună pe persoană.
- (iii) **Pragul internațional al sărăciei** se utilizează în cazul în care se fac comparații la nivel internațional și este stabilit la valoarea de 2 dolari calculată după paritatea puterii de cumpărare (PPC) pe zi, per persoană (268 lei pentru 2005⁶⁶). În cazul țărilor slab dezvoltate, este adesea folosit pragul sărăciei de 1 dolar SUA, pe când în cazul țărilor mai dezvoltate, precum statele din Europa Centrală și de Est, se folosește pragul de 4 dolari SUA.

⁵⁵ Cheltuielile de consum sunt un etalon mai bun de măsurare a nivelului bunăstării, deoarece aceste cheltuieli sunt mai puțin influențate de fluctuațiile sezoniere, de dificultatea de a înregistra veniturile neoficiale și sunt de obicei mai lesne declarate de către populație. Pentru asigurarea comparabilității gospodăriilor casnice de diferite mărimi și componență, se va utiliza scala de echivalență a țărilor OCED, conform căreia, primului matur (capului familiei) din gospodărie i se atribuie coeficientul 1,0; celorlalți maturi li se atribuie coeficientul 0,7; fiecărui copil în vîrstă de pînă la 15 ani îi corespunde coeficientul 0,5.

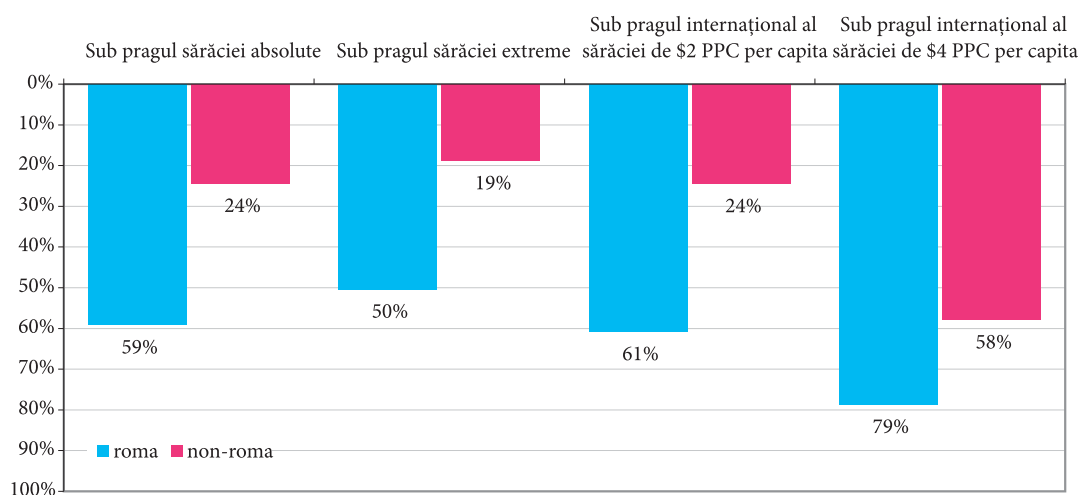
⁶⁶ SCERS, Ministerul Economiei și Comerțului "Raport privind sărăcia și impactul politicilor", noiembrie 2006.

Sărăcia de venit și de consum sunt aspecte importante ale vulnerabilității. În Republica Moldova sărăcia s-a răspândit ca rezultat al crizei și al declinului din perioada de tranziție. Conform celui de-al doilea raport al SCERS⁷⁷, creșterea economică din ultimii 5 ani a ajutat multe familii să iasă din sărăcie, iar pragul sărăciei absolute la nivel național a scăzut considerabil, de la 73% în 1999, la 29% în 2005⁸⁸. Cu toate acestea, nivelul sărăciei în rândurile unor anumite grupuri de populație ar putea fi mult mai ridicat, avînd în vedere că beneficiile creșterii economice nu au atins și aceste grupuri.

Rezultatele sondajului (reflectate în **Graficul 5**) sugerează că fiecare al doilea rom trăiește în sărăcie extremă, iar șase din zece trăiesc în sărăcie absolută. Aceste rezultate indică faptul că riscul de sărăcie în rândul romilor este de peste două ori mai mare decît în cazul populației non-rome. Rata de sărăcie în gospodăriile non-roma corespunde datelor la nivel național, cu 19% din populație aflată sub pragul sărăciei extreme și 25% sub pragul sărăciei absolute (în 2005 pragul sărăciei extreme la nivel național era de 16.1%, iar cel de sărăcie absolută – de 29.1%)⁹⁹.

Graficul 5. Sărăcia pe cap de locuitor pentru populația roma și non-roma

Sursa: Rezultatele sondajului

⁷ Pentru mai multe detalii vedeți rapoartele SCERS pe www.scers.md

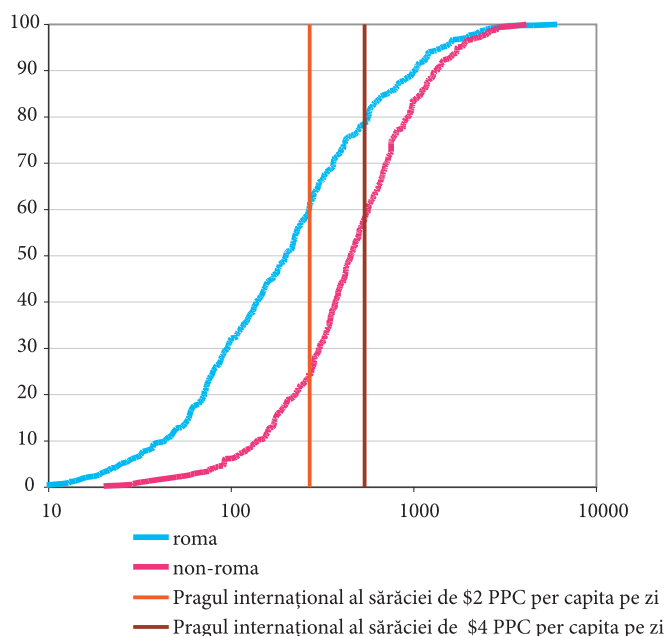
⁸ Menționăm că informațiile privind sărăcia din sondajul cu privire la romi și datele Cercetării Bugetelor Gospodăriilor Casnice nu pot fi comparate direct din cauza unor diferențe majore în metodologiile de colectare și analiză a informației. Deși aceste date ar putea fi utile pentru a face comparații calitative.

⁹ SCERS, Ministerul Economiei și Comerțului “Raport privind sărăcia și impactul politicilor”, noiembrie 2006.

Profunzimea sărăciei și inegalitatea

După cum s-a menționat anterior, pragul sărăciei ar putea fi stabilit în mai multe feluri. Așadar, este necesară compararea distribuției indicatorilor de bunăstare pentru a putea aprecia modul în care proporțiile sărăciei se schimbă de la un prag de sărăcie la altul. Funcția distribuției cumulative a cheltuielilor pe cap de locuitor a fost calculată pentru gospodăriile roma și non-roma (vezi **Graficul 6**). Rezultatele arată că ratele sărăciei sunt mai mari în cazul gospodăriilor roma în comparație cu gospodăriile non-roma, la orice prag de sărăcie (cu alte cuvinte, orice nivel de distribuire a cheltuielilor în cazul familiilor non-roma este situat în dreapta distribuției pentru gospodăriile roma).

Graficul 6. Distribuția cheltuielilor pe cap de locuitor pentru populația roma și non-roma

Sursa: Rezultatele sondajului

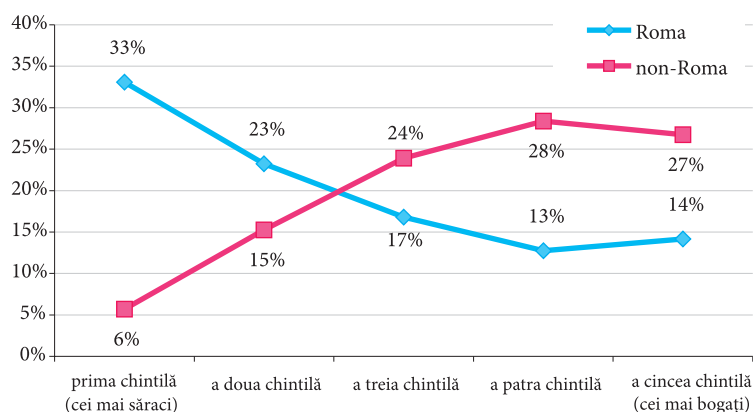
Grupînd gospodăriile roma și non-roma pe chintile¹⁰ (vezi **Graficul 7**) conform echivalentului de cheltuieli lunare efectuate de un adult s-a stabilit că în cazul gospodăriilor roma, cele mai bogate două chintile constituie 27%, pe cînd în cazul gospodăriilor non-roma acești indici reprezintă 55%. În cazul romilor, cele mai sărace două chintile constituie 56% din populație. Deși populația roma este semnificativ mai săracă, inegalitatea dintre clasele interne este aproape la același nivel cu inegalitatea în rîndul populației non-roma. În cazul romilor, coeficientul Gini¹¹ este de 0.425, față de 0.422 în cazul populației non-roma.

¹⁰ Porțiunea de distribuție a frecvenței, ce conține o cincime din totalul eșantionului. Populația este divizată în 5 grupuri, începînd cu cel mai sărac (chintila 1, ce cuprinde 20% din populația cea mai săracă) pînă la cel mai îndestulat (chintila 5, ce cuprinde populația cea mai înstărită).

¹¹ Coeficientul Gini este unul din indicatorii inegalității, ce echivalează cu 1, pentru inegalitate perfectă (atunci cînd o persoană deține toate veniturile sau cheltuielile, iar restul au zero) și 0 pentru egalitate perfectă (atunci cînd fiecare are venituri și cheltuieli egale).

Graficul 7. Distribuția grupurilor după cheltuieli (populația roma și non-roma)

Notă: procentul membrilor gospodăriilor roma și non-roma incluși în fiecare chintilă echivalentă cheltuielilor

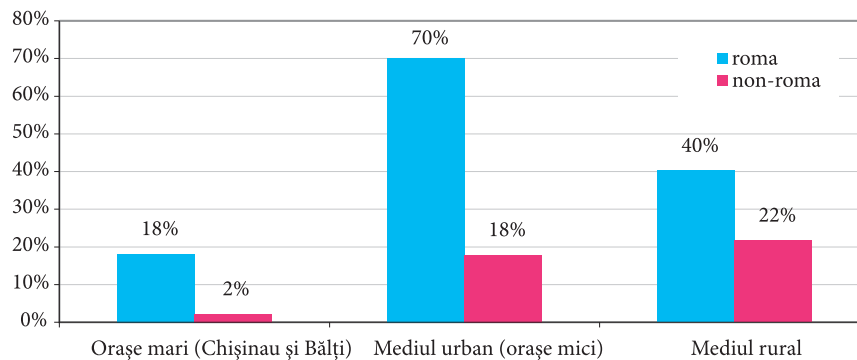
Sursa: Rezultatele sondajului

Fațetele sărăciei

Pragul sărăciei nu este același pentru toate grupurile sociale. Pentru a înțelege concentrarea sărăciei, precum și cauzele și efectele ei, este necesară compararea pragurilor sărăciei la nivelul diferitelor grupuri sociale. În Moldova, majoritatea populației roma trăiește în mediul rural și în orașele mici - localități ce au suferit cel mai mult în timpul crizelor tranziției. Productivitatea și veniturile din agricultură înregistrează un nivel scăzut, provocând în sate o sărăcie monetară sporită. În același timp, în sate, prelucrarea terenului pentru obținerea produselor de consum curent este o strategie de soluționare utilizată pe larg. Însă, orașele mici unde era un acces limitat la terenuri agricole și nu se puteau prelucra terenurile pentru a obține produse de consum curent ca și substituent al veniturilor au avut de suferit cel mai mult (majoritatea acestor orașele au avut una-două întreprinderi mai importante, care s-au închis în anii '90).

Conform datelor din **Graficul 8**, în cazul populației roma, cel mai mare nivel al ratei sărăciei extreme se înregistrează în mediul urban (în orașele mici), atingând 70%. Totodată, rata sărăciei în orașele mari este mult mai mică-18% și reflectă o dezvoltare economică mai bună, existența ofertelor de muncă și, probabil, și o mai bună integrare a romilor în orașele mari. Rata sărăciei pentru populația roma din mediul rural este mai mică decât cea înregistrată în orașele, însă de două ori mai mari decât în orașele mari, astfel atingând nivelul de 40%. Rata sărăciei pentru gospodăriile sărace non-roma este aproape aceeași în orașele mici și în mediul rural, (18% și respectiv 22%), însă în cazul orașelor mari aceasta este foarte mică (2%). Aceasta evidențiază faptul că, în cazul populației non-roma, beneficiile economiei de producere a produselor de consum curent - caracteristice mai mult mediului rural sunt compensate, în cazul mediului urban, cu alți factori cum ar fi posibilități mai bune de angajare în câmpul muncii, plecarea la lucru peste hotare și altele.

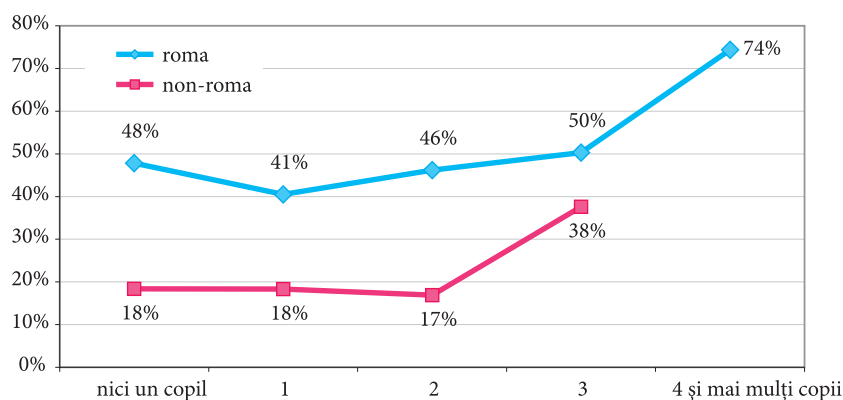
Graficul 8. Ratele sărăciei extreme după tipul localităților (pentru populația roma și non-roma)

Sursa: Rezultatele sondajului

În cazul populației roma, rata sărăciei este invers proporțională cu mărimea gospodăriei. După cum ilustrează **Graficul 9**, există o legătură evidentă între nivelul sărăciei și numărul de copii în familie. În cazul populației roma, acesta poate fi un factor determinant al unei sărăcii semnificative. Conform datelor existente, familiile roma au mai mulți copii decât familiile non-roma (în medie, 1.2 față de 0.7). Totodată, în familiile roma rata de sărăcie crește pe măsura creșterii numărului de copii. În cazul familiilor non-roma acest fenomen un specific mai diferit. De asemenea, data studiului arată că riscul minim de sărăcie nu se înregistrează în familiile fără copii sau cu un copil, ci în cazul familiilor cu doi copii. O explicație ar fi că majoritatea familiilor cu doi copii sunt familii mai mature, bine stabilite și cu locuri de muncă și un cerc de oameni care să-i susțină. Pe de altă parte, categoriile de familii fără copii sunt reprezentate fie de familiile tinere sau de persoanele în vârstă, care de obicei au un cerc limitat de persoane care să-i ajute, posibilități limitate de angajare în câmpul muncii și sunt expuși unui risc sporit de sărăcie. Familiile cu un copil sunt de obicei familii tinere, care de asemenea sunt expuse unui risc sporit de sărăcie din cauza ratelor înalte ale șomajului în rândul persoanelor tinere și a unei ponderi semnificative a cheltuielilor necesare pentru creșterea copilului. Totuși, cea mai înaltă rată a sărăciei se înregistrează în rândul familiilor cu trei copii.

Graficul 9. Ratele sărăciei extreme după numărul de copii în familiile roma și non-roma

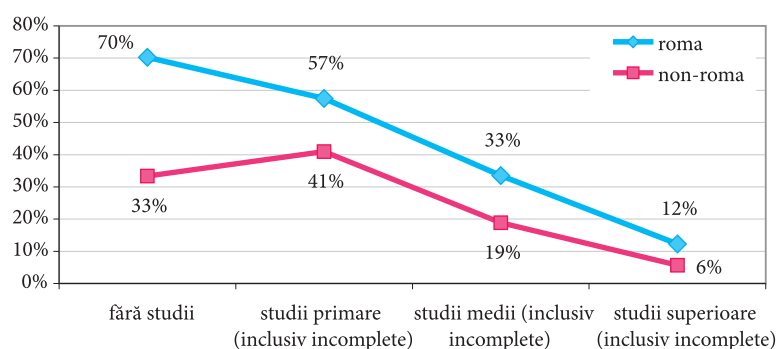

Sursa: Rezultatele sondajului

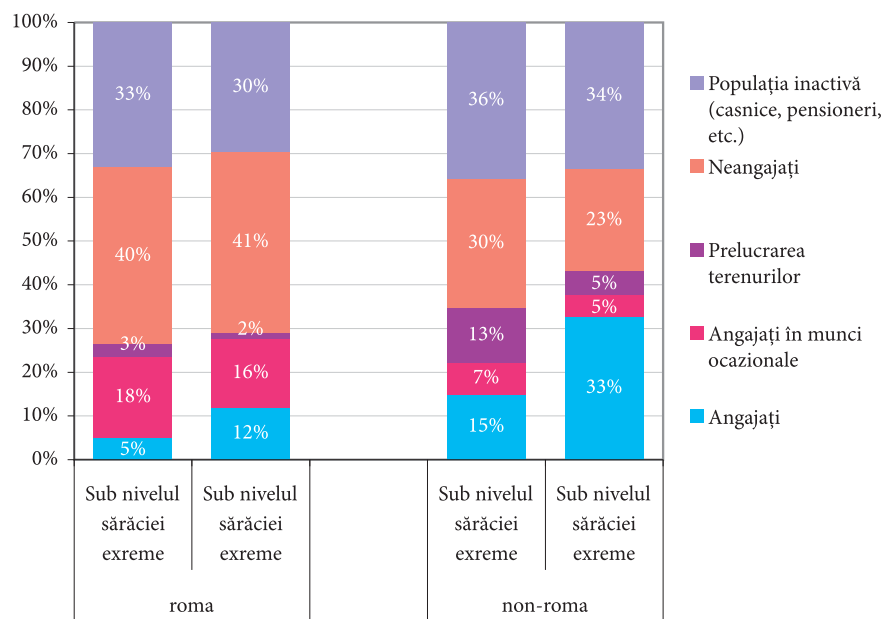
Nivelul de educație al populației este, de asemenea, un aspect important în prevenirea și eradicarea sărăciei. S-a constatat că atunci când nivelul de studii al capului familiei este mai înalt, vulnerabilitatea familiei e mai redusă. Mai mult, cu cât nivelul studiilor crește, diferențele dintre grupuri, conform ratei de sărăcie, se reduce semnificativ. Dacă grupăm gospodăriile care trăiesc sub pragul sărăciei extreme după nivelul de studii al capului familiei (vezi **Graficul 10**), vom observa discrepanțe mari între gospodăriile roma și cele non-roma conduse de o persoană fără studii (care nu are nici măcar studii primare), diferența reprezentând 37%. În cazul familiilor conduse de o persoană cu studii primare, secundare sau superioare, diferențele sunt mai mici, reprezentând 16%, 15% și respectiv 7%.

Graficul 10. Ratele sărăciei extreme după nivelul de educație al capului familiei (roma și non-roma)

Sursa: Rezultatele sondajului

Riscul incidenței sărăciei este determinat, de asemenea, și de statutul ocupațional. Cu toate acestea, datele din **Graficul 11** arată că această relație nu este atât de strânsă ca în cazul studiilor sau al numărului de copii. Majoritatea (40%) adulților din gospodăriile sărace de romi nu au un loc de muncă, în timp ce 5% dintre ei sunt fie angajați, fie liberi profesioniști, iar alți 18% muncesc ocazional. Existența locurilor de muncă are bineînțeles efecte benefice în eradicarea sărăciei, eliberând oamenii din cercul vicios al sărăciei. Însă studiul arată că, ponderea persoanelor cu un loc de muncă cu normă deplină sau cu normă redusă este de două ori mai mare în rândul populației roma bogăți și reprezintă 12%. Această diferență este și mai mare în cazul populației non-roma unde adulții cu un loc de muncă reprezintă 15% din gospodăriile sărace și 33% din gospodăriile prospere. Pe lângă angajarea, statutul ocupațional și auto-aprecierea statutului, alte caracteristici, cum sunt tipul de serviciu din perspectiva calificării, a poziției ierarhice, a nivelului de salarizare și altele ar putea avea o influență și mai mare asupra nivelului de sărăcie. Totuși, din acest punct de vedere, nu s-au observat diferențe semnificative.

Graficul 11. Sărăcia și statutul profesional al membrilor adulți din gospodării (romi și non-romi)

Notă: Datele se bazează pe statutul ocupațional raportat de cei chestionați în ultima lună.

Sursa: Rezultatele sondajului

Una dintre strategiile de combatere a sărăciei este agricultura pentru consum propriu, adică recoltarea produselor agricole pe terenurile de pe lângă casă, în scopul consumului intern, nu al comercializării. În Republica Moldova, care este o țară agrară, produsele agricole obținute în gospodărie pentru consumul propriu sunt o sursă importantă de asigurare a bunăstării familiei și influențează semnificativ nivelul de sărăcie. Producerea pentru consumul propriu are cel mai mare impact asupra nivelului de sărăcie din perspectiva următorilor factori: locul de trai, numărul copiilor, nivelul de studii și statutul ocupațional. Legătura dintre statutul persoanelor celor mai sărace și cantitatea de bunuri produse pentru consum propriu demonstrează că acest tip de activitate sporește semnificativ ieșirea din sărăcia alimentară¹². Prelucrarea terenurilor în scopul cultivării produselor pentru consumul propriu este o strategie evidentă de combatere a sărăciei pentru gospodăriile non-roma, 13% dintre adulții din această categorie și 5% dintre adulții din gospodăriile prospere fiind implicați în acest tip de agricultură. După cum s-a menționat anterior, această strategie nu este răspândită în rândul romilor, pentru că doar 2% dintre adulții din gospodăriile roma sărace și 2% dintre adulții din gospodăriile roma prospere sunt implicați în prelucrarea terenurilor agricole pentru asigurarea consumului propriu.

Conform datelor din **Tabelul 6**, gospodăriile roma practică mai puțin agricultura pentru consumul propriu. Doar 37% din gospodăriile roma au recunoscut că se ocupă de cultivarea produselor agricole în scopul consumului propriu, printr-un contrast izbitor cu 70% dintre familiile non-roma. Această diferență ar putea fi explicată prin faptul că multe gospodării roma nu dețin terenuri agricole. Astfel, într-o familie roma, valoarea monetară medie a produselor obținute pentru consumul propriu reprezintă doar 59% din producția unei familii non-roma.

¹²Coeficientul Pearson este de 0.315 pentru romi și de 0.218 pentru non-romi

Tabelul 6. Produsele agricole obținute în gospodăriile roma și non-roma pentru consum propriu

	roma	non-roma
Media echivalentului monetar al produselor obținute pentru consum propriu, pe cap de locuitor, lunar	76 lei	163 lei
Rata gospodăriilor care obțin produse agricole pentru consum propriu	37%	70%
După tipuri de produse		
Legume	29%	61%
Fruite	25%	53%
Lapte și produse lactate	9%	25%
Ouă	23%	50%
Carne și produse din carne	22%	48%

Sursa: Datele sondajului

Concluzii

Sărăcia (calculată în baza veniturilor și a cheltuielilor) este o caracteristică importantă și evidențiată a vulnerabilității. În Republica Moldova, sărăcia este un fenomen pluridimensional, similar cu cel din țările ce trec prin transformări fundamentale la nivel politic, economic și social. Sărăcia în Republica Moldova s-a extins ca rezultat al crizei și declinului din perioada de tranziție. În perspectiva realizării sarcinilor ODM1, Guvernul a elaborat și a adoptat SCERS – o strategie de dezvoltare a țării pe termen mediu. Conform celui de-al doilea raport al SCERS elaborat în 2006¹³, creșterea economică din ultimii 5 ani a ajutat multor familii să iasă din sărăcie, iar ratele sărăciei la nivel național s-au redus semnificativ de la 73% în 1999 până la 29% în 2005. Cu toate acestea, reducerea sărăciei a adus beneficii inegale diferitelor grupuri de populație, mai ales celor vulnerabile, inclusiv romilor, care au rămas în urma recentelor ameliorări economice.

În linii mari, componenta Indicelui Dezvoltării Umane cu privire la Standardele Vieții Decente (măsurate în baza PIB-ului) a avut o valoare foarte mică, atât pentru romi cât și pentru populația non-roma, reflectând în general o situație economică proastă în Republica Moldova. Totuși, PIB-ul în rândul populației roma este și mai mic - de 18% (vezi anexa 3). Rezultatele raportului arată că populația roma este expusă la un risc de incidență a sărăciei de două ori mai mare decât populația non-roma. Cinci din zece romi trăiesc în sărăcie extremă. În același timp este important de menționat că diferența în ceea

¹³ www.scers.md

privește indicele PIB-ului nu este atât de alarmantă cum ar fi în cazul indicelui Educației, care este cu o treime mai mic pentru populația roma decât pentru populația non-roma.

Nivelul de sărăcie în familiile roma este determinat de mai mulți factori:

- Nivelul de studii; nivelul de studii înalt al capului familiei ar putea avea un impact semnificativ asupra diminuării riscului de incidență a sărăciei.
- Mărimea familiei (în special numărul de copii), care este în legătură directă cu nivelul de sărăcie; un număr mare de copii ridică posibilitatea ca familia să aibă cheltuieli sub pragul sărăciei extreme.
- Locul de trai, mai ales în cazul romilor. Familiile roma care trăiesc în orașele mici sunt mai vulnerabile; acest aspect este mai puțin caracteristic pentru familiile non-roma.
- Nivelul redus de angajare în câmpul muncii.

Luând în considerare veniturile și cheltuielile populației roma ca indicatori ai bunăstării, la fel ca și structurile acestor indicatori, se observă un grad mai mare de vulnerabilitate a acestui grup, în comparație cu populația non-roma.

Veniturile brute ale familiilor de romi nu acoperă nici măcar jumătate din minimul necesar pentru existență. Structura veniturilor romilor indică o dependență mai mare față de banii trimiși de peste hotare, față de sursele de „venituri neoficiale”, cum sunt vânzarea obiectelor personale și adunarea obiectelor uzate, activitățile neoficiale, (pariurile, cerșitul și prezicerea viitorului), cât și față de alocațiile sociale din partea statului. În privința structurii cheltuielilor, situația familiilor roma și non-roma este similară, reflectând în general situația socio-economică din țară. Romii, asemeni celorlalte categorii, cheltuie mai mult de jumătate din venit pe produse alimentare; cu toate acestea, familiile roma se bazează mai puțin pe hrana produsă acasă și mai mult pe produsele cumpărate. Pe de altă parte, romii cheltuie mai puțin pe educație, fapt care reduce șansele tinerilor romi de a ieși din sărăcie. În linii mari, a treia parte a populației roma face parte din cel mai sărac chintil, din punct de vedere al cheltuielilor. Deși romii sunt mai săraci decât populația non-roma, inegalitatea în rîndul populației e la același nivel ca și în cazul populației non-roma.

Angajarea în câmpul muncii, de asemenea, ar putea influența diminuarea riscurilor incidenței sărăciei. Rezultatele sondajului au arătat că această legătură nu este atât de strînsă ca în cazul educației și al numărului de copii. Majoritatea adulților din familiile roma fie că nu au un loc de muncă (patru din zece), fie că muncesc ocazional (doi din zece). Existența unui loc de muncă permanent are un impact pozitiv asupra reducerii sărăciei pentru că ar permite oamenilor să iasă din cercul vicios al sărăciei. Ponderea celor care au un serviciu cu normă deplină sau cu jumătate de normă este de două ori mai mare în rîndul populației roma mai bogate. Această diferență este mai radicală în cazul populației non-roma, unde adulții care muncesc reprezintă 15% din populația săracă și 33% dintre ei fac parte din familii prospere. Acest lucru sugerează că și alte caracteristici, cum ar fi tipul de meserie, din perspectiva calificării, poziția ierarhică, nivelul de salarizare au un impact mai mare asupra sărăciei.

Analizînd profilurile persoanelor sărace din categoria romilor și non-romilor din Moldova, se poate concluziona că populația săracă este concentrată mai mult în orașele decât în mediul rural. Această

situație se datorează economiei bazate pe obținerea produselor alimentare pentru consum propriu, unde produsele sunt obținute pentru consumul propriu și nu pentru comercializare – acest fenomen este caracteristic mediului rural; iată de ce în orașele provinciale sărăcia ia proporții mai mari decât în sate. Aceasta subliniază faptul că în cazul populației non-roma, „beneficiile” economiei bazate pe obținerea produselor alimentare pentru consum propriu, de exemplu hrana produsă în propria gospodărie, caracteristică mai ales pentru zonele rurale, este compensată la oraș cu alți factori, ca de exemplu oportunitățile de angajare, de plecare la muncă peste hotare etc.

Dependența de alocațiile sociale implică anumite caracteristici care afectează atât populația majoritară, cât și grupurile minoritare. Minoritățile pot cădea în cercul vicios al marginalizării: în prezent, încercările reduse de a ieși din rețeaua de ajutoare sociale mărește costurile și reduce probabilitatea de a renunța la ajutoarele sociale pe viitor. Efectele se pot manifesta și asupra majorității. Dependența extensivă a minorităților față de alocațiile sociale mărește povara impozitelor sau, pentru același volum de venituri din impozite, această dependență reduce resursele valabile pentru alte scopuri publice. În ambele cazuri, în special în țările cu impozite înalte, populația care generează venituri este din ce în ce mai îngrijorată de modul în care sunt folosite contribuțiile din impozite. Astfel de conflicte economice între comunitățile de romi și populația non-roma care produce venituri (în special în țările cu un procent înalt de impozite sociale) se produc pe fundalul ideii că populația non-roma „crește copiii romilor”.

Alocațiile bănești în Moldova nu sunt distribuite eficient și nu pot rezolva problema incluziunii romilor. Ar fi mai eficientă direcționarea eforturilor spre alte tipuri de ajutor, cum ar fi investirea în educație, aprovizionarea cu îmbrăcăminte sau sporirea participării tinerilor la activitățile generatoare de profituri. Din această perspectivă, implementarea schemelor de Transferuri Bănești Condiționate ar putea fi benefică. Aceste programe, implementate pe larg în America Latină, presupun ca alocațiile sociale să fie oferite cu condiția înregistrării anumitor efecte sociale satisfăcătoare, ca de exemplu creșterea frecvenței instituțiilor de învățământ de către copii sau efectuarea periodică a controalelor medicale. Ca urmare, se creează stimulenți pentru folosirea rațională a alocațiilor și se obține un impact dublu, sporindu-se bunăstarea familiilor și atingându-se un nivel înalt de angajare și implicare.

Educația

3

Educația are o importanță majoră nu doar în diminuarea riscului incidenței sărăciei, ci și în valorificarea potențialului uman. Accesul la o educație de calitate este un element indispensabil pentru promovarea dezvoltării umane și a creșterii economice a unei națiuni. Pentru grupurile vulnerabile, inclusiv pentru romi, accesul adecvat la studii de calitate este considerat pe larg o precondiție pentru creșterea angajărilor în câmpul muncii și, implicit, a potențialului de obținere a veniturilor. În plus, accesul la învățământul primar este unul din Obiectivele de Dezvoltare ale Mileniului. Adaptat la contextul național, în baza Obiectivului de Dezvoltare a Mileniului 2: “Realizarea accesului universal la învățământul gimnazial”, Moldova și-a propus să atingă sarcina de majorare a cotei de înmatriculare în învățământul gimnazial de la 88% în 2002, pînă la 88.9% în 2006, pînă la 93.8% în 2010 și pînă la 100% în 2015.

Republica Moldova a moștenit din timpurile URSS un grad relativ înalt de alfabetizare în rîndul adulților. Rata de alfabetizare¹ constituia 97% în 1993, ridicîndu-se pînă la 99% în 2005 (deși, conform Raportului Național al Dezvoltării Umane, rata de alfabetizare *funcțională* ar putea fi semnificativ mai mică decît rata de alfabetizare *formală*, adică capacitatea elementară de a scrie și de a citi). Totuși, rata brută de cuprindere în toate nivelurile de învățămînt este destul de mică, ajungînd la 70%, în comparație cu standardele țărilor cu un grad înalt al dezvoltării umane².

Prin investirea în educație, o economie bazată pe resurse naturale și forță de muncă ieftină poate fi transformată într-o economie competitivă în baza valorii adăugate semnificative creată de forță de muncă cu un nivel înalt de instruire. Cu cît gradul de instruire a forței de muncă este mai înalt, cu atît mai înalt este nivelul de salarizare și, implicit, impactul asupra creșterii economice. Atunci cînd se elaborează inițiative de îmbunătățire a calității educației trebuie să fie luat în considerare și specificul grupurilor marginalizate, cum sunt romii, pentru care de regulă accesul la învățămînt este limitat, iar calitatea învățămîntului disponibil este mai scăzută decît cea medie.

Acest capitol descrie situația cu privire la educația romilor, prin examinarea mai aprofundată a nivelului de alfabetizare, a nivelului de studii, a abandonului școlar, a cauzelor nefrecventării școlare, precum și a accesibilității instituțiilor de învățămînt. În continuare, acest capitol prezintă și o analiză comparativă a situației în domeniul educației pentru populația roma și respectiv non-roma și evidențiază factorii ce determină nivelul redus al educației populației roma. De asemenea, se descriu acțiunile întreprinse pentru stimularea frecventării școlare a copiilor romi.

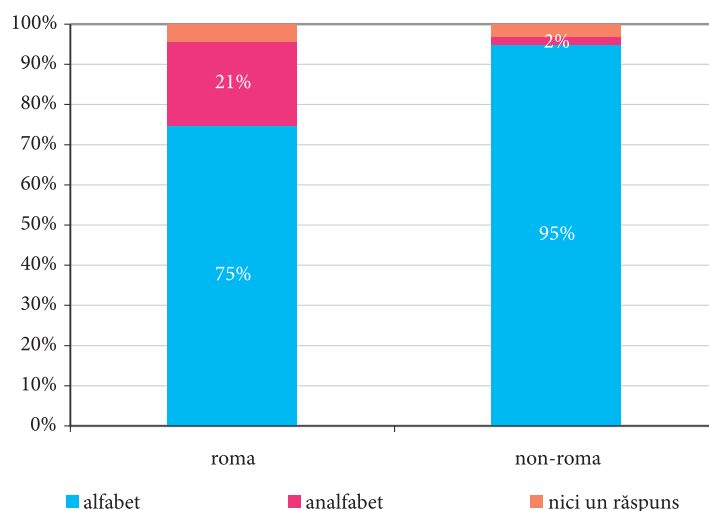
¹ În cazul acestui sondaj, rata de alfabetizare a fost definită ca fiind ponderea persoanelor cu o vîrstă de peste 15 ani care pot să citească și să scrie.

² Raportul Național de Dezvoltare Umană 2006, “Calitatea Creșterii Economice și Impactul asupra Dezvoltării Umane”.

Nivelul de educație și gradul de alfabetizare

În general, cea mai severă formă de manifestare a diferențelor în ce privește nivelul de educație este analfabetismul în rândul romilor. Nivelul de educație și gradul alfabetizare printre grupurile vulnerabile, și cel al romilor în special, este cu mult mai scăzut decât cel mediu pe țară. Conform datelor prezentate în **Graficul 12**, o cincime din populația de romi nu dispune de abilități minime de scriere și citire în timp ce pentru populația non-roma acest indicator este de 10 ori mai mic. Cu alte cuvinte, în timp ce gradul de alfabetizare printre majoritatea respondenților care nu sunt romi este aproape de gradul de alfabetizare național al adulților (de peste 15 ani), ceea ce constituie 98,9%, gradul de alfabetizare al respondenților de origine roma, care constituie 75%, este cu mult mai mic decât cel național. Acest nivel este mai mic decât valoarea medie raportată pentru Kenya (74%) – o țară considerată cu un nivel scăzut al dezvoltării umane. Prezența unei rate atât de mari de analfabetizare în rândurile romilor (21% comparativ cu 2% pentru populația non-roma) contribuie practic la excluderea unei părți semnificative a populației din viața socială și economică și limitează semnificativ posibilitățile lor de a găsi un loc de muncă bine plătit.

Graficul 12. Gradul de alfabetizare al adulților roma și non-roma

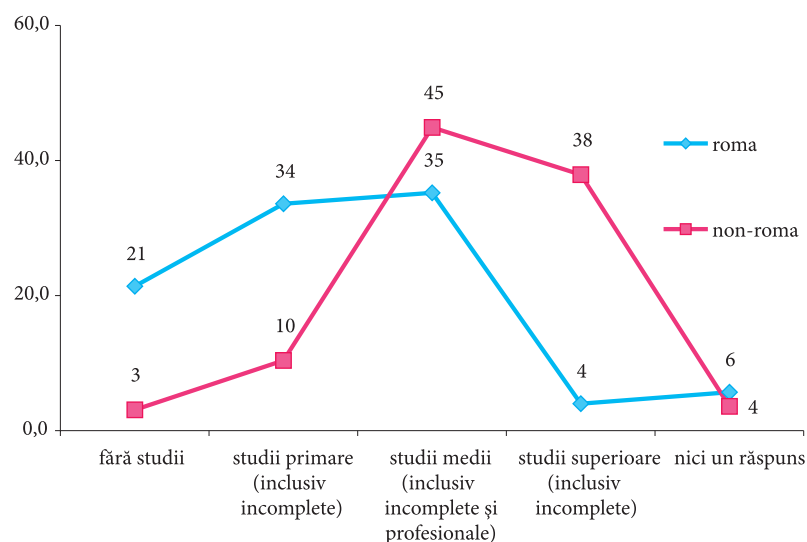

Sursa: Rezultatele sondajului

Învățământul școlar este un element important, menționat de majoritatea respondenților atât din perspectiva frecventării școlilor cât și a rezultatelor înrolării în învățământ. Șansele de a avea realizări de succes în viață, în general, sunt cu atât mai mari cu cât este mai înalt nivelul de educație. În general, conform datelor prezentate în **Graficul 13**, romii au un nivel de studii mult mai redus decât populația non-roma. Pe lângă faptul că fiecare al cincilea adult rom nu are studii, trei din zece romi dispun cel mult de studii primare și alți trei (din zece) au doar studii medii (inclusiv studii incomplete sau studii profesionale). Sunt foarte puțini romi cu studii superioare. Situația este diferită în cazul populației non-roma unde, majoritatea adulților (45%) au studii gimnaziale și studii profesionale și 38% au studii superioare. Ponderea populației non-roma care nu dispune de nici un fel de studii constituie doar 3%, în timp ce ponderea populației cu studii primare – 10%.

Graficul 13. Nivelul de studii al populației roma și non-roma cu vârsta de peste 18 ani

Sursa: Rezultatele sondajului

Frecventarea instituțiilor de învățămînt (participarea școlară)

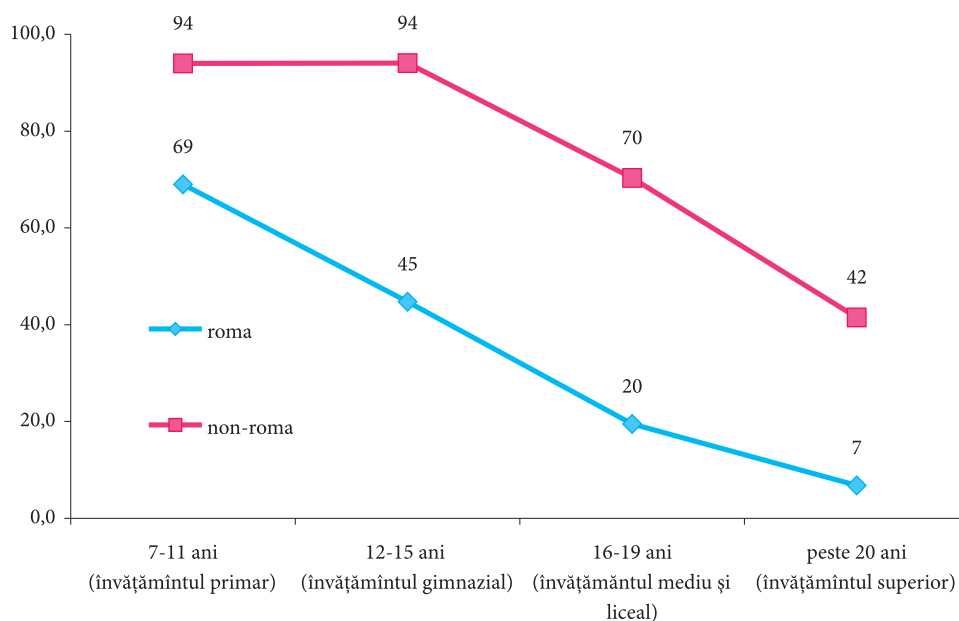
Pentru a confirma faptul că romii înregistrează succese semnificative în învățămînt, sondajul sugerează că acțiunile întreprinse trebuie să fie orientate spre cauzele înregistrării unei cote foarte scăzute de înmatriculare a copiilor în învățămînt. Datele sondajului prezentate în **Graficul 14** arată că gradul de înrolare pentru copiii romi este mai mic decât pentru ceilalți copii la toate ciclurile de învățămînt.³ Faptul că gradul de cuprindere în învățămîntul primar al copiilor romi este mai mic de 70% și în cel gimnazial mai mic de 50% generează preocupări majore cu privire la capacitatea țării de realizare al celui de-al doilea Obiectiv de Dezvoltare al Mileniului, în special pentru romi⁴. Această situație este într-un contrast alarmant cu cea a populației non-roma, unde cota de înmatriculare în învățămîntul primar și secundar (gimnazial) este mult mai mare (94%), apropiată de cea universală (100%). Copiii roma cu vârsta cuprinsă între 7-15 ani, în proporție de 43% nu frecventează școala, comparativ cu cca 6% în cazul populației non-roma.

³ Vîrstele corespund ciclurilor de învățămînt: primar (7-11 ani), gimnazial (12-15 ani), mediu și liceal (16-19 ani) și universitar (peste 20 ani).

⁴ Obiectivele de Dezvoltare ale Mileniului în Republica Moldova, Primul Raport Național, iunie 2005.

Creșterea decalajului în ce privește cota de înmatriculare a populației roma și non-roma în instituțiile de învățământ se observă începând cu înscrierea în învățământul primar. Datele prezentate în **Graficul 14** arată că scăderea înmatriculării în școli a copiilor roma începe chiar în primul ciclu de învățământ. În învățământul gimnazial sunt înscriși doar 45% dintre copii, iar la nivel mediu și liceal doar 20% dintre copii. Pentru comparație, ponderea copiilor non-roma înmatriculați în cele două cicluri din învățământul obligatoriu este menținută la același nivel (aproximativ 94%), și doar o mică scădere, de pînă la 70%, se observă în cazul înscrierii în învățământul mediu și liceal.

Graficul 14. Cotele de înmatriculare în învățământ pentru populația roma și non-roma

Sursa: Rezultatele sondajului

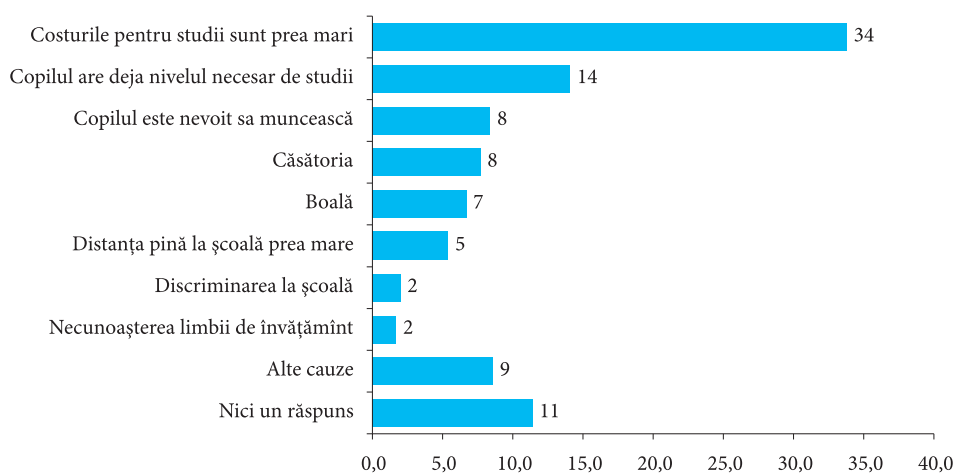
Componenta educației a Indicelui Dezvoltării Umane (IDU) calculată pentru populația roma (vezi Anexa 3 pentru mai multe detalii) este cu o treime mai mică decât cea pentru populația non-roma. Indicele Educației pentru populația roma din Moldova constituie 0,64, ceea ce este similar nivelului statelor subdezvoltate precum ar fi Malawi, Zambia sau Nigeria. În cazul populației non-roma din Moldova, Indicele Educației constituie 0,91 și corespunde nivelului mediu al țărilor cu sisteme educaționale suficient de avansate precum Slovacia sau Bulgaria. Componenta educației a IDU arată cele mai mari diferențe dintre populația roma și non-roma, în timp ce diferențele pentru alte componente ale IDU sunt mult mai mici – mai puțin de o zecime în cazul Indicelui Sănătății și aproape de o cincime în cazul Indicelui Venitului. Aceasta sugerează că reducerea decalajului în educație ar putea contribui efectiv la reducerea decalajului în dezvoltarea umană a populației roma și apropierea acestui indice de cel al populației non-roma. În acest sens, este foarte importantă înțelegerea și conștientizarea adevăratelor cauze ale abandonului școlar în rândul copiilor romi.

Conform datelor prezentate în **Graficul 15**, cauzele abandonului școlar (pentru copiii cuprinși în limitele de vîrstă între 6 și 22 ani) reprezintă un complex de motive subiective și obiective. Printre motivele obiective se includ costurile prea mari pentru studii (34%), probleme de sănătate (7%), distanța prea mare pînă la școală (5%). În ceea ce privește motivele subiective, cel mai semnificativ

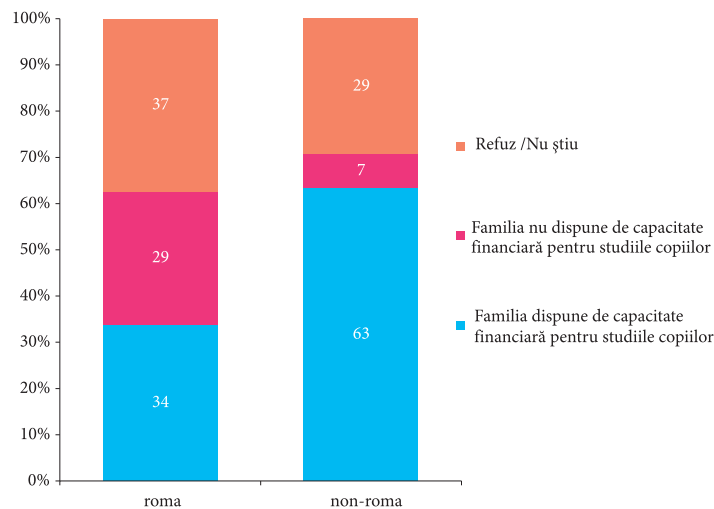
dintre ele este opinia părinților conform căreia copilul lor a atins deja nivelul necesar de cunoștințe (14%); alte motive ar fi căsătoriile timpurii (8%) și faptul că, copiii sunt nevoiți să muncească (8%). Este important de menționat faptul că discriminarea în școli și lipsa de cunoaștere a limbii au fost menționate doar de 2% dintre respondenți – o constatare în contradicție cu afirmațiile unor lideri roma care susțin că tocmai acești doi factori explică accesul limitat al romilor la școlarizare. Un motiv deloc de ignorat ar fi inexistența școlilor cu predare în limba romani.

Graficul 15. Cauzele nefrecvenței instituțiilor de învățămînt de către copiii roma

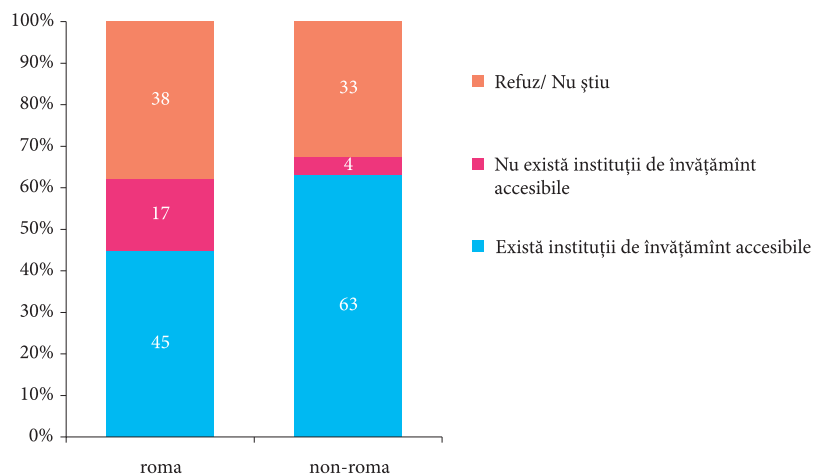
Sursa: Rezultatele sondajului

O altă explicație pentru abandonul școlar și nivelul redus al înscrierii la școală a copiilor roma ține de lipsa posibilităților financiare ale familiei pentru susținerea studiilor copiilor. În timpul interviurilor, respondenții au fost rugați să se pronunțe asupra acestui aspect. În baza rezultatelor prezentate în **Graficul 16**, doar în 34% dintre familiile roma, capul gospodăriei a afirmat că își poate permite finanțarea studiilor copiilor, comparativ cu 63% în cazul familiilor non-roma. Costurile prea mari pentru studii și percepția familiei privind înregistrarea lipsei resurselor financiare pentru a putea sprijini copiii să-și continue studiile ar putea reflecta trei probleme. Prima: costuri directe mari pentru studii, ceea ce este adevărat în cazul colegiilor și universităților. Majoritatea locurilor în colegii și universități sunt oferite în bază de contract, iar bursele de studii sunt foarte puține sau lipsesc cu desăvîrșire. A doua, costuri indirecte prea mari pentru studii, care pot include plățile de procurare (sau arendare) a manualelor, contribuții pentru întreținerea școlii, dar și cheltuieli pentru dejunuri, prînzuri, haine și încălțăminte etc. Și nu în ultimul rînd, problema costurilor de oportunitate. Familiile roma sunt puse deseori în situația de a alege între asigurarea studiilor copiilor (fapt ce ar putea asigura potențiale venituri în viitor, dar aceste așteptări sunt diminuate de stigma și discriminarea percepută de romi) și înregistrarea lipsei de venituri curente, care impune familiile să implice copiii în procesul de muncă sau să-i căsătorească, sau pur și simplu să decidă că nivelul de studii atins de copil este suficient.

Graficul 16. Posibilitățile financiare ale familiilor roma și non-roma pentru susținerea studiilor copiilor

Sursa: Rezultatele sondajului

Respondenții s-au pronunțat, de asemenea, în privința accesibilității instituțiilor educaționale pentru copiii lor. Dacă în primul caz problema imposibilității susținerii studiilor copiilor a fost pusă în relație directă cu capacitățile proprii ale gospodăriei, în al doilea caz s-a făcut referire la infrastructura școlară. Conform rezultatelor sondajului prezentate în **Graficul 17**, 17% din populația roma consideră că nu există instituții de învățământ accesibile unde ar putea merge copiii lor. Această cifră este mult mai mare comparativ cu situația caracteristică populației non-roma (4%).

Graficul 17. Accesibilitatea instituțiilor de învățământ pentru populația roma și non-roma

Sursa: Rezultatele sondajului

Aceste situații sunt specifice, în primul rând, satelor populate preponderent de romi în care nu există instituții educaționale și copiii ar trebui să frecventeze școlile din satele vecine, ceea ce înseamnă și distanțe mari. Conform datelor prezentate în **Tabelul 7**, deși în ambele grupuri analizate (roma și non-roma), pentru majoritatea copiilor școala se află la o distanță de până la 3 km, în cazul romi-

lor, ponderea copiilor care trebuie să se deplaseze la o distanță mai mică de 1 km constituie 25%, în timp ce în cazul populației non-roma această pondere constituie 31%; în schimb, în cazul romilor este mai mare ponderea copiilor care trebuie să parcurgă distanțe de la 1 la 3 km. Astfel, conform datelor sondajului, putem conluziona că distanțele mari pînă la școală, infrastructura redusă a drumurilor și serviciile de transport public subdezvoltate limitează și mai mult accesul copiilor roma la școli.

Tabelul 7. Distanța pînă la școală pentru copiii roma și non-roma

Categoria	roma	non-roma
Mai puțin de 1 km	25%	31%
De la 1 la 3 km	33%	15%
De la 3 la 5 km	4%	6%
De la 5 la 10 km	3%	1%
Peste 10 km	3%	9%
Nici un răspuns	32%	38%
TOTAL	100%	100%

De asemenea, conform rezultatelor sondajului (vezi **Tabelul 8**) numai 25% dintre copiii romi au colegi de aceeași origine etnică, comparativ cu 56% în cazul copiilor non-romi. Situația dată creează condiții de implicare a copiilor romi în viața socială, însă generează și tensiuni. Copiii romi ar putea înfrunta atitudini negative și stereotipuri din partea colegilor lor și ca urmare ar putea renunța să meargă la școală. Aceasta ar putea explica de ce discriminarea în școli, care este considerată doar de 2% dintre părinți drept cauză a abandonului școlar, este privită de unii lideri romi drept principalul motiv de nefrecventare a școlilor de către copii.

Tabelul 8. Apartenența etnică a majorității colegilor de școală a copiilor roma și non-roma

Categoria	roma	non-roma
Aceeași etnie	25%	56%
Altă etnie	38%	3%
Mixtă	7%	4%
Nici un răspuns	30%	37%

Boxa 5. Discriminarea

Discriminarea a fost și este prezentă chiar și în școală. Se spune că toți copiii sunt egali, dar acest lucru este numai în cuvinte, pentru că discriminarea există cu adevărat. Despre ea nu se vorbește, dar ea se simte, în aceeași clasă. Dacă tu ești țigăn, cu tine nu sunt receptivi pentru că există stereotipuri și să demonstrezi că tu nu ești rău este nevoie de timp, trebuie cîțiva ani să treacă. Cu ei se comportă mai strict, dar în același timp și mai indiferent. Noi suntem așa cum suntem, dar atitudinea față de noi este aceasta. Dar oriunde nu te-ai duce, discriminarea se simte și la spital și în altă parte. Asta se simte și eu cred că va mai fi încă mulți ani... Dar drepturile nu ar trebui să existe doar pe hîrtie.

Sursa: Interviu cu un lider roma

Concluzii

Educația are o importanță majoră nu doar în diminuarea riscului incidenței sărăciei, ci și în valorificarea potențialului uman. Asigurarea dreptului la învățământ este un drept universal garantat prin Constituția Republicii Moldova și reflectat în cel de-al doilea Obiectiv de Dezvoltare al Mileniului (ODM). Conform Constituției RM, articolul 35 (alineatul 1 și 2), “Dreptul la învățătură este asigurat prin învățământul general obligatoriu, prin învățământul liceal și prin cel profesional, prin învățământul superior, precum și prin alte forme de instruire și de perfecționare” și ” Statul asigură, în condițiile legii, dreptul de a alege limba de educare și instruire a persoanelor”. De asemenea, conform alineatului (4) “Învățământul de stat este gratuit” pentru toți, indiferent de originea etnică.

Conform ODM 2, Moldova s-a angajat să asigure accesul universal la învățământul gimnazial de la 88% în 2002, pînă la 88,9% în 2006, pînă la 93,8% în 2010 și 100% către 2015. Totodată, realitatea arată că rata brută de cuprindere în toate nivelele de învățământ este destul de mică, ajungînd la 70%, în comparație cu standardele țărilor cu un înalt grad al dezvoltării umane⁵ și există un acces limitat la studii de calitate, inclusiv pentru populația roma.

Rezultatele sondajului arată că există o diferență semnificativă între nivelul de educație și gradul de alfabetizare al populației roma și non-roma. Componenta educației a Indicelui Dezvoltării Umane, spre deosebire de alte componente, arată cea mai mare diferență, fiind cu o treime mai mică în cazul romilor comparativ cu populația non-roma. În comparație cu restul populației, romii suferă de un grad mai înalt de analfabetizare, de un nivel mai scăzut de educație, de o cotă mult mai redusă de înmatriculare în instituțiile de învățământ, precum și de un nivel mai ridicat al abandonului școlar.

Nivelul de educație și gradul de alfabetizare la romi au rămas în urma mediilor pe țară. Fiecare al cincilea rom nu poate să scrie și nici să citească, în timp ce o persoană care a absolvit colegiul sau are studii superioare este, într-adevăr, o raritate, în această categorie intrînd doar 4% din totalul populației roma comparativ cu populația non-roma - 38%. Ratele de abandon școlar și frecvența scăzută printre copiii romi ajung la proporții alarmante și induc o întrebare perfect motivată: de ce oare se întîmplă acest lucru?

Motivele nefrecventării instituțiilor de învățământ de către copiii roma sunt atât de ordin obiectiv, cît și de ordin subiectiv. Din punct de vedere obiectiv, romii invocă lipsa de capacitate financiară pentru a susține studiile copiilor, probleme legate de sănătatea copiilor, probleme ce țin de infrastructura instituțiilor de învățământ. Partea subiectivă vizează: eforturi reduse ale părinților pentru a-și încuraja copiii să se implice în efectuarea studiilor în timp ce mulți consideră că deja copilul a atins nivelul necesar de educație, căsătoriile timpurii și discriminarea percepută de romi. Un alt factor important care ar putea influența procesul educațional este emigrarea peste hotare, un proces în care romii implică întreaga familie. Discriminarea romilor în școli, invocat drept motiv de abandon școlar doar în 2% din cazuri, este considerată de unii lideri romi drept principalul motiv ce cauzează abandonul școlar. Ei percep că discriminarea a fost și este încă prezentă în școli. “Dacă tu ești rom, oamenii nu sunt receptivi doar pentru că ești rom și pentru că există stereotipuri. Este nevoie de mult timp, de cîtiva ani pentru a demonstra că nu ești rău”, afirmă un lider rom. În același timp, sondajul arată că discriminarea percepută nu este una “de facto”. Sunt puține instituții de învățământ în care sunt concentrați numai copiii romi, evitîndu-se astfel efectele negative ale segregării și atitudinilor discri-

⁵ Raportul Național al Dezvoltării Umane 2006 “Calitatea Creșterii Economice și Impactul asupra Dezvoltării Umane”.

minorarii față de acești copii. Mai mult, practicile mondiale în domeniul relațiilor interetnice arată că astfel de acțiuni nu sunt benefice și duc la o conservare și izolare mai pronunțată a minorității.

Asigurarea unui acces corespunzător la o educație de calitate este considerată pe larg o condiție pentru asigurarea creșterii nivelului de dezvoltare umană și al bunăstării unei națiuni. Diminuarea decalajului în educație ar putea contribui efectiv la reducerea decalajului în dezvoltarea umană a populației roma și apropierea acestui indice de cel al populației non-roma. Astfel, în baza rezultatelor sondajului se poate concluziona că măsurile de asistență în domeniul educației direcționate către populația roma ar trebui să fie orientate spre eliminarea cauzelor nefrecventării instituțiilor de învățământ de către copiii romi, înmatriculării scăzute și ale abandonului școlar. Totuși, se pare că această situație ar putea rămâne neschimbată pentru o anumită perioadă datorită faptului că nu există o participare integrală a romilor în ciclurile de învățământ primar și gimnazial, prevăzute în Lege drept obligatorii. Ponderea copiilor având vârste corespunzătoare ciclului primar (7-11 ani), care nu sunt incluși în sistemul de învățământ primar constituie 30%. De asemenea, mai puțin de jumătate dintre copiii romi frecventează instituțiile de învățământ gimnazial

Pentru a soluționa problema abandonului școlar în cazul copiilor roma, au fost întreprinse o serie de activități; acestea a presupus atât atragerea copiilor romi în ciclurile de învățământ obligatoriu, cât și crearea, prin metoda discriminării pozitive, a condițiilor favorabile pentru promovarea tinerilor romi în sistemul de învățământ superior. Din păcate, în termeni practici, includerea copiilor romi în ciclurile de învățământ obligatoriu – primar și gimnazial – nu s-au încununat de un succes semnificativ, situația rămânând în continuare dificilă. În domeniul învățământului superior, Ministerul Educației a întreprins acțiuni pentru a simplifica accesul romilor în universități. Astfel, în 2003, fiecare instituție de stat de învățământ superior a rezervat două locuri de studii finanțate din bugetul de stat și două locuri finanțate din sursele extrabugetare pentru candidații de origine roma. Pentru anul 2006, Regulamentul de înmatriculare în instituțiile de învățământ superior a prevăzut o cotă de înmatriculare de 15% pentru categoriile vulnerabile, inclusiv romii, din totalul de locuri de studii prevăzut în planul de înmatriculare cu finanțare din bugetul de stat. Totuși, nu sunt prea multe date care să confirme că romii au reușit să fie incluși în acea cotă de 15% și că au obținut un acces real la studiile universitare.

Pentru îmbunătățirea accesului copiilor roma în procesul de învățământ primar, Ministerul Educației și Tineretului a monitorizat situația privind frecvența acestora în școli. Conform Planului de acțiuni pentru susținerea romilor în Republica Moldova pentru anii 2007-2010, aprobat prin HG nr. 1453 din 21 decembrie 2006, se va elabora un curriculum specializat pentru disciplina “Limba, istoria și cultura țiganilor/romilor”, vor fi organizate cursuri specializate de predare a acestei discipline în instituțiile de învățământ preuniversitar în comunitățile compact populate de romi. Implicarea copiilor romi în școli medii și licee, motivarea părinților în acest sens, elaborarea cadrului juridic de susținere a organizării și activității școlilor duminicale, precum și alte programe educaționale în rîndurile romilor sunt enumerate printre acțiunile acestui plan. Deși importante, aceste acțiuni sunt totuși incomplete pentru ameliorarea situației roma în domeniul educației, încadrarea pe piața muncii și asigurarea dezvoltării umane durabile a romilor. De asemenea, planul de acțiuni nu prevede acțiuni de dezvoltare și îmbunătățire a accesului la resursele (materiale și umane) educaționale. Numărul de profesori romi este foarte mic, ceea ce ar putea contribui la persistența unor bariere în asigurarea accesului la educație și predării în limba maternă, percepute de către romi.

Angajarea în câmpul muncii și șomajul

4

Angajarea în câmpul muncii și șomajul

Conform celor expuse în Capitolul 2, relația dintre angajarea romilor în câmpul muncii și reducerea sărăciei este foarte complexă. Datele din sondaj arată că diferențele de angajare în câmpul muncii dintre familiile sărace și cele prospere nu sunt substanțiale. De asemenea, datele sugerează că nu angajarea este cea care contează, ci mai degrabă tipul acestei angajări – în special locurile de muncă cu zi completă de lucru, care generează venituri mai mari și necesită mai multe abilități. Datorită numărului mare de romi cu un nivel slab de instruire, (vezi Capitolul 3), am putea remarca o prezență masivă a romilor în activități necalificate.

Această stare de fapt este agravată de situația generală pe piața muncii a Republicii Moldova, care se caracterizează printr-o contra-performanță vădită. În timp ce economia a cunoscut o creștere rapidă în ultimii cinci ani, numărul de locuri pe piața muncii s-a micșorat. În același timp, ratele de activitate s-au redus simțitor (de la 60% în 2000 la 49% în 2005 pentru persoanele cu o vîrstă de 15 ani sau mai mare)¹. În același timp, rata de ocupare a forței de muncă s-a redus de la 55% în 2000 la 45% în 2005, mai mult în rîndul bărbaților decît al femeilor.

În timpul perioadei de creștere economică, numărul de șomeri a scăzut pînă la 44%, rata șomajului (care este în jur de 8%) fiind la un nivel mai scăzut decît cel înregistrat în statele ECE și CSI și similară celor din UE-15. Cu toate acestea, durata șomajului a fost foarte mare, în medie în jur de 2 ani. De asemenea, este important de menționat că rata șomajului în rîndurile tinerilor este de două ori mai mare decît cea generală².

Emigrarea de proporții a forței de muncă este principalul factor care explică micșorarea ratei șomajului și creșterea dezechilibrului pe piața muncii. Alți factori-cheie care afectează funcționarea pieței muncii în Republica Moldova sunt următorii:

- un număr mare de locuri de muncă cu un nivel scăzut de productivitate și salarizare;
- nivelele de salarizare nu reflectă adecvat productivitatea și nivelul de calificare;
- un număr mare de activități neformale în anumite sectoare;
- rata înaltă a șomajului în rîndurile tinerilor
- rata înaltă a șomajului pe termen lung.

Participarea pe piața muncii nu generează doar venituri pentru familii, ci contribuie și la incluziunea socială a indivizilor. În acest context, capitolul dat vine să prezinte situația participării romilor pe piața muncii în comparație cu populația non-roma. De asemenea, se descrie caracterul particular al ocupării forței de muncă roma, precum și politicile în domeniu.

¹ Raportul Național de Dezvoltare Umană în Moldova, 2006.

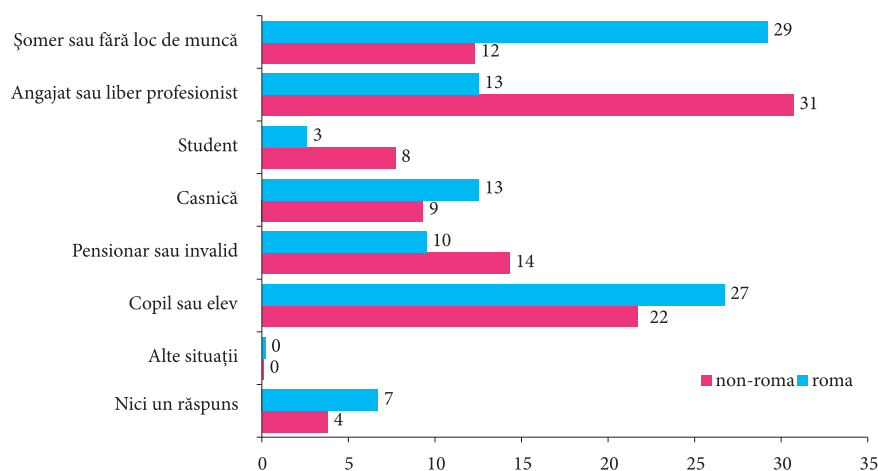
² Raportul Național de Dezvoltare Umană, 2006.

Statutul profesional

Fațetele sărăciei (vezi Capitolul 2) arată că majoritatea romilor, atât săraci cât și prosperi se consideră șomeri. De asemenea, se evidențiază faptul că tipul angajării este mai important decât statutul de angajat *per se*. Conform datelor prezentate în Graficul 18, 29% dintre romi sunt șomeri sau fără un loc de muncă, ceea ce este de două ori mai mult decât în cazul populației non-roma. În același timp, numai 30% dintre șomerii romi sunt în căutare activă de lucru, în comparație cu 37% în cazul populației non-roma. Ponderea pensionarilor în rândul romilor este mai mică decât cea la nivel național – 10% comparativ cu 14% - reflectând diferențele în structura vârstelor (vezi Capitolul 1).

De asemenea, rezultatele sondajului arată că ponderea femeilor casnice este mai mare (13%) în rândurile populației roma, față de cea a populației non-roma (9%), fapt ce demonstrează o participare mai scăzută a femeilor roma pe piața muncii. Această situație este cauzată de trei factori: 1) rolurile tradiționale ale membrilor în familiile roma, 2) nivelul de studii al femeilor roma și 3) implicarea lor în economia de reproducere și îngrijire, demonstrată prin rate ale natalității semnificativ mai mari la romi (vezi Capitolul 1 și Graficul 2).

Graficul 18. Statutul profesional al membrilor de familie (roma și non-roma)

Sursa: Rezultatele sondajului (aprecierea capului gospodăriei)

În general, rata de activitate a populației roma e de două ori mai mică decât cea a populației non-roma. Astfel, conform rezultatelor din **Tabelul 9**, 27% dintre romi fac parte din categoria populației active³, comparativ cu 46% în cazul populației non-roma. Grupul inactiv al populației în cazul romilor este mai mare (39%) decât în cazul populației non-roma (28%). Această situație este agravată de numărul semnificativ mai mare de copii existent în familiile roma. Ca rezultat, un rom activ trebuie să întrețină 2,7 persoane inactice, pe când în cazul populației non-roma acest indicator este

³ Populația activă include persoanele care lucrează, casnice, șomerii care caută un loc de muncă și studenții. Populația inactivă include pensionarii, invalizii, casnicele, șomerii care nu s-au aflat în căutarea unui loc de muncă.

semnificativ mai mic – 1,2. În combinație cu angajarea în sectoare prost plătite, acești factori argumentează situația de sărăcie în care se află populația roma, descrisă în capitolul precedent.

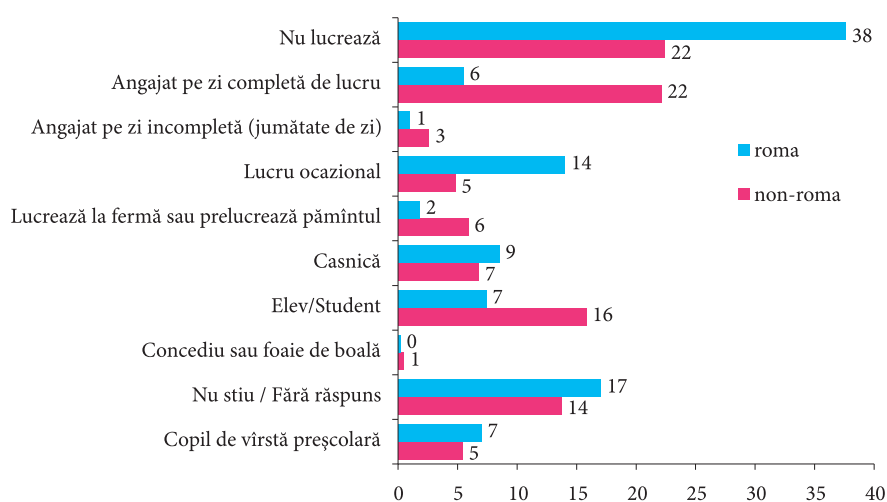
Tabelul 9. Distribuția populației roma și non-roma după statutul profesional

Categoria	roma	non-roma
Populația activă (angajați, studenți, șomeri și (soții) casnice care s-au aflat în căutarea unui loc de muncă în ultima lună)	27	46
Populația inactivă (pensionari sau invalizi, șomeri și (soții) casnice care nu sunt nu au fost în căutarea unui loc de muncă în ultima lună)	39	28
Alții (inclusiv elevi/copii)	34	26
Rata dependenței (numărul de persoane inactice susținute de o persoană activă)	2.7	1.2

Sursa: Rezultatele sondajului

La capitolul tipuri de activități se înregistrează diferențe semnificative între populația roma și non-roma. Conform datelor prezentate în **Graficul 19**, majoritatea populației non-roma au fost angajați⁴ în locuri de muncă pe zi completă sau incompletă de lucru (25%), în timp ce în cazul romilor implicarea în acest tip de activitate este destul de limitată (reprezintă doar 6%). Angajarea ocazională în lucru reprezintă principala formă de angajare pentru romi (14%), ceea ce nu este caracteristic pentru populația non-roma. Este interesant de remarcat faptul că lucrul în gospodărie sau prelucrarea propriului teren agricol este mai mult caracteristică pentru populația non-roma, ceea ce ar putea fi explicat de situația proprietăților funciare (vezi compartimentul de mai jos “Proprietatea funciară”).

Graficul 19. Activitatea membrilor gospodăriilor roma și non-roma

Sursa: Rezultatele sondajului

⁴ Pe parcursul lunii trecute, adică octombrie 2005.

De asemenea, rezultatele sondajului arată că există diferențe semnificative în ceea ce privește domeniile de activitate în care este implicată populația roma și non-roma (vezi **Tabelul 10**). Deși în ambele cazuri, populația este predominant implicată în agricultură (32% din numărul total al romilor angajați în câmpul muncii și 22% din numărul total al angajaților non-roma), oricum o pondere semnificativă a romilor este implicată în domeniul comerțului (13%) și în alte activități (13%). Populația non-roma întrunește ponderi mai mari în domeniul construcțiilor și al educației (în construcții - 11% în cazul populației non-roma, versus 7% în cazul populației roma și în educație - 10% în cazul populației non-roma și mai puțin de 1% în cazul populației roma). Datele cu privire la implicarea în domeniul educației indică în mod evident că există o lipsă de pedagogi romi în sistemul de învățământ, ceea ar putea explica parțial percepțiile predominante de discriminare în sistemul educațional enunțate de unii lideri ai romilor, precum și accesul limitat la studii în limba lor maternă. Astfel, promovarea, precum și participarea romilor nu ar trebui să se întâlnească doar în administrație publică și poliție, așa după cum se menționează în Planul de Acțiuni menționat mai sus, ci și în sistemul educațional.

Tabelul 10. Domeniile de activitate în care se implică populația roma și non-roma

	roma	non- roma
Agricultură și silvicultură	32%	22%
Comerț	19%	10%
Construcții	7%	11%
Alte servicii comerciale (frizeri, croitori etc.)	7%	6%
Industrie sau minerit	5%	3%
Servicii publice	3%	7%
Transport	3%	4%
Servicii (turism, restaurante, cafenele etc.)	2%	3%
Cultură și artă	1%	2%
Comunicații	1%	3%
Sănătate	1%	5%
Educație și știință	Mai puțin de 1%	10%
Poliție și domeniul securității	Mai puțin de 1%	2%
Domeniul non-guvernamental	Mai puțin de 1%	1%
Finanțe	Mai puțin de 1%	2%
Alte	13%	6%
RR/ND	6%	3%

Sursa: Rezultatele sondajului

În ierarhia ponderilor, în cazul romilor, predomină funcțiile ocupate de personal fără înaltă pregătire profesională (cum ar fi zilier, muncitor necalificat etc.). Nivelul de educație (și probabil nu numai acesta) își pune amprenta și asupra statutelor ierarhice la locul de muncă. Rezultatele studiului evidențiază corelația între acest indicator și apartenența la grupul roma. În ierarhia ponderilor în cazul romilor

predomină funcțiile ocupate de personal fără mare pregătire profesională cum ar fi zilier, muncitor necalificat, funcțiile care necesită studii și pregătire profesională mai înalte, întrunind ponderi reduse. În afară de aceasta, în cazul romilor observăm o anumită omogenitate, marea parte a populației ocupate concentrându-se în cadrul a trei statute și anume zilier, muncitor necalificat și liber profesionist. În cazul populației non-roma situația diferă, în primul rând, prin faptul că activitățile care necesită un grad de pregătire mai înalt au ponderi mai mari. În al doilea rând, distribuția este mult mai neomogenă.

Concluziile studiului la capitolul dat coincid cu cele prezentate în Rapoartele regionale⁵ cu privire la situația romilor. Diferențe semnificative se observă între șomajul perceput subiectiv și definiția tradițională a șomajului. De asemenea, se estimează că ratele șomajului deseori sunt mult mai mici decât cele raportate. De multe ori respondenții înțeleg noțiunea de “ocupare” mai mult ca “un loc de muncă stabil” decât “activități care generează venit” în sens larg. Acest fapt ar putea explica de ce ratele șomajului perceput subiectiv și raportat de respondenți deseori depășesc ratele șomajului definite convențional: romii care sunt implicați în activități care generează venituri în economia tenebră sau în agricultura de subsistență (obținerea produselor pentru consum curent), deseori sunt caracterizați drept șomeri și acesta este motivul pentru care apar diferențe substanțiale în ratele șomajului menționate mai sus. Astfel, aceste aspecte ale ocupării forței de muncă, când o mare parte a populației este implicată în economia tenebră sau în activități ocazionale, sunt caracteristice și populației roma din Moldova.

Proprietatea funciară

Una din strategiile comune de reducere a sărăciei în multe din statele post-sovietice este compensarea veniturilor reduse (sub formă monetară) cu veniturile în natură (sub formă de produse agricole pentru consum propriu). În acest context, datele sondajului prezentate în **Capitolul 2** arată că prelucrarea terenurilor agricole pentru asigurarea consumului propriu reprezintă o strategie clară în cazul gospodăriilor sărace non-roma, unde ponderea adulților implicați în această activitate constituie 13%, comparativ cu 5% dintre adulți în cazul gospodăriilor prospere. Însă aplicarea acestor strategii nu este neapărat una caracteristică romilor, fapt explicat parțial de problemele legate de deținerea în proprietate a terenurilor. În baza rezultatelor sondajului, ponderea gospodăriilor roma care dețin terenuri agricole în proprietate privată este mai mică (40% din gospodăriile chestionate) decât în cazul populației non-roma (66%). Dar aceste cifre nu oferă o imagine clară, dacă nu se ia în considerare și cantitatea de pământ deținută deoarece lotul de pe lângă casă în marea parte a cazurilor nu servește drept sursă majoră de venituri. În acest sens prezentăm distribuția deținătorilor de terenuri agricole prin prisma cantității, împărțindu-i convențional în deținători de teren în suprafețe de până la 0,3 ha (presupunem că ar fi suprafața maximă a lotului de pe lângă casă) și în deținători de terenuri mai mari. În acest context, rezultatele sondajului arată că numai 33% dintre gospodăriile roma

⁵ Evitând capcana dependenței, Raport Regional de Dezvoltare Umană, PNUD, 2002; *În situații de risc: romii și persoanele care s-au deplasat în alte zone în Europa de Sud-Est*. Raport regional PNUD, 2006.

dețin terenuri care au mai mult de 0,3 ha, comparativ cu 54% în cazul gospodăriilor non-roma. De asemenea, mai mult de jumătate (56%) dintre gospodăriile roma care se află în localitățile rurale nu au primit terenuri agricole în timpul privatizării gospodăriilor agricole colective.⁶

Sunt foarte puține cazurile când gospodăriile, atât roma cât și non-roma, arendează teren agricol pentru a-l prelucra. Acest lucru se explică prin profitabilitatea scăzută a agriculturii și faptul că pământul este de obicei luat în arendă de un număr mic de "lideri", care ar putea de asemenea să-i angajeze pe proprietarii de terenuri arendate în calitate de zilieri. În cazul populației roma, o altă explicație ar fi o limitare în ce privește dreptul de proprietate și calitatea lor de proprietari de terenuri mai slab dezvoltată. Ca urmare, romii caută alte surse de venit. De cele mai multe ori, ei preferă sau sunt constrânși de situație să efectueze mai degrabă activitate de zilier decât să arendeze terenuri în scopul de a le lucra. Probabil din cauza lipsei terenurilor agricole, dar și din cauza preferinței de implicare în domeniul comerțului, romii produc produse alimentare pentru consum curent într-o măsură mult mai mică decât populația non-roma. Datele sondajului arată că ponderea gospodăriilor roma care produc legume, fructe, ouă și produse din carne este de două ori mai mică decât a gospodăriilor non-roma, iar în cazul produselor lactate chiar de trei ori mai mică.

Antreprenoriatul

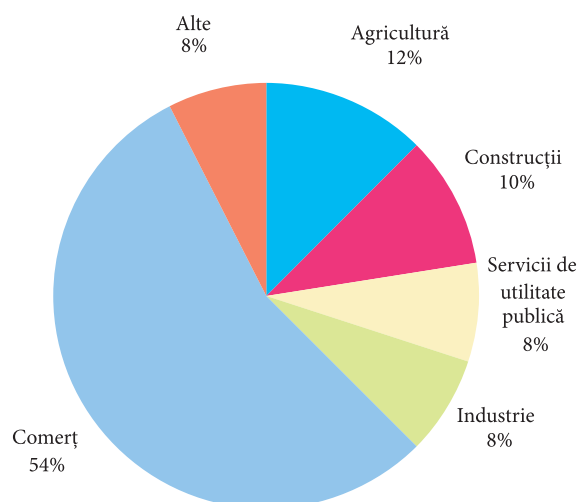
Întreprinderile mici și mijlocii (ÎMM-urile) pot avea un rol important în dezvoltarea economiei datorită abilităților lor de a se adapta la cerințele schimbătoare ale pieței, de a crea locuri de muncă și de a diversifica activitățile economice, precum și datorită contribuției lor la promovarea exporturilor și comerțului. Guvernul Republicii Moldova a promovat dezvoltarea ÎMM-urilor, inclusiv prin simplificarea procedurilor de înregistrare și inițiere a unei afaceri.

Totuși, rezultatele sondajului arată că populația roma investește mai puține eforturi în inițierea și legalizarea propriilor afaceri. Conform datelor sondajului, doar 7% din gospodăriile roma intervievate au depus eforturi de a iniția o afacere, dintre care numai o treime au fost oficial înregistrate. În cazul gospodăriilor non-roma, acești indicatori sunt de două ori mai mari – 14% din gospodării au întreprins astfel de încercări, dintre care jumătate au reușit să fie înregistrate mai târziu. Conform datelor prezentate în **Graficul 20**, peste jumătate dintre întreprinderile inițiate de romi și-au desfășurat activitatea în domeniul comerțului. În general, acest sector este preferat atât de romi cât și de populația non-roma (45% din întreprinderi sunt active în acest domeniu) datorită gradului înalt de neformalitate a sectorului (a regulilor simple de penetrare pe piață și a procedurii de inițiere a afacerii). O altă explicație constă în faptul că nu necesită studii sau o instruire specială și nu apar dificultăți în schimbul de experiență între generații. În această situație, interesul sporit față de activități de comerț al populației roma impune o atenție deosebită în privința planurilor și strategiilor îndreptate spre dezvoltarea întreprinderilor mici și mijlocii.

⁶ În 1999, terenurile agricole deținute în trecut de colhozurile de stat au fost distribuite fermierilor privați în procesul de privatizare prin Programul "Pământ". În 2005, loturile de pământ erau distribuite la 655,7 mii persoane, cu o cotă medie a terenului de 1,35 ha.

Graficul 20. Distribuția afacerilor inițiate de romi (după domeniul de activitate)

Sursa: Rezultatele sondajului

De asemenea, rezultate sondajului arată că doar jumătate din afacerile inițiate de romi au reușit să se mențină la nivelul inițial (30%) sau să se dezvolte în continuare (20%). În cazul populației non-roma, afacerile au fost mai prospere – 25% s-au dezvoltat în continuare și 38% au stagnat.

Accesul la surse financiare și de creditare este o condiție necesară pentru asigurarea dezvoltării businessului mic. În acest sens, rezultatele sondajului arată că atât populația roma cât și populația non-roma au acces limitat la servicii financiare. Astfel, doar 16% din gospodăriile roma și 18% din cele non-roma au beneficiat în trecut de credite și împrumuturi. În cazul ambelor grupuri, scopul principal al obținerii de credite este soluționarea problemelor personale și de familie, deși în cazul populației non-roma împrumuturile au fost luate și pentru alte scopuri, cum ar fi reparații sau achiziția de bunuri imobile (22% comparativ cu 4% în cazul romilor) și investiții în afaceri mici (11% comparativ cu 7% în cazul romilor).

Concluzii

Angajarea în câmpul muncii este un element important în reducerea sărăciei, chiar dacă relația dintre angajare în câmpul muncii și reducerea sărăciei este foarte complexă. Nivelul de angajare al populației în câmpul muncii este influențat de cele mai multe ori de diferențele de ordin demografic și geografic, precum și de nivelul educației, de natura tradițiilor și atitudinilor, care uneori se percep drept discriminatorii etc.

Ratele de ocupare a forței de muncă și de activitate în cazul romilor sunt mult mai mici decât în cazul populației non-roma. De asemenea, datele sondajului arată că, în cazul romilor, se înregistrează o rată a șomajului de două ori mai mare comparativ cu populația non-roma. În același timp, majoritatea romilor șomeri (70%) nici nu sunt în căutarea unui loc de muncă. Datorită caracteristicilor specifice structurii pe vârste la romi, o pondere mai mare revine copiilor (cauzată de natalitatea înaltă a romilor), în timp ce pensionarii și invalizii reprezintă o pondere mai puțin semnificativă comparativ cu populația non-roma. Ca urmare, un roma activ este nevoit să întrețină 2,7 persoane inactive, în timp ce în cazul populației non-roma acest indicator este cu mult mai mic – doar 1,2. Există, de asemenea, o participare mai redusă a femeilor roma pe piața muncii, fapt ce poate fi explicat prin percepțiile tradiționale ale rolului femeii de mamă care crește copiii și îngrijește casa și familia și de nivelul educației general mai scăzut al femeilor – fapt ce este mai mult caracteristic romilor decât populației non-roma.

Nivelul scăzut de educație al romilor îi determină să se angajeze în activități fără mare pregătire profesională și cu un venit redus. Sondajul arată că majoritatea romilor angajați activează în locuri de muncă slab remunerate, care nu necesită o pregătire profesională specială. Nivelul scăzut al educației, ponderea înaltă a lucrătorilor zilieri, precum și a persoanelor angajate în sectorul neformal, arată că romii se află într-o poziție mai dificilă în ceea ce privește angajarea în câmpul muncii și, implicit, obținerea veniturilor necesare pentru acoperirea necesităților de bază. Astfel, ratele scăzute de activitate a romilor, precum și angajarea în sectoare slab remunerate a celor care sunt în stare să-și găsească un loc de muncă, contribuie la sporirea riscului incidenței sărăciei printre romi.

La capitolul domeniului de activitate, atât romii cât și populația non-roma sunt predominant implicați în agricultură, deși romii preferă mai mult implicarea în domeniul comerțului. Cea mai dramatică diferență între ratele de ocupare a romilor și a populației non-roma este predominantă în sănătate, educație și știință, poliție și securitate, unde romii practic nu sunt prezenți (mai puțin de 1% dintre romii chestionați activau în unul dintre aceste sectoare, comparativ cu 5% - 10% în cazul populației non-roma). Aceasta ar putea explica parțial atitudinea discriminatorie invocată de unii lideri roma în asigurarea accesului la educație, sănătate și administrație publică. Prelucrarea terenurilor agricole pentru obținerea produselor pentru consum curent – o practică larg răspândită în Moldova de substituție a veniturilor reduse sub formă monetară cu veniturile în natură (sub formă de produse agricole pentru consum propriu) – nu este o practică pe larg răspândită în rîndul romilor, fapt ce poate fi explicat parțial de problemele legate de deținerea în proprietate a terenurilor și preferința romilor de a se implica în alte domenii de activitate, cum ar fi comerțul.

De asemenea, populația roma investește de două ori mai puține eforturi în inițierea și legalizarea propriilor afaceri decât populația non-roma, preferînd să se implice mai puțin în activități formale și mai mult în activități neformale de comerț. Chiar și afacerile inițiate de ei par a fi mai puțin prospere. Motivele care confirmă această stare de fapt sunt: nivelul scăzut de educație al romilor, posibilități limitate de dezvoltare a afacerilor în locurile populate de romi și accesul limitat la servicii financiare și de creditare, care este o precondiție necesară pentru asigurarea dezvoltării afacerilor mici. Deși rezultatele sondajului arată că atât romii, cât și populația non-roma au un acces limitat la serviciile financiare.

Rata de ocupare a forței de muncă scăzută, precum și rata redusă de angajare în câmpul muncii sunt caracteristicile de bază ale implicării forței de muncă a romilor pe piața muncii și la nivel regional. Acest fapt se datorează competitivității scăzute a forței de muncă a romilor și uneori din cauza

aplicării unor practici discriminatorii pe piața muncii. Oportunitățile reduse de școlarizare, specifice romilor determină perspective reduse de angajare a romilor în câmpul muncii. Proiectele de asistență în domeniul dezvoltării activităților generatoare de venit, bazate pe aptitudini moștenite nu pot fi considerate drept contribuții la reducerea masivă a șomajului. Ca urmare a faptului că șomajul pe termen lung are efecte negative profunde asupra structurii sociale a comunităților roma, raportul regional recomandă promovarea angajării romilor (precum și a altor grupuri dezavantajate) în activități publice – în special dacă acestea pot fi legate de instruire la locul de muncă sau activități de recalificare. Structurile implicate în sfera socială ar putea fi extrem de folositoare în acest sens.

Crearea unei piețe de muncă atractive, prevenirea emigrării masive a forței de muncă, în special a tinerelor și asigurarea unui „dezgheț” profesional sunt considerate de populația Moldovei drept măsuri primare de asigurare a angajării forței de muncă și de reducere a sărăciei. În acest sens, pentru a folosi mai eficient resursele forței de muncă disponibile în țară, politicile structurale și industriale ar trebui să se orienteze spre susținerea businessului mic.

În privința romilor, “Planul de Acțiuni de susținere a romilor/țiganilor din Moldova pentru anii 2007-2010” prevede trei direcții majore de îmbunătățire a situației romilor în sfera muncii. Prima este suportul în dezvoltarea aptitudinilor tradiționale și de meșteșugărit în rîndul meșteșugarilor, monitorizarea angajării lor în câmpul muncii, precum și suportul dezvoltării întreprinderilor de meșteșugărit tradițional. A doua, promovarea politicilor de încurajare a implicării active a romilor pe piața muncii, care includ accesul romilor la informația despre locurile de muncă disponibile și oportunități de educație, instruire și recalificare profesională; și nu în ultimul rînd, susținerea activităților individuale de antreprenoriat ale romilor. Aceste măsuri reprezintă pași importanți în redresarea situației romilor în câmpul muncii, însă urmează să vedem cum se va asigura implementarea acestora.

Sănătatea

5

În general, sectorul de protecție a sănătății în Moldova este perceput ca fiind slab dezvoltat¹ și rămîne considerabil în urma altor state din Europa și CSI. Datorită ratei înalte a mortalității, sporul natural al populației rămîne în continuare negativ. În 2005, situația a fost cea mai rea din ultimii 15 ani (cu un spor natural de 1,9 la 1000 locuitori). Deși speranța de viață înregistra tendințe pozitive (constituind 67,8 ani²), aceasta este oricum cu 10 ani mai mică decît media din statele Uniunii Europene. Indicatorii sănătății materne și infantile, care constituie unii dintre cei mai relevanți indicatori de dezvoltare umană în orice societate sunt, de asemenea, cu mult mai mici decît în statele UE, ECE și CIS.

Accesul inechitabil la serviciile de protecție a sănătății continuă să fie o problemă majoră în Moldova. Deteriorarea lor, precum și criza financiară a accentuat inegalitatea din cadrul sistemului. Datele³ reflectă creșterea cheltuielilor de buzunar ale gospodăriilor, ceea ce a avut un efect negativ profund asupra gospodăriilor sărace și cu venituri mici, situație specifică și majorității romilor. Asigurarea medicală obligatorie a fost introdusă în 2004; însă la momentul actual, rezultatele reformei nu demonstrează o creștere a calității și accesibilității serviciilor medicale, în special pentru grupurile vulnerabile, inclusiv romii.

Aspectele legate de domeniul sănătății fac parte din esența ODM-urilor 4, 5 și 6. În baza Obiectivelor de Dezvoltare ale Mileniului Moldova își propune să îmbunătățească starea sănătății populației, stabilindu-și îndeplinirea următorilor indicatori:

■ **Obiectivul 4. Reducerea mortalității infantile**

- Reducerea ratei de mortalitate a copiilor de pînă la 5 ani, de la 18,3 (la 1000 nou-născuți vii) în 2002, pînă la 15 în 2006, pînă la 11,9 în 2010 și pînă la 8,4 în 2015.
- Reducerea ratei mortalității infantile de la 14,7 (la 1000 nou-născuți vii) în 2002, pînă la 12,1 în 2006, pînă la 9,6 în 2010 și pînă la 6,3 în 2015.
- Creșterea ponderii copiilor de peste 2 ani vaccinați contra rujeolei, de la 99,2% în 2002, pînă la 100% începînd cu anul 2006.

■ **Obiectivul 5. Ameliorarea sănătății materne**

- Reducerea ratei mortalității materne de la 28 (la 100,000 nou-născuți vii) în 2002, pînă la 23 în 2006, pînă la 21 în 2010 și pînă la 13,3 în 2015.
- Asigurarea tuturor maternităților cu personal medical calificat începînd cu 2006 (la momentul actual cota este de 99%).

¹ Banca Mondială "Notă cu privire la Politica de Sănătate în Moldova: Sectorul de Sănătate în Tranziție". Raport nr. 26676-MD, 2003

² Raportul Național de Dezvoltare, 2006.

³ Banca Mondială "Notă cu privire la Politica de Sănătate în Moldova: Sectorul de Sănătate în Tranziție". Raport nr. 26676-MD, 2003.

- **Obiectivul 6. Combaterea HIV/SIDA, a tuberculozei, a malariei și altor boli**
 - Reducerea incidenței HIV/AIDS de la 4,66 (la 100,000 locuitori) în 2006 pînă la 3,5 în 2010 și pînă la 3,2 în 2015.
 - Reducerea incidenței HIV în rîndurile tinerilor cu vîrsta cuprinsă între 15-24 ani, de la 6 - în 2002, la 4,9 - în 2006 și la 4 - în 2015.

Monitorizarea stării sănătății romilor este un alt sector care se află în dificultate datorită lipsei datelor statistice segregate în funcție de etnie. Totuși există dovezi că speranța de viață, mortalitatea infantilă, morbiditatea și alți indicatori majori ai sănătății în Moldova și în alte state din regiune sunt cu mult inferiori în cazul populației roma decît în cazul populației non-roma.

Acest capitol analizează starea sănătății și problemele în domeniu cu care se înfruntă populația roma (versus populația non-roma) în baza datelor generate de sondaj. Datorită parametrilor limitați ai sondajului, obiectivele sale legate de subiectele de sănătate sunt relativ modeste și reduse mai mult la autoaprecierile respondenților. Un alt domeniu cercetat este nivelul de includere a romilor în sistemul de asigurare medicală, precum și asigurarea accesului la servicii medicale.

Mortalitatea infantilă

În general, perspectivele populației Moldovei de a trăi o viață lungă și sănătoasă sunt discutabile. După 1991, cînd Moldova a dobîndit independența, statul n-a mai fost capabil să asigure sistemul de protecție a sănătății la un nivel acceptabil, fapt ce a contribuit la agravarea indicatorilor de sănătate, inclusiv în rîndul mamelor și al copiilor. Totuși, în perioada 2000-2005 mortalitatea infantilă a scăzut treptat de la 18,4 la 1000 nou-născuți vii, la 12,4. De asemenea, în 2005 rata mortalității copiilor de pînă la 5 ani a fost de 14,7 la 1000 nou-născuți comparativ cu 20,3, în 2001. Mortalitatea maternă a scăzut semnificativ de la 43,9, la 18,6 la 100,000 nașteri vii. Șansele de a naște un copil sănătos, precum și șansele acestuia de a supraviețui în primul an din viață sunt, însă, mai mici (14,7 morți la 1000 născuți vii) în Moldova decît în alte state ale Europei, unde media este de 4,5 morți la 1000 născuți vii pentru anul 2005 (Eurostat, 2006).

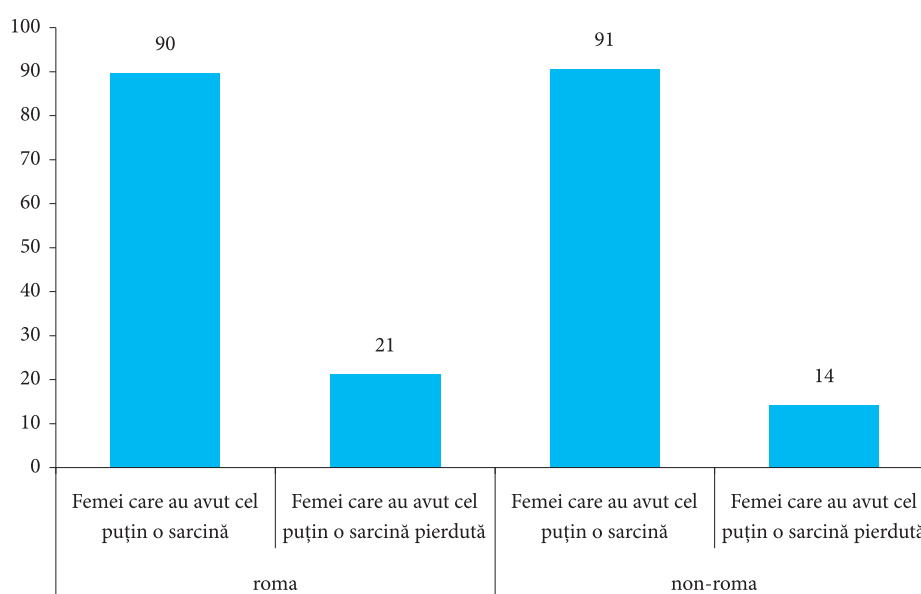
Datele statistice oficiale nu oferă date segregate cu privire la speranță de viață, mortalitatea copiilor și cea infantilă pentru romi. În acest sens, studiul a colectat informația necesară pentru estimarea acestor indicatori pentru populația roma. Astfel, rezultatele studiului arată că speranța de viață la naștere în rîndul populației roma, se estimează la 65,3 ani⁴, ceea ce este cu aproape 3 ani mai mică decît pentru populația în ansamblu. Componenta speranței de viață al IDU este puțin mai mic la romi decît la populația non-roma, (cu 6%). Această diferență este cea mai mică comparativ cu cele înregistrate în alte componente ale IDU, cum ar fi indicele venitului și indicele educației, care arată diferențe mult mai mari. Totuși, situația generală este departe de a fi una corespunzătoare.

⁴ Nu există date cu privire la speranța de viață și rata mortalității pentru populația roma. Pentru calcularea componentei de sănătate a Indicelui de Dezvoltare Umană s-au utilizat ratele mortalității infantile obținute din sondaj și speranța de viață ajustată.

Conform datelor sondajului prezentate în **Graficul 21**⁵, 21% dintre femeile roma, care au avut cel puțin o sarcină, au suferit cel puțin un caz de pierdere a sarcinii (motivul fiind altul decât avortul). Cifrele sunt cu adevărat alarmante, pentru că sunt aproape de două ori mai mari decât cele înregistrate în cazul populației non-roma, unde procentul femeilor care au pierdut sarcina constituie 14%. Cazurile de planificare a familiei sunt limitate sau chiar inexistente, ceea ce contribuie la sporirea ratei de incidență a bolilor ginecologice, avorturilor și a sarcinilor nedorite în rândul femeilor roma.

Graficul 21. Cazuri de pierdere a sarcinii în rândul femeilor roma și non-roma

Sursa: Rezultatele sondajului

Mortalitatea infantilă este un indicator unanim recunoscut ca fiind strâns legat de standardele de viață. Prin prisma acestui indicator, datele sondajului, prezentate în **Tabelul 11**, arată un nivel înalt al vulnerabilității populației roma. Indicele mortalității infantile⁶ în cazul populației roma constituie 29 de cazuri de deces în primele douăsprezece luni de viață (la 1000 de nașteri vii) și reflectă un nivel de aproape două ori mai mare decât în cazul indicelui înregistrat pentru sub-eșantionul populației non-roma (17 la 1000). Ținând cont de indicele mortalității infantile în rândul copiilor roma care reprezintă 29%, este foarte puțin probabil că în cazul populației roma sarcina ODM în ceea ce privește reducerea mortalității infantile (6,3% la 1000 nașterii vii pînă în 2015) adoptată de Guvernul Moldovei, va fi îndeplinită.

⁵ Informația a fost obținută pentru un singur membru al gospodăriei, adică soția capului familiei, capul familiei dacă ea este femeie sau înlocuiește soțul.

⁶ Indicii prezintă raportul numărului de cazuri de deces față de numărul total al copiilor născuți de femei despre care s-au colectat date în cadrul sondajului.

Tabelul 11. Date cu privire la mortalitatea infantilă pentru populația roma și populația non-roma

	roma	non-roma
Numărul de decese al nou-născuților raportat de familiile chestionate în cadrul sondajului	40	19
Numărul de nașteri raportat de familiile chestionate în cadrul sondajului	1386	1123
Numărul de decese la 1000 nou-născuți	29	17

Sursa: Rezultatele sondajului

Bolile și vaccinarea

Rezultatele sondajului arată că bolile cu cea mai mare incidență în ultimele 12 luni ale anului care a precedat perioada sondajului, menționate atât de populația roma, cât și de populația non-roma, sunt gripa și răceala. În general, bolile sistemului respirator au fost predominante, afectând 35% din populația roma și 34% din populația non-roma. Totuși, pe parcursul perioadei menționate mai sus, părți semnificative ale acestor populații nu au suferit de nici o boală ale populației atât roma (40% roma și 44% non-roma).

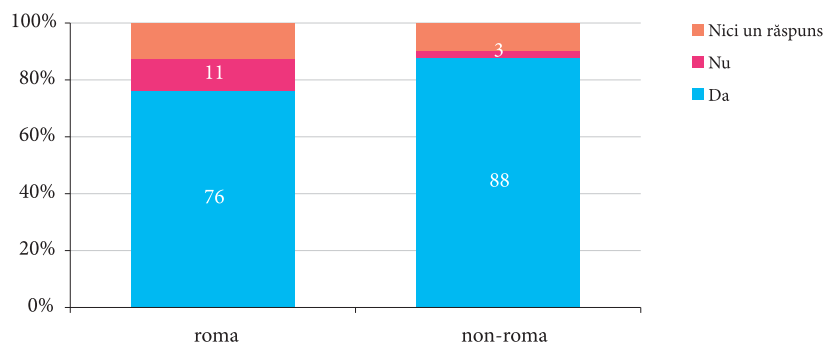
Aproximativ o cincime (20%) din populația roma consideră că au fost afectați de boli cronice comparativ cu 16% din populația non-roma. În realitate, această cifră ar putea fi mai mare pentru că majoritatea romilor chestionați nu prea au înțeles ce înseamnă “boli cronice”. Cele mai frecvente boli cronice menționate de romi sunt bolile sistemului cardio-vascular (22%), urmate de cele ale sistemului respirator (17%), ale aparatului de reproducere și, respectiv, excretor (14%), bolile psiho-neurologice (13%) și ale sistemului gastrointestinal (11%). Pentru populația non-roma, bolile care afectează cel mai mult populația și incidența lor au aceleași caracteristici (cu mici diferențe). De asemenea, se constată că romii se adresează într-o măsură mai mică la servicii specializate de sănătate.

Conform datelor prezentate în **Graficul 22**, romilor le este asigurată în măsură mai mică vaccinarea⁷. În cazul populației roma, 11% dintre copiii de până la 14 ani nu au fost vaccinați, comparativ cu procentul de 3% înregistrat la nivelul populației non-roma. În 13% din cazuri pentru populația roma și 10% pentru populația non-roma situația în acest sens este incertă pentru că persoana chestionată nu a avut un răspuns la această întrebare. Drept motiv al nevaccinării, 17% dintre respondenții populației roma au menționat absența unei polițe de asigurare (în rîndul populației non-roma acest răspuns a constituit 58%). Un alt motiv este lipsa de informație: „Eu nu am știut că este necesar să fie vaccinat”, au declarat 22% dintre părinții de etnie romă.

⁷ Întrebarea adresată în cadrul sondajului a fost în general despre vaccinare, nu s-a specificat pentru ce boli anume.

Graficul 22. Vaccinarea copiilor roma și non-roma cu vârste de pînă la 14 ani

Sursa: Rezultatele sondajului

Accesibilitatea serviciilor medicale și asigurarea medicală obligatorie

Accesul la serviciile de îngrijire medicală rămîne unul deosebit de inechitabil în Republica Moldova. Conform rezultatelor sondajului, din numărul persoanelor roma care au fost bolnave în ultimele 12 luni ale anului care a precedat perioada sondajului, numai 47% s-au adresat la doctor, în comparație cu 57% în cazul populației non-roma. De asemenea, rezultatele sondajului arată că romii apelează mai rar la servicii medicale specializate.

În general, medicii de familie asigură asistența medicală primară în cadrul sistemului de protecție a sănătății. De aceea, cunoașterea medicului de familie și înscrierea pe listele acestuia este un prim pas în accesarea serviciilor de sănătate. Rezultatele sondajului arată că majoritatea romilor și a celor din populația non-roma își cunosc medicul de familie, deși pentru primii, acest indicator este puțin mai mic – 74% dintre respondenți, comparativ cu 82% dintre respondenții din cadrul populației non-roma.

Numai 23% dintre romii intervievați sunt asigurați prin sistemul obligatoriu de asigurare medicală (și dispun de polițe de asigurare), în timp ce pentru populația non-roma ponderea celor asigurați medical este de peste două ori mai mare (59%). Chiar dacă o parte din persoanele roma care nu dispun de poliță sunt copii și bătrîni cărora polița li se acordă gratis, oricum această diferență atestă o situație dificilă în rîndul romilor. Cauzele care au dus la o astfel de situație sunt costul prea mare al poliței și faptul că persoana consideră că nu are nevoie de ea. În cazul romilor, prima cauză însumează un procent de 75% comparativ cu 60% pentru populația non-roma. Această diferență este firească, luîndu-se în considerare diferențele semnificative ale veniturilor populației roma și non-roma (vezi **Capi-**

Boxa 6. Mediatorii socio-sanitari pentru comunitățile de romi

Promotor: Uniunea Tinerilor Romi „Tarna Rom” cu asistența financiară a Consiliului European.

Partenerii proiectului: Ministerul Sănătății și Protecției Sociale, Oficiul Relațiilor Interetnice, Asociația Romilor din Moldova.

Scopul proiectului: să școlarizeze 11 mediatori socio-sanitari romi pentru comunitățile populate predominant de romi – o punte de legătură între administrația publică locală și medicii de familie.

Perioada de implementare: iunie 2004-2006.

Obiectivele proiectului:

- Sporirea participării și vizibilității etniei romilor în sectorul de protecție a sănătății.
- Facilitarea integrării sociale pentru populația roma.
- Cooperarea cu autoritățile locale în promovarea intereselor etniei romilor.
- Sondaje, documentare și monitorizare a situației populației romilor în comunitățile lor de origine.

Activitățile proiectului: instruire/seminare, ateliere de lucru, mese rotunde.

Beneficiari: 2700 romi.

Sursa: Documentul de proiect.

tolul 2). Al doilea motiv – lipsa necesității de a avea acest document – are o pondere mai mică în rândul romilor, fiind de 12% comparativ cu 24% în rândul populației non-roma. Una din barierele serioase privind accesul la serviciile medicale și numărul limitat de asigurări medicale menționate de ONG-urile romilor este lipsa documentelor de identificare (buletinul de identitate, certificatul de naștere) la unii romi. Un alt factor care explică diferența privind accesul la serviciile medicale între cele două grupuri este distanța fizică pînă la locația instituțiilor medicale.

De exemplu, numai 38% dintre romii intervievați dispun de oficii pentru medicii de familie pe o rază de un 1 km, comparativ cu 47% pentru populația non-roma. Totuși acest factor este de o importanță minoră, pentru că pentru majoritatea familiilor de romi (81,1%) oficiul medicilor de familie se află la distanțe de pînă la 3 km, distanța fiind considerată “normală” pentru accesul serviciilor publice (școli, primărie) în realitatea satelor din Moldova.

În conformitate cu datele prezentate în **Tabelul 12**, majoritatea respondenților romi au afirmat că în ultimele 12 luni au fost cazuri cînd nu și-au putut permite să cumpere medicamentele necesare (75% în comparație cu 41% pentru populația non-roma). Problema nu constă neapărat în lipsa serviciilor medicale, ci în imposibilitatea populației de a acoperi cheltuielile pentru asistența medicală necesară, declarată de 75% dintre romi.

Tabelul 12. Cauzele neacoperirii de către sistemul de asigurare medicală polițelor de asigurare pentru populația roma și populația non-roma

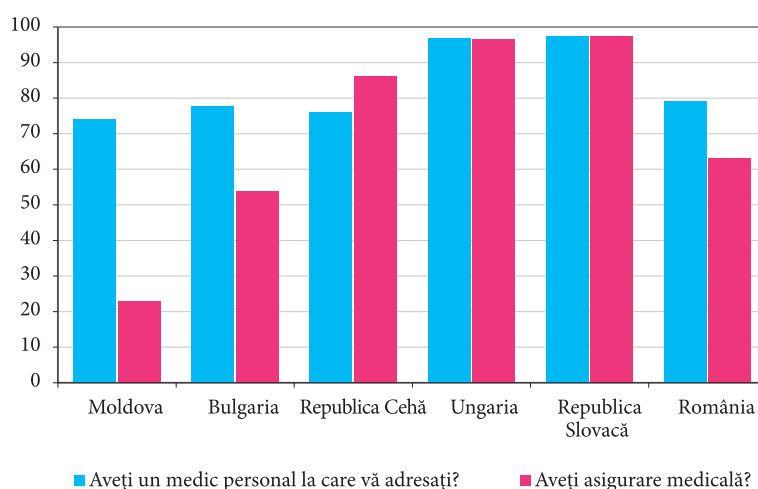
	roma	non-roma
Costă prea scump	75%	60%
Nu au nevoie de asigurare	12%	24%
Nu știu că trebuie s-o procure	5%	4%
Nu știu de unde s-o procure	2%	2%
Alte motive	4%	5%
Nici un răspuns	3%	6%

Sursa: Rezultatele sondajului

De asemenea, în 9% dintre cazuri, membrilor familiilor de romi nu le-au fost acordate serviciile medicale necesare datorită lipsei actelor, iar 2,0% au stat în spital izolați de majoritatea pacienților.

Din perspectivă regională (vezi **Graficul 23**), romii din Moldova constituie o categorie care beneficiază în cea mai mică măsură de asigurare medicală și se adresează medicului în cele mai puține cazuri. Doar 23% din populația roma din Moldova este inclusă în sistemul de asigurare obligatorie, comparativ cu situația din Republica Cehă, Republica Slovacă și Ungaria, unde romii beneficiază de o includere completă în sistemul de asigurare medicală sau comparativ cu Bulgaria și România, unde romii sunt cuprinși de acest sistem într-un procent de 55-65%. Situația romilor din Moldova în ceea ce privește accesul la un medic de familie este mai avantajoasă, 74% dintre romii chestionați răspunzând că își cunosc medicul de familie. În acest sens, situația romilor din Moldova este apropiată de cea a Bulgariei, Republicii Cehe și României, dar ponderile sunt totuși mai scăzute decât ponderea de 95% în cazul Ungariei și Republicii Slovacă.

Graficul 23. Accesul la serviciile medicale pentru romi: Moldova în context regional

Sursa: Rezultatele sondajului și ale Raportului Regional de Dezvoltare Umană

Concluzii

Performața sectorului de protecție a sănătății în Moldova s-a deteriorat semnificativ în perioada de tranziție, datorită lipsei de resurse pentru finanțarea unui sistem costisitor, moștenit din perioada sovietică și reformele lente care au avut loc în acest sector. Deteriorarea calității serviciilor medicale și criza financiară a amplificat neajunsurile din sistem. În baza Obiectivelor de Dezvoltare ale Mileniului 4, 5 și 6, Moldova s-a obligat să îmbunătățească condițiile de asigurare a sănătății populației, stabilindu-și atingerea anumitor sarcini. Totuși, accesul la serviciile medicale este unul neechitabil. Acesta rămîne un subiect de importanță majoră pentru întreaga populație din Moldova, iar grupurile vulnerabile cum sunt romii suferă cel mai mult în acest sens.

Indicatorii de bază pentru Moldova (speranța de viață, mortalitatea infantilă, mortalitatea maternă) – care fac parte din categoria celor mai relevanți indicatori de dezvoltare umană în orice societate – au înregistrat îmbunătățiri semnificative în 2005. Cu toate acestea ei sunt cu mult mai reduși decât cei înregistrați de statele UE, ECE și CSI. Deși statistica oficială nu oferă date dezagregate cu privire la speranța de viață, mortalitatea infantilă și, respectiv, maternă în rîndul romilor, sondajul arată că în Moldova (ca și în alte țări din regiune) speranța de viață, mortalitatea infantilă, morbiditatea și alți indicatori majori ai sănătății sunt semnificativ mai mici decât cei înregistrați în cazul majorității populației.

Speranța de viață la naștere este estimată pentru romi la nivelul de 65,3 ani, ceea ce este aproape cu trei ani mai puțin decât în cazul populației non-roma. Indicele de speranță de viață al IDU este puțin mai mic (6%) în cazul populației roma decât al populației non-roma. Această diferență este cea mai mică comparativ cu cele înregistrate în alte componente ale IDU, cum ar fi indicele venitului și indicele educației unde sunt cele mai mari diferențe. Deși populația roma înregistrează o rată a natalității mai mare, numărul de pierderi de sarcină și mortalitatea infantilă este totuși de peste două ori mai mare în cazul lor decât pentru populația non-roma. De asemenea, este foarte puțin probabil că sarcina ODM (în ceea ce privește reducerea mortalității infantile (pînă la 6,3% la 1000 nașteri vii pînă în 2015) aprobată de Guvernul Republicii Moldova va fi atinsă în cazul populației roma.

Rezultatele sondajului arată că cele mai frecvente boli menționate atît de romi cît și de populația non-roma pe parcursul anului care a precedat perioada sondajului sunt gripa și răceala. Romii suferă mai mult de boli cronice decât populația non-roma, bolile cardiovasculare aflîndu-se în top, urmate de bolile respiratorii și ale sistemului digestiv. De asemenea, copiii romi de pînă la 14 ani respectă într-o mai mică măsură programele de vaccinare. Necunoașterea acestor programe și acoperirea gratuită a asigurării medicale/poliței medicale a copiilor sunt principalele cauze care explică această situație.

Majoritatea romilor și non-romilor își cunosc medicul de familie, însă mulți dintre ei nu se adresează la medic. Deși există sistemul de asigurare medicală obligatorie, totuși numai 23% dintre romii intervievați sunt pe listele de asigurare medicală obligatorie (și au polițe de asigurare), în timp ce pentru populația non-roma acoperirea este aproape de două ori mai mare – 59%. Două motive de bază cauzează această situație: costurile înalte pentru polița de asigurare medicală obligatorie și faptul că persoanele consideră că nu au nevoie de ea sau pur și simplu nu știu de existența ei. Un alt

factor care explică diferențele dintre cele două grupe în ce privește accesul la asistența medicală îl reprezintă distanța pînă la instituțiile medicale, care oscilează între 1 și 3 km.

Deși statul a început să implementeze o serie de programe și intervenții de asistență care au generat un anumit progres este totuși evident că trebuie investite eforturi semnificative pentru a îmbunătăți starea sănătății atât pentru romi cât și pentru populația non-roma. “Planul de Acțiuni de susținere a romilor din Moldova pentru anii 2007-2010” prevede o serie de acțiuni pentru îmbunătățirea accesului romilor la serviciile de asistență medicală și promovarea unui mediu de viață sănătos, profilaxia bolilor printre populația roma etc. Acestea sunt, însă, foarte vagi. Problemele legate de sănătatea maternă și infantilă trebuie să fie de maxim interes în vederea îmbunătățirii situației în domeniu.

Condițiile de viață

6

Condițiile de viață

În linii mari, condițiile de viață în Republica Moldova sunt acceptabile. Majoritatea populației din mediul rural locuiește în case private, iar în mediul urban – în apartamente privatizate. Populația are conexiune aproape universală la rețelele electrice; conectarea la gaz este însă limitată deși procesul de gazificare este în derulare.

În prezent, mai mult de 50% din populație consumă apă care nu corespunde normelor sanitare, din cauza epuizării sau degradării resurselor acvatice, a lipsei sau a condiției proaste a sistemelor și tehnologiilor utilizate în tratarea apei. De asemenea, 67% din apeductele localităților rurale nu corespund rigorilor igienice și sunt în condiție necorespunzătoare¹. Furnizarea apei prin apeducte are loc de regulă în orașe, dar rămîne o raritate în zonele rurale, unde principala sursă de apă potabilă este fântina și principala formă de canalizare este toaleta fără sistem de canalizare și fără apă. Astfel, apa are o calitate necorespunzătoare, care în 70-80% din cazuri nu corespunde normelor chimice și în 30% - nu corespunde normelor microbiologice². Principala provocare pentru populația Moldovei în contextul actual al condițiilor de trai este deteriorarea rapidă a infrastructurii locative și prețurile mari pentru apartamentele din blocurile noi, care sunt inaccesibile pentru majoritatea populației.

Condițiile adecvate de trai constituie o latură importantă a sărăciei, care nu ține de venituri. Astfel, în acest capitol se descrie și se analizează o parte din caracteristicile modului de locuire astfel încît pe baza comparațiilor să poziționăm populația roma în raport cu populația non-roma la aspectele locuirii, cum ar fi: construcția locuințelor noi, accesul la infrastructură, la dotarea gospodăriilor, sursele și modalitățile de informare, precum și asigurarea posibilităților de îmbunătățire a condițiilor de locuit.

Caracteristicile locuințelor

Deseori romii sunt priviți ca nomazi, fără o locuință permanentă sau deținerea altor bunuri materiale. În contradicție cu stereotipurile persistente privind păstrarea încă a stilului de viață nomad al romilor, conform datelor prezentate în **Tabelul 13**, gospodăriile noi, fondate în ultimii 15 ani, au o pondere de cca 15% în cazul ambelor tipuri de populații. Însă direcțiile de migrație în care s-au antrenat reprezentanții celor două grupuri sunt totuși diferite. În cazul romilor nu există vreo direcție clară de emigrare. În același timp, pentru populația non-roma, trecerea din mediul rural spre cel urban este specifică (56% din familiile stabilite în ultimii 15 ani în localitățile urbane provin din zonele rurale).

¹ Primul Raport Național: Obiectivele de Dezvoltare ale Mileniului în Republica Moldova http://www.un.md/mdg/mdg_in_moldova/Millennium_ENG.pdf

² Raportul Anual de Evaluare a Implementării Strategiei de Creștere Economică și Reducere a Sărăciei - 2006, secția 6. PROTECȚIA MEDIULUI ȘI DEZVOLTAREA REGIONALĂ http://www.scers.md/files/Raport_SCERS_020507_FINAL.pdf

Tabelul 13. Schimbări ale mediului de reședință al populației roma și non-roma

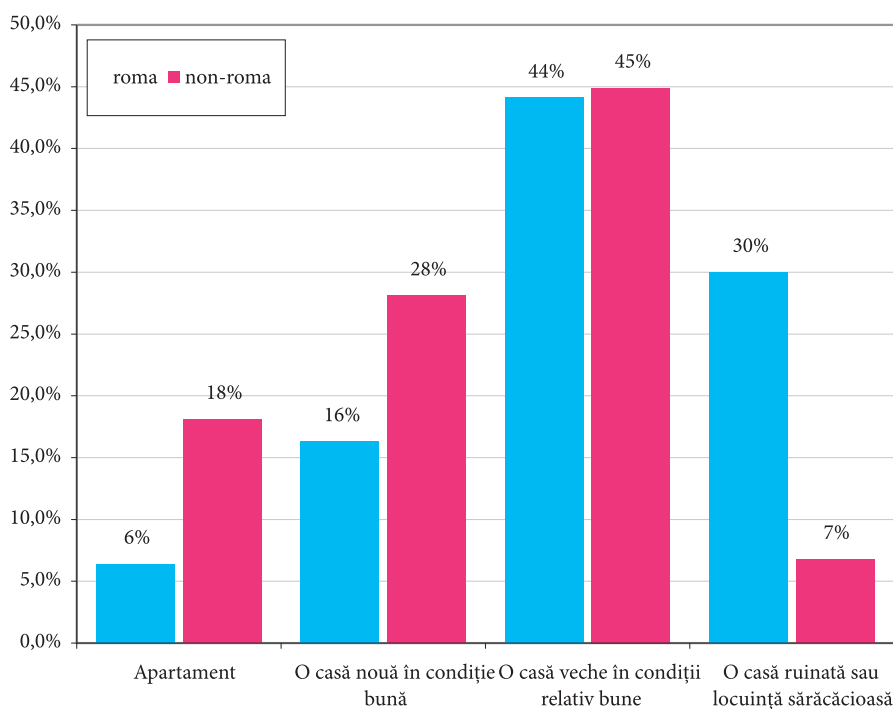
		roma		non-roma	
		Mediul de reședință precedent			
		Urban	Rural	Urban	Rural
Mediul de reședință actual	Urban	17%	33%	15%	56%
	Rural	9%	41%	5%	24%
Gospodăriile care și-au schimbat localitatea		15%		14%	

Sursa: Rezultatele sondajului

În privința factorilor, care au condiționat migrarea, cel mai des se menționează motivele familiale, care în cazul romilor și al populației non-roma întrunesc o pondere de aproximativ 60%. Factorii de ordin economic sunt de asemenea relevanți (24% pentru romi și 30% pentru populației non-roma). Pentru 10% din gospodăriile roma care au apărut în ultimii 15 ani ca motiv al schimbării locului de reședință a fost menționată varianta „am fost forțați să ne mutăm”.

Condițiile de locuire, atât la capitolul stării locuințelor cât și al infrastructurii disponibile, constituie un element determinant al vulnerabilității. Condițiile nesigure de locuire reprezintă o problemă majoră pentru o parte semnificativă din populația roma. Rezultatele sondajului prezentate în **Graficul 24** arată că a treia parte din numărul gospodăriilor roma care au fost chestionate nu dispun de o locuință sigură; ei locuiesc în case ruinate sau în condiții foarte proaste (30%), situație caracteristică doar pentru 7% din gospodăriile non-roma.

Graficul 24. Calitatea locuinței în gospodăriile roma și non-roma

Sursa: Rezultatele sondajului

Adițional, locuințele romilor sunt puțin mai mici în ce privește numărul de camere locuibile și spațiu locativ pe membru de familie. În medie, un membru al familiei roma beneficiază de 18m² de spațiu locativ comparativ cu 24 m² în cazul populației non-roma. Datele sondajului arată că gospodăriile sărace³ atât în cazul romilor, cât și al non-romilor sunt caracterizate de un grad de insecuritate locativă mai mare, decât populația în general. Astfel, 37% din gospodăriile roma și 15% din cele non-roma sărace locuiesc într-o casă în stare ruinată.

Accesul la infrastructură locativă

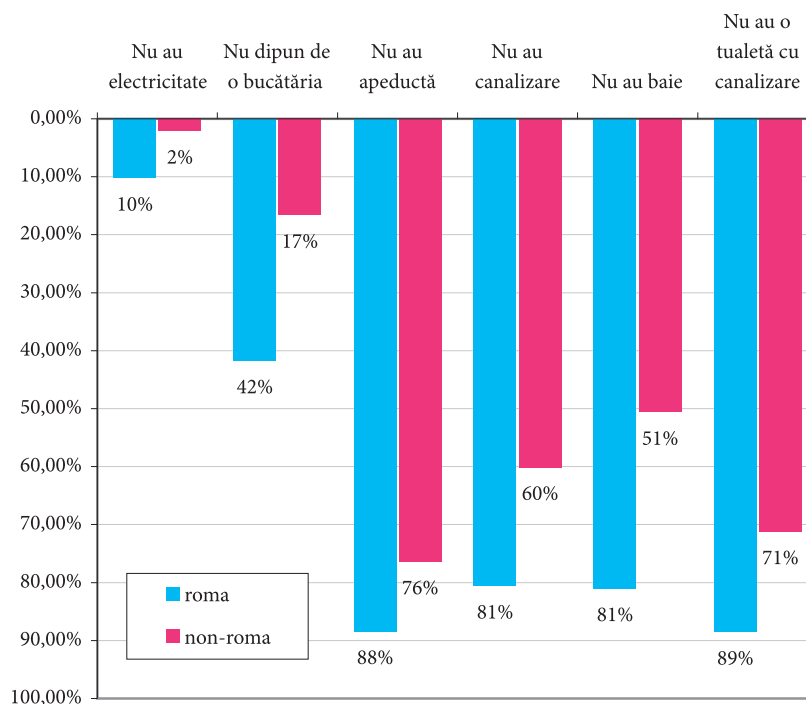
Accesul la locuințe cu o infrastructură adecvată este unul din cele mai importante aspecte de apreciere al nivelului de deprivare casnică al unei gospodării și un indice adițional de măsurare a vulnerabilității unei gospodării. Accesul la serviciile de canalizare este important nu numai pentru asigurarea condițiilor decente de trai, ci și pentru reducerea mortalității și morbidității apărute din cauza bolilor cauzate de consumul de apă necalitativă. Accesul la tehnologiile de informare și comunicare este important pentru asigurarea accesului la informație, la procesul de învățămînt și educație. În această ordine de idei, recunoscînd importanța accesului la infrastructura de bază, unele state din Europa de Sud-Est au inclus acest aspect printre seturile de indicatori naționali de măsurare a realizării ODM-urilor.⁴ Din păcate, Moldova nu a inclus acest element printre prevederile sarcinilor trasate în atingerea ODM.

Rezultatele sondajului demonstrează că nivelul de deprivare casnică pentru gospodăriile roma este mult mai ridicat decât cel al gospodăriilor non-roma. Conform datelor prezentate în **Graficul 25**, 9 din 10 case de romi nu dispun de toalete conectate la rețeaua de apă și canalizare în locuință; totuși, această situație este caracteristică și pentru majoritatea non-romilor, care în 71% din cazuri nu dispun de un WC care să respecte regulile igienico-sanitare și 76% trăiesc în locuințe fără apă potabilă. Opt din 10 gospodării roma nu dispun de baie și canalizare în case; această situație este valabilă și pentru populația non-roma, 51% din gospodăriile cărora nu au baie și 60% nu au canalizare. Cea mai mare diferență a fost identificată la capitolul disponibilității bucătăriilor: 42% din gospodăriile roma chestionate nu au bucătărie, în comparație cu 17% în cazul populației non-roma. Accesul gospodăriilor la electricitate este o altă problemă de deprivare casnică. În cazul gospodăriilor roma, 10% din ele nu sunt asigurate cu electricitate în comparație cu doar 2% în cazul gospodăriilor non-roma. De asemenea, în timp ce romii folosesc cu preponderență sobele cu lemne pentru pregătirea bucatelor (44%), populația non-roma folosește aragazul, alimentat cu gaz prin conducte sau butelii (61%). În același timp, pentru ambele grupuri lemnul este sursa primară de încălzire în perioada rece a anului, însă populația non-roma utilizează, într-o măsură mai mare față de romi, în acest scop cărbunele (27%) și gazul (15,1%).

³ Vezi **Capitolul 2** pentru dezbateri asupra nivelului de sărăcie a familiilor.

⁴ PNUD, Obiectivele de Dezvoltare ale Mileniului: Un cadru pentru acțiune, 2006.

Graficul 25. Condiții de bază în interiorul locuinței gospodăriilor roma și non-roma

Sursa: Rezultatele sondajului

Deși plata pentru serviciile comunale este aproximativ aceeași în cazul gospodăriilor roma și non-roma (8% în cazul romilor și 10% în cazul populației non-roma), cifrele absolute diferă substanțial. O gospodărie roma cheltuie în medie 118 lei lunar pentru servicii comunale, mai puțin cu 62 lei decât în cazul gospodăriilor non-roma reflectând astfel un acces mai redus la infrastructură, posibilități limitate de a plăti facturile și un consum scăzut de energie electrică. Prestatorii de servicii comunale au înăspriț condițiile de plată și deconectează gospodăriile de la servicii în caz de neachitare a facturilor mai mult de 2 luni. Conform datelor sondajului, 2% din gospodăriile roma au datorii pentru aprovizionarea cu apă și 5% de gospodării aveau datorii pentru energie electrică față de 1,6% în cazul populației non-roma. Reconectarea la serviciile date este costisitoare, deoarece gospodăriile trebuie să achite taxe de conectare și datoria. Ca urmare, gospodăriile trebuie să reducă consumul de servicii comunale sau să raționalizeze cheltuielile pentru a acoperi plata facturilor.

O privire din perspectivă regională (vezi **Tabelul 14**) arată că romii din Moldova sunt într-o situație dintre cele mai deplorabile la capitolul infrastructura locuințelor pentru că spre deosebire de alte țări, majoritatea absolută a gospodăriilor roma chestionate nu dispun de baie și WC în casă, de apă curgătoare și canalizare a apei reziduale.

Tabelul 14. Facilități sanitare în locuințele romilor: Moldova din perspectivă regională

	Moldova	Bulgaria	Republica Cehă	Ungaria	România	Republica Slovacă
Apă curgătoare	88	45	4	34	65	32
WC în casă	89	75	15	46	65	44
Canalizarea apei reziduale	81	51	6	63	62	46
Baie în casă	81	70	2	41	66	37

Sursa: Rezultatele sondajului; Raportul Regional de Dezvoltare Umană

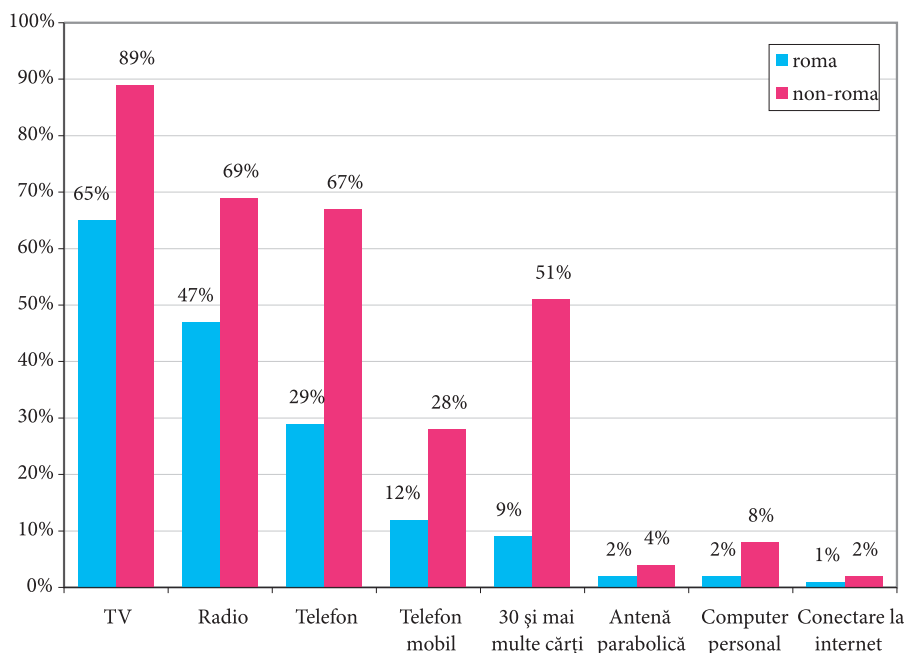
Obiecte de uz casnic și tehnologii informaționale

Disponibilitatea obiectelor de uz casnic și accesul la tehnologiile informaționale sunt dimensiuni importante de apreciere a nivelului de trai al populației. Rezultatele sondajului arată că gospodăriile roma sunt mult mai puțin dotate cu obiecte de uz casnic precum frigiderul – de care dispun doar o treime din gospodării - sau mașină de spălat – disponibilă doar în cazul a 17% din gospodării. De asemenea, numai 65% din gospodăriile roma dispun de numărul necesar de paturi pentru fiecare membru al familiei, în comparație cu 87% în cazul populației non-roma.

Accesul relativ redus la sursele de informare și tehnologiile informaționale este valabil pentru întreaga populație, totuși, acesta este mai pronunțat în cazul gospodăriilor roma. Conform datelor din **Graficul 26**, 65% din familiile roma au televizoare și 47% din gospodăriile roma au radio. Însă, situația populației non-roma la aceste capitole este mult mai bună.

Mijloacele de informare mai avansate cum ar fi computerele persoanele, antenele parabolice și Internetul nu sunt prea răspândite în rândul gospodăriilor chestionate, atât roma cât și non-roma. De computer dispun 2% gospodării roma și 7% non-roma, 2% roma și 4% non-roma de antenă parabolică și 1% roma și 2% non-roma - de conectare la Internet. Impresionant este și faptul că majoritatea populației roma are acces limitat la mijloacele mai tradiționale de comunicare, cum ar fi cărțile (91% din gospodăriile roma nu dispun nici de 30 cărți, în comparație cu 49% în cazul populației non-roma), telefon (71% în cazul populației roma și respectiv 33% pentru populația non-roma), radio - (53% în cazul populației roma și, respectiv, 31% în cazul populației non-roma) și TV - (35% în cazul populației roma și, respectiv, 11% în cazul populației non-roma). O raritate pentru ambele grupuri sunt telefoanele mobile, de care dispun doar 12% din gospodăriile roma și 28% din gospodăriile non-roma.

Graficul 26. Disponibilitatea resurselor informaționale

Sursa: Rezultatele sondajului

Datele sondajului mai arată că romii procură mai rar bunuri de uz îndelungat și chiar dacă e cazul să procure, atunci acestea au măriri semnificativ mai mici decât în cazul populației non-roma. În timpul ultimelor 12 luni (octombrie 2004 - octombrie 2005), 11% din gospodăriile roma (în comparație cu 19% în cazul populației non-roma) au procurat bunuri de consum îndelungat. De asemenea, în timpul perioadei nominalizate o gospodărie roma a cheltuit în medie 1857 lei pentru procurarea acestora, în timp ce în cazul unei gospodării non-roma, aceste cheltuieli sunt de două ori mai mari, constituind aproape 3072 lei. Cele mai cumpărate produse în cazul ambelor categorii de populație sunt bunuri pentru bucătărie, televizor și video-magnetofon, mobilă, frigider, iar în cazul romilor este specific radioreceptorul.

Revenind la aspectul analizat anterior referitor la bunurile de uz casnic deținute în gospodărie, observăm că diferențele dintre ponderile gospodăriilor non-roma și cele ale populației roma care dețin un anumit bun sunt cuprinse între 20 și 40%. Este evident, deci, că această situație în cazul romilor este destul de gravă.

Concluzii

Accesul la o infrastructură adecvată a locuințelor este un aspect foarte important de apreciere a condițiilor de trai și a nivelului de vulnerabilitate ale unei gospodării. Rezultatele sondajului demonstrează că modul nomad de viață al romilor este doar un stereotip dominant; sunt foarte puține gospodării roma (15%) care s-au stabilit într-o anumită localitate în ultimii 15 ani și nu se observă o tendință clară de migrație a acestor gospodării.

Nivelul de deprivare casnică este mai înalt în cazul gospodăriilor roma, decât în cazul celor non-roma. A treia parte din gospodăriile trăiesc în case cu grad de securitate nesigur. Majoritatea covârșitoare (mai mult de 80%) din gospodăriile roma nu beneficiază de condiții locative de bază cum este apa potabilă, WC, baie și canalizare. Lemnul este în multe cazuri sursa primară utilizată pentru încălzire și pregătirea bucatelor în cazul populației roma. Deși accesul la sursele informaționale este relativ redus la nivelul întregii țări, această problemă este și mai evidentă în cazul gospodăriilor roma. Majoritatea populației roma are un acces limitat la sursele tradiționale de informare și comunicare cum sunt cărțile, telefonul, radioul, computerul personal și Internetul.

Din perspectivă regională, romii din Moldova dispun de cele mai rele condiții la capitolul infrastructurii casnice în gospodării. Majoritatea absolută a gospodăriilor roma care au fost chestionate nu dispun de baie, apă curgătoare, WC și canalizare în casă. Acest fapt se explică prin existența condițiilor necorespunzătoare ale infrastructurii de canalizare, care s-a deteriorat substanțial din cauza neexecutării lucrărilor de întreținere în perioada de tranziție. Din păcate, lipsa infrastructurii de canalizare creează o vulnerabilitate și mai mare pentru romi din perspectiva stării de sănătate, luând în considerare accesul limitat la serviciile medicale și veniturile limitate.

Starea deplorabilă a spațiului locativ, lipsa echipamentului casnic și “lacuna informațională și de comunicare” ar putea fi printre motivele care explică deficitul de cultură generală și de cunoștințe printre romi și, implicit, un nivel foarte scăzut de educație al copiilor romi. Toate acestea contribuie și la creșterea distanței sociale dintre romi și populația non-roma, și ulterior la excluderea socială a romilor, fapt ce servește drept un simptom al menținerii cercului vicios al sărăciei.

Securitate și relații în cadrul comunității

7

ROMII ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Securitate și relații în cadrul comunității

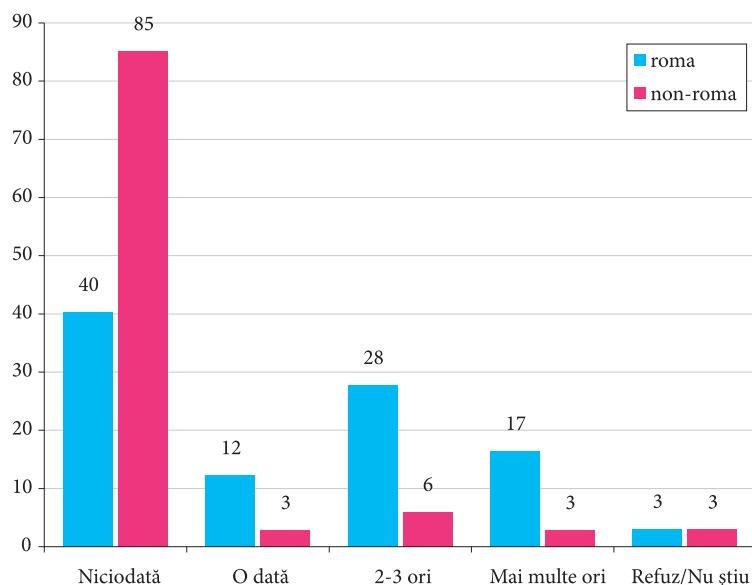
Sărăcia nu este doar un subiect ce ține de insuficiența veniturilor, ci mai degrabă un fenomen social complex. Studiile regionale cu privire la situația romilor elucidează și procesul de transformare în „ghetouri” al comunităților de romi din statele ECE. Nivelul de educație inadecvat, starea necorespunzătoare a sănătății, sporadicitatea prestării anumitor activități, participarea limitată pe piața muncii, cu preponderență în sectorul neoficial și dependența de beneficiile sociale – aceste elemente contribuie la crearea unei culturi „de ghetouri” în rândurile romilor din țările din regiune. Dacă această stare de fapt persistă, se poate ajunge la efecte de marginalizare ireversibilă și de formare a unor cercuri vicioase de excludere a romilor.

Predominarea romilor în cele mai sărace straturi sociale ar putea duce la dominarea acestor comunități de ghetouri. Aceasta ar putea avea consecințe negative profunde, cea mai periculoasă dintre acestea fiind transformarea romilor – cu siguranță în percepția majorității populației și, posibil, și în conștiința acestei minorități – dintr-o minoritate etnică și culturală, într-o minoritate socială cu statut marginalizat.

În contextul celor menționate mai sus, în acest capitol vom pune în evidență nesiguranța și pericolele cu care se înfruntă romii și populația non-roma, momente care ar putea duce la marginalizarea sau excluderea lor din societate. De asemenea, se va analiza modul în care cele două populații găsesc surse de sprijin în situații dificile și la ce instituții se apelează în aceste circumstanțe. În continuare, acest capitol prezintă ierarhia problemelor și pericolelor pe care le întâmpină romii și populația non-roma în fiecare zi. Poziționarea romilor în cadrul comunității și participarea lor la viața politică constituie alte elemente prezentate în acest capitol.

Securitatea alimentară

Lipsa veniturilor stabile și adecvate, în combinație cu accesul redus la terenuri, ar putea duce la o insecuritate alimentară pronunțată în rândul familiilor roma. Conform rezultatelor sondajului prezentate în **Graficul 27**, la întrebarea devenită deja tradițională în mai multe sondaje de opinie, și anume: „În luna trecută, Dvs. sau altcineva din familia dvs. s-a culcat flămînd din cauză că nu ați avut mîncare îndeajuns?”, în peste jumătate din gospodăriile roma capul gospodăriei a răspuns afirmativ și această situație a apărut destul de des – în 28% din gospodăriile incluse în studiu acesta lucru s-a întîmplat de 2-3 ori și în 17% cazuri chiar de mai multe ori. În rândul populației non-roma această situație este prezentă în mult mai puține familii.

Graficul 27. Cazurile de deficit alimentar la romi și în cazul populației non-roma

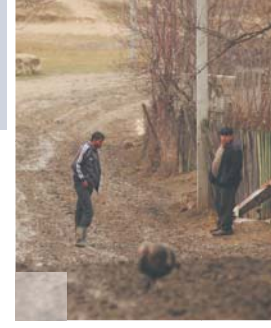
Sursa: Rezultatele sondajului

Datele din **Tabelul 15** arată că asistența de bază în cazurile critice, legate în special de lipsa de alimente în rândul populației este oferită de comunitate. În general, dacă se întâmplă să se ajungă în această situație, în mare parte romii vor împrumuta produse alimentare sau bani de la rude, prieteni, cunoscuți (62% dintre romi comparativ cu 44% din populația non-roma). Aproape 10% pentru ambele categorii de populație ar încerca să câștige bani prestând o muncă fizică, iar 6% dintre respondenții roma au menționat că vor trimite copiii, familia sau capul de familie la cerșit, un scenariu acceptat de mai puțin de 1% din populația non-roma. Totuși, 21% dintre respondenții non-romi și numai 7% dintre respondenții romi consideră că o astfel de situație nu s-ar întâmpla.

Tabelul 15. Acțiunile întreprinse de romi și de non-romi în cazul lipsei repetate a produselor alimentare

	roma	non-roma
Împrumut (de la rude, prieteni sau cunoscuți)	62	44
Cîștiguri prin muncă fizică	10	9
Cîștiguri prin cerșit/colectarea de obiecte uzate (resurse secundare)	6	0.4
Solicitare de asistență de la diferite ONG-uri	2	1
Nici o acțiune	0.3	1
Altele	0	0
Nu s-ar mai întâmpla	7	21
Nici un răspuns/Nu știu	11	22

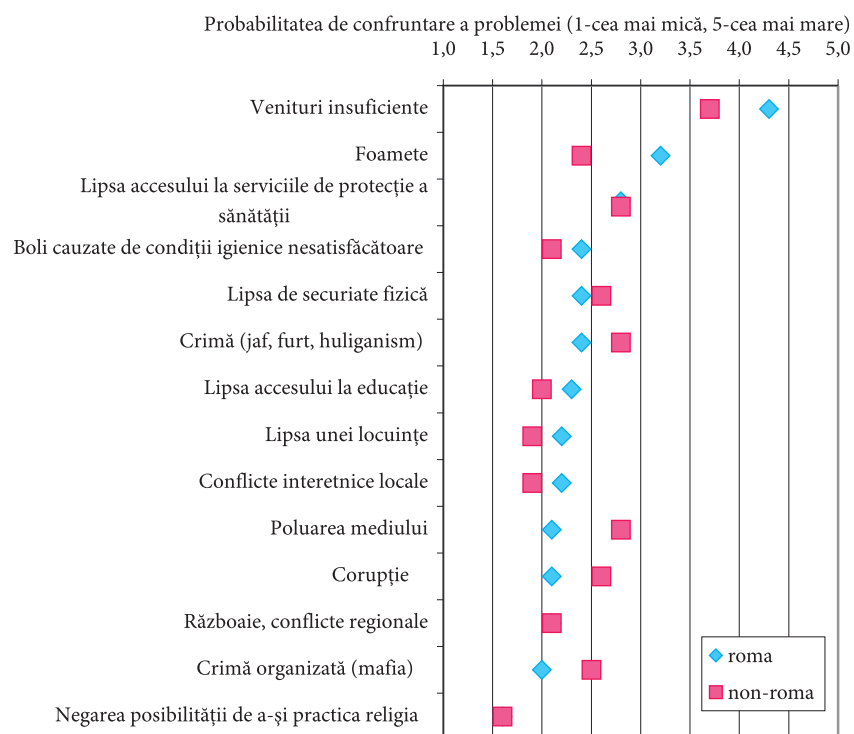
Sursa: Rezultatele sondajului

Probleme de securitate și de comunitate

O dată cu discutarea problemelor legate de vulnerabilitate este important să înțelegem care sunt pericolele cu care se confruntă grupurile, precum și diferențele dintre grupuri la capitolul percepției pericolului. Datele prezentate în **Graficul 28** atestă percepția romilor și a non-romilor față de probabilitatea apariției anumitor pericole (pe o scală de la 1 – cea mai mică, la 5 – cea mai mare). Atât romii cât și populația non-roma percep lipsa unor venituri suficiente drept pericolul cu cea mai mare probabilitate. Totuși, în cazul romilor, lipsa de venituri are o rezonanță mult mai mare. În mod surprinzător, “foamea”, asociată cu lipsa de venituri se află pe locul doi în cazul romilor, în timp ce pentru populația non-roma aceasta reprezintă o problemă mai puțin importantă și este situată pe locul 8. De asemenea, populația roma se teme de lipsa accesului la serviciile de protecție a sănătății (locul trei), de bolile cauzate de condițiile igienice nesatisfăcătoare, de lipsa de securitate fizică și de criminalitate (toate fiind poziționate la același nivel). Romii sunt mai mult preocupați decât populația non-roma de lipsa de acces la educație, lipsa unei case, de conflicte interetnice locale. În același timp, romii sunt mai puțin preocupați de problemele aflate în atenția populației non-roma, cum ar fi criminalitatea stradală, crima organizată, insecuritatea fizică, corupția și poluarea mediului.

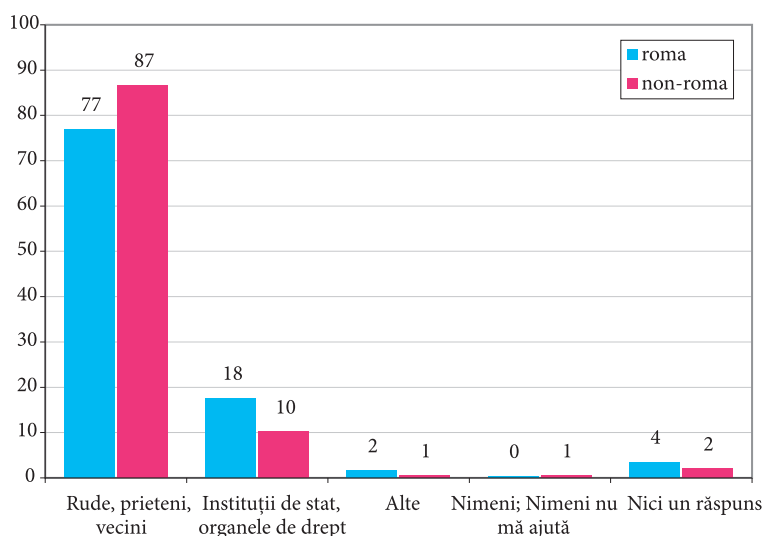
Graficul 28. Importanța securității și problemelor comunității în percepția romilor și a non-romilor

Sursa: Rezultatele sondajului

În cazul unor probleme, conform datelor prezentate în **Graficul 29**, majoritatea romilor (77%) vor apela la familie, rude, prieteni și vecini. Urmează, la o distanță extinsă, instituțiile de stat și poliția (18%), demonstrând astfel lipsa de încredere în instituțiile publice și organele de drept. Pentru populația non-roma este mai caracteristic apelul la rețelele sociale (87%), în timp ce solicitarea poliției este mai puțin caracteristică (10%). Totuși, dacă vom compara implicarea familiei, rudelor, prietenilor și vecinilor în soluționarea problemelor, în cazul romilor și al populației non-roma, concluziile sunt surprinzătoare. Romii se bazează relativ mai rar pe ai “lor” decât populația non-roma. Acest fapt contrazice stereotipul conform căruia romii sunt mai legați de ai “lor” în soluționarea problemelor în cadrul comunității.

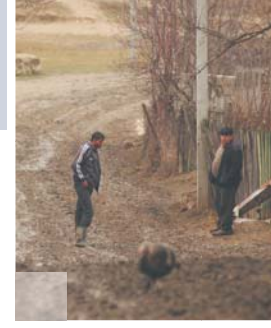
Graficul 29. Persoanele și instituțiile la care se adresează romii și populația non-roma pentru soluționarea problemelor

Sursa: Rezultatele sondajului

În contextul fiecărei probleme în parte, în cazul insuficienței de venituri, atât romii cât și populația non-roma vor cere ajutor de la rude și familie; în caz de războaie și conflicte regionale – de la poliție și de la administrația centrală, în timp ce romii s-ar adresa într-o mai mică măsură decât ceilalți la aceste structuri. În cazul conflictelor interetnice, populația non-roma se va adresa poliției, administrației publice locale și autorității publice centrale. În situații similare, romii vor cere ajutor mai mult de la familie și rude. În caz de foamete, ei ar solicita asistență de la familie, rude, prieteni și administrația publică locală. În cazul problemelor legate de criminalitate, majoritatea romilor și non-romilor ar apela la poliție, deși în cazul romilor, ponderea celor care ar apela la aceste structuri în astfel de situații este mai mică. Aceeași situație este valabilă și pentru cazurile de corupție, crimă organizată și lipsă de securitate fizică.

În ceea ce privește participarea în structurile decizionale în Republica Moldova (aspect care în alte state s-a bucurat de abordări speciale, chiar de strategii care implică momente de discriminare pozitivă), romii sunt reprezentați foarte puțin în structurile administrației locale și au un grad foarte redus de participare politică.

Boxa 7. Probleme în relațiile cu instituțiile statului

“Despre problemele cu statul se poate de vorbit mult. Cele mai mari probleme apar cu poliția. Ceva se întâmplă... Cine-i vinovat? Țiganul... Aceasta deja este o problemă serioasă între țigani și stat. Lumea ne întreabă: de ce copiii țăganilor se duc mai mult la facultățile de drept? Pentru că societatea ne impune să facem astfel. Noi, încetul cu încetul, tot mai mult înțelegem că nouă nu ni se respectă drepturile și trebuie să ne cunoaștem drepturile... De aceea și se duc toți la drept, ca să se poată apăra pe ei și să discute cu ei la egal, prin buchia legii, dar nu așa de parcă noi am fi robi, dar ei stăpâni... În rest, țăgani lucrează și nu mai puțin decât alții. Dacă moldovenii, acum au început a migra la lucru peste hotare, atunci țăgani plecau de mult în Rusia. Ei lucrau foarte mult, nu furau. Ei cîștigau banii cu sănătatea lor și casele pe care le au la Otaci, Soroca sunt ridicate pe bani muncii”.

Sursa: Interviu cu un lider roma

Distanța socială

Indicele Distanței Sociale este calculat pe baza răspunsurilor la o scală de tipul Scalei Distanței Sociale (IDS) a lui Bogardus. Subiectului i se propune să-și exprime acceptarea sau inacceptarea unei persoane din grupul față de care distanța trebuie măsurată la diferite grade de apropiere:

1. să facă parte din familia dvs.;
2. să vă fie prieten;
3. să vă fie vecin;
4. să locuiască în localitatea dvs.;
5. să locuiască în Republica Moldova.

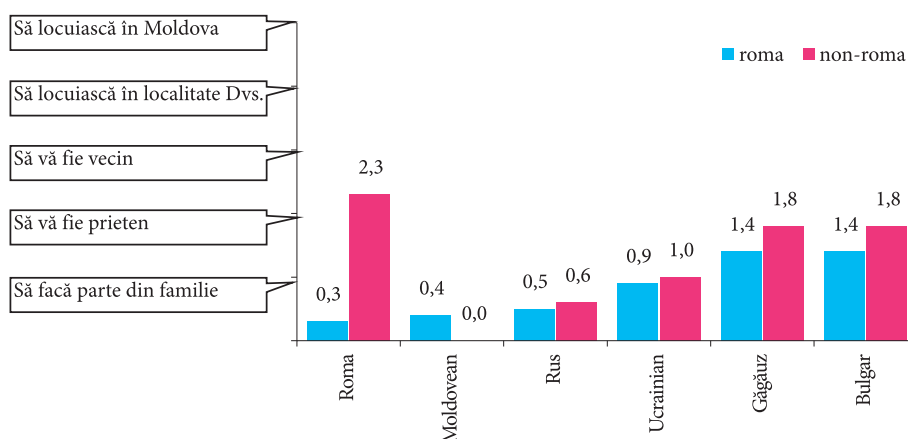
Indicele Distanței Sociale prezintă o simplă însumare a inacceptărilor într-o anumită situație; astfel cu cât valoarea IDS este mai mică, cu atât distanța socială față de membrii grupului în cauză este mai redusă. În cazul de față, valoarea indicelui egală cu 0 semnifică o distanță extrem de redusă, acceptarea în toate pozițiile, valoarea indicelui egală cu 5 semnifică inacceptarea în orice situație (cuprinsă în scală) și respectiv distanța socială maximă.

Indicele Distanței Sociale (vezi **Graficul 30**) manifestat de romi față de alte etnii ale Republicii Moldova este foarte mic, demonstrând astfel un grad înalt de deschidere. În cazul romilor, un indice mai mare de 1 a fost înregistrat numai față de găgăuzi și bulgari, comparativ cu alte etnii, unde valoarea este mai mică de 1. În cazul populației non-roma a fost înregistrat un indice al distanței sociale foarte ridicat față de roma (2,34) și, deci, un nivel înalt de izolare și respingere.

Cu alte cuvinte, datele prezentate în **Graficul 30** sugerează că romii sunt acceptați de populația non-roma la nivel de vecin, dar nu la nivel de prieten sau membru al familiei. Acesta este cel mai înalt nivel

al indicelui de distanță socială înregistrat în Moldova. În același timp, romii manifestă o atitudine mult mai deschisă, acceptînd majoritatea etniilor la nivel de membru de familie sau cel puțin de prieten (în cazul găgăuzilor și bulgarilor).

Graficul 30. Indicele Distanței Sociale dintre romi/non-romi și alte grupuri etnice din Moldova

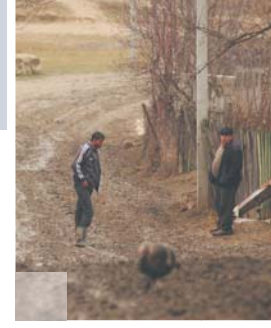
Sursa: Rezultatele sondajului

Concluzii

În ultimul deceniu, problemele romilor au fost incluse pe agenda comunității internaționale, datorită dovezilor tot mai clare privind încălcarea drepturilor omului și condițiile socio-economice nesigure caracteristice comunităților roma. Organizațiile internaționale precum sunt PNUD, Uniunea Europeană, Consiliul Europei, OSCE și unele ONG-uri ca Institutul pentru o Societate Deschisă, au atras atenția asupra acestor tendințe.

Insecuritatea alimentară este o problemă de ordin primordial pentru romi. Insuficiența alimentelor este o realitate întâlnită frecvent de aproape două treimi din familiile roma. În același timp, acțiunile întreprinse de populație în aceste cazuri nu sunt direcționate spre diminuarea cauzelor sau eliminarea lor definitivă. Împrumuturile de la rude, prieteni, cunoscuți, întreprinse în majoritatea cazurilor atunci când familia nu dispune de produse alimentare, sunt suficiente doar pentru depășirea situațiilor punctuale și nu se poate vorbi de o rezolvare definitivă.

Deși veniturile insuficiente constituie problema numărul unu atât pentru romi cât și pentru populația non-roma, semnificația acestei probleme este diferită pentru aceste două grupuri. În cazul romilor, aceasta înseamnă chiar capacitatea financiară de a asigura familia cu hrană, pentru că, potrivit romilor, foamea este problema numărul doi din lista riscurilor probabile. Alte probleme cu un nivel de risc relativ înalt, menționate de romi sunt lipsa accesului la serviciile de sănătate, lipsa

securității fizice, criminalitatea și lipsa accesului la educație. Totuși, merită de menționat că Planul de Acțiuni include măsuri pentru participarea romilor în activitatea poliției comunitare și în soluționarea problemelor de securitate. Spre deosebire de romi, populația non-roma este mai puțin îngrijorată de probabilitatea lipsei unor necesități de bază. În afară de accesul limitat la serviciile de sănătate, temerile non-romilor țin de situația criminalității, problemele de mediu și de corupție.

Din perspectiva Indicelui Distanței Sociale, romii manifestă o atitudine deschisă față de celelalte etnii, ei se află la o distanță socială mai mică decât populația non-roma și alte etnii din Republica Moldova. Romii manifestă o atitudine mai deschisă, acceptând majoritatea etniilor la nivel de membri de familie sau cel puțin prieteni (găgăuzi și bulgari). În același timp, populația non-roma îi acceptă pe romi la nivel de vecini, dar nu și la nivel de prieteni sau membri de familie. Romii din Moldova sunt grupul etnic cel mai mult respins de majoritatea populației. De asemenea, romii sunt reprezentați în proporții foarte reduse în structurile administrației locale și nu există date reprezentative conform cărora romii ar fi membri ai partidelor politice. Astfel, rezultatele sondajului arată că nici una din familiile roma chestionate nu au un membru în consiliul local sau în partide politice. În același timp, în 1,8% din familiile non-roma chestionate era un membru în consiliul local, și în 1,3% - membri ai unui partid politic. În aceste condiții, situația subliniază faptul că atitudinile discriminatorii manifestate față de roma de către alte etnii se bazează pe un fundament real.

Migrația

∞

Sistemul politic și socio-economic moștenit, incertitudinile instituționale și instabilitatea perioadei de tranziție din Moldova au stimulat emigrarea masivă a forței de muncă peste hotare. În baza rezultatelor studiului „Emigrarea și remitențele în Moldova”, efectuat în 2004 de CBS AXA la solicitarea OIM, a Programului de Securitate Alimentară al UE și al FMI¹, numărul de emigranți a fost estimat în jur de 571 mii persoane, ceea ce constituie 40% din populația economic activă. În același an, remitențele de peste hotare au ajuns la 30% din PIB, poziționând Moldova pe primul loc în lume după rata remitențelor față de PIB. Prin intermediul remitențelor, emigrarea a constituit un mijloc important de supraviețuire a multor gospodării. Bunăstarea materială a fiecărei a treia familii din Moldova depinde aproape în întregime de banii cîștigați peste hotare.

Totuși, beneficiile economice pozitive ale migrației sunt practic anulate de consecințele sociale negative. Ca urmare a emigrării, un număr mare de copii din Republica Moldova trăiesc fără unul sau fără ambii părinți. Conform datelor oficiale, în februarie 2005 aproape 28 mii copii de vîrstă școlară trăiau în familii unde ambii părinți erau absenți și peste 68 mii – în familii unde un părinte era absent². Estimările alternative sugerează că de fapt 40 mii copii de vîrstă celor nou-născuți pînă la vîrstă de 14 ani trăiesc fără ambii părinți și între 150 și 270 mii³ – în familii unde un părinte este plecat. Socializarea acestor copii este mult mai greu de realizat și e mai dureroasă decît pentru copiii din familii complete, lucru ce poate genera o serie de probleme sociale. Conform declarațiilor oficiale, 55-60% din crimele juvenile sunt comise de tineri lăsați fără supravegherea părinților. Aproape jumătate dintre adolescenți ai căror părinți au plecat peste hotare fac dovada unor percepții personale negative, fapt care limitează semnificativ integrarea lor socială. Fiecare al patrulea copil/adolescent are rezultate slabe la școală/universitate, o altă consecință negativă a migrației. Potrivit unor sondaje, dezvoltarea umană la nivel de familie depinde direct de resursele economice pe care le controlează sau le administrează femeia. În consecință, emigrarea mamei peste hotare cauzează riscuri extrem de mari pentru respectiva familie.

Migrația a generat o cultură a dependenței printre copiii din familiile cu emigranți. Potrivit sondajelor, interesul lor pentru studii și integrare în piața locală de muncă scade vizibil. Există și opinia, fără confirmarea datelor statistice, conform căreia tinerii care au emigrat aveau deja o rudă stabilită peste hotare. În acest sens, diaspora Moldovei simplifică considerabil procesul de identificare a unui loc de trai și reduce riscurile legate de emigrare.

Peste 70% dintre emigranții moldoveni lucrează ilegal, fără a avea un salariu corepunzător și drepturi sociale în statele-gazdă. Datorită acestui motiv, ei nu beneficiază de protecție în caz de abuz de putere din partea angajatorilor, ale poliției, ale administrației publice și ale grupărilor criminale. Peste 80% dintre emigranți lucrează mai mult de opt ore pe zi, jumătate dintre ei în condiții de lucru extrem de grele, riscînd să-și distrugă sănătatea. Ei nu contribuie la asigurarea socială nici în Republica Moldova nici în statele-gazdă. Această situație pune în pericol sistemul de pensionare al Republicii Moldova în viitor cînd unii dintre emigranți se vor întoarce acasă.

¹ //www.iom.md/materials/migration_remittances.pdf

² Biroul Național de Migrațiune, August 2005.

³ Raportul Național de Dezvoltare Umană pentru Moldova 2006.

Boxa 8. Combaterea traficului de ființe umane în comunitățile de romi

Proiectul a fost organizat de Asociația Studenților Romi în septembrie 2004 cu suportul financiar al Misiunii OSCE în Moldova.

Partenerii proiectului: Centrul internațional „La Strada” și Comitetul Helsinki din Moldova.

Scopul proiectului: să instruiască un număr de tineri romi, care vin din diverse localități ale Moldovei, care vor ridica problema în comunitățile de romi, o problemă care a fost ignorată până nu de mult, dar care este cunoscută pe larg în comunitățile de romi.

Perioada de implementare: septembrie-octombrie 2004.

Obiectivele proiectului:

- Să informeze tinerii romi despre fenomenul traficului de ființe umane.
- Să-i instruiască în domeniul combaterii traficului de ființe umane.

Activitățile proiectului: întruniri organizate timp de 3 zile.

Beneficiari: 25 persoane, romi de 15-25 ani.

Dimensiunile fenomenului de emigrare și efectele acestuia pentru societate, inclusiv pentru romi sunt subiecte de discuții evazive, în majoritatea cazurilor, fără vreo fundamentare pe date exacte. Printre consecințele dureroase ale migrației sunt: destrămarea familiilor prin divorț sau separare, abandonarea copiilor, crearea condițiilor favorabile pentru traficul de ființe umane în scop de exploatare sexuală sau pentru muncă forțată.

Acest capitol pune în discuție dimensiunile migrației pentru populația de romi și impactul acesteia asupra comunităților de romi.

Tendențele de emigrare: caracteristici și direcții

In opinia oricărui lider rom, efectele sociale negative ale emigrării asupra comunităților de romi sunt și mai evidente, datorită faptului că deseori romii emigrează cu întreaga familie, comportament care nu este prea caracteristic pentru populația non-roma. Aceasta explică parțial abandonul școlar de către copiii romi.

Boxa 9. Emigrarea și abandonul școlar

“Care părinte nu ar dori să-și vadă copilul învățat, educat, să aibă un lucru oarecare ca să-și poată întreține familia? Nu este corect că la romi ar exista o tradiție oarecare ca copiii să nu învețe. Chiar și pe vremurile când țiganii umblau cu șatra și atunci tradiția era ca copiii să învețe, dar nu era posibilitate. Problema este că nu pot părinții să stea acasă pentru ca copiii să se poată duce la școală, și este nevoie să-l ia cu dînsul să umble pe drumuri”.

Sursa: Interviu cu un lider roma, Consilier orășenesc, Soroca.

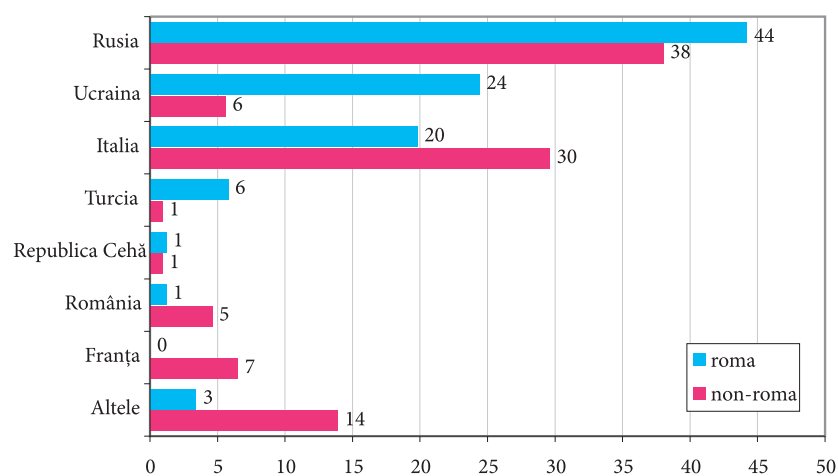

Rezultatele sondajului arată că în noiembrie 2005, doar 12% dintre gospodăriile roma și 12% dintre cele ale populației non-roma aveau cel puțin un membru de familie plecat la muncă peste hotare. Aceste rezultate sunt semnificativ mai mici decât cele prezentate de studiile în domeniu, efectuate în Republica Moldova. În cazul romilor există o subestimare datorită specificului emigrării peste hotare a romilor cu toată familia (din interviuri s-a observat că astfel de cazuri sunt frecvente). O investigație mai profundă a unor astfel de cazuri nu a fost posibilă datorită motivelor obiective și caracterului sezonier al emigrărilor, deși perioada de colectare a datelor a coincis cu cele mai intense reveniri acasă ale emigranților.

Ca și în cazul populației non-roma, bărbații romi sunt cei mai predominanți emigranți, reprezentând 59% din această categorie. Vârsta medie a emigranților romi este de 33 ani (în comparație cu emigranții populației non-roma – 36 ani). Emigranții romi sunt puțin mai tineri. Grupul de vârstă de până la 25 ani a constituit 35% din totalul de emigranți și este mai mare cu aproximativ 10% decât în cazul aceleiași grupe de vârstă din populația non-roma.

Conform datelor prezentate în **Graficul 31**, Rusia, Ucraina și Italia sunt cele trei țări-gazdă de bază pentru emigranții lucrători romi din Republica Moldova (aceste țări sunt destinații tradiționale pentru toți emigranții din Moldova). Totuși, în cazul romilor, direcțiile de emigrare (țara de destinație) diferă substanțial de cele ale populației non-roma, având un flux de emigrare mai mare în statele CSI. Mai mult de două treimi dintre emigranții romi lucrează în Rusia și Ucraina (44% și 24%), precum și Italia (20%), Turcia (6%), specific mai mult pentru populația roma - găgăuzi. Statele CSI sunt atrăgătoare pentru emigranții sezonieri cum sunt românii, în special din cauză că nu necesită cheltuieli mari în procesul de emigrare, nu e atât de anevoioasă procesarea documentelor de călătorie și mai persistă și factorul lingvistic. Partea cealaltă a monedei emigrării în statele CSI este nivelul mai redus de remunerare și problemele de securitate.

Graficul 31. Direcțiile de emigrare pentru populația roma și non-roma

Sursa: Rezultatele sondajului

Conform datelor din **Tabelul 16**, pentru romi este caracteristică fie o emigrare de scurtă durată (durata de o lună este caracteristică pentru 13% dintre romi în comparație cu 6% pentru populația non-roma) sau perioade mult mai mari de emigrare – mai mult de jumătate de an. În comparație, pentru populația non-roma, perioada de emigrare de la trei la șase luni este cea mai des întâlnită. Totuși, perioada medie de emigrare atât pentru romi cât și pentru populația non-roma este aproape aceeași, reprezentând 8,7 luni și respectiv 8,6 luni. În același timp, într-o perioadă de 5 ani, un emigrant din rândurile romilor a avut, în medie 4,2 plecări, în timp ce în cazul populației non-roma – 3,3 plecări. Dacă nu am lua în considerare factorul sezonier, atunci emigranții romi petrec mai puțin timp în localitatea de origine.

Tabelul 16. Perioada medie de emigrare pentru populația roma și non-roma

	roma	non-roma
O lună	13%	6%
Două luni	9%	8%
Trei luni	18%	32%
4 - 6 luni	24%	20%
7 - 12 luni	24%	14%
Mai mult de 12 luni	11%	15%
Fără răspuns	1%	6%
Media (în luni)	8,7	8,6
Numărul de plecări în ultimii 5 ani (media)	4,2	3,3

Sursa: Rezultatele sondajului

Remitențele, utilizarea lor și investițiile

Remitențele și, în special, remitențele monetare reprezintă un element de importanță primordială a impactului procesului migrațional asupra țării de origine a migrantilor. Experiența mai multor țări, în special din lagărul post-sovietic, care au cunoscut mari exoduri ale populației la muncă peste hotare, arată că consumul remitențelor în primii ani de primire a acestora se îndreaptă masiv către achitarea datoriilor pentru emigrare și consumul curent, cum ar fi alimentația, vestimentația, servicii comunale și alte cheltuieli curente în viața unei gospodării. Dacă fluxurile remitențelor capătă un caracter de durabilitate, după un moment de saturație a consumului imediat remitențele se îndreaptă spre investiții imobiliare, cum ar fi procurarea, construirea și renovarea imobilului și cele socio-umane, cum ar fi asistență medicală și studii și, pe ultimul loc, doar în prezența mediului favorabil afacerilor în țara de origine acestea se îndreaptă spre inițierea și dezvoltarea afacerilor mici și mijlocii.

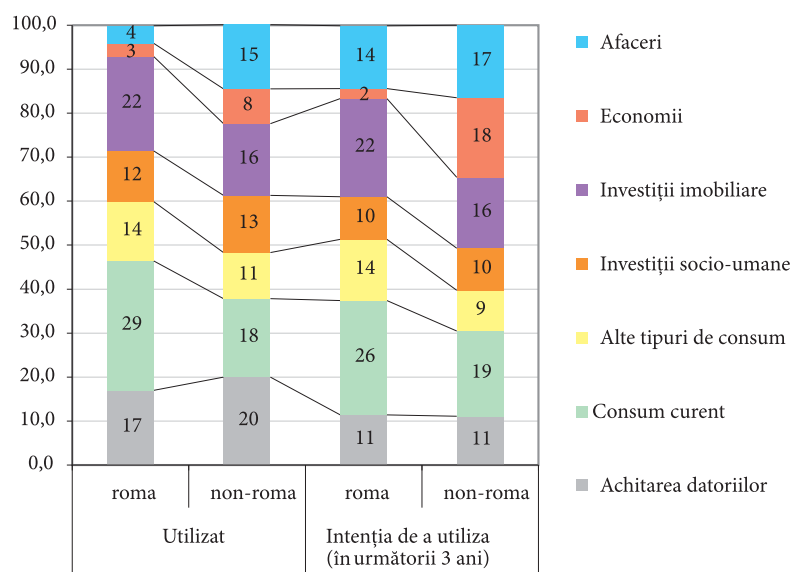
Rezultatele obținute în privința distribuției remitențelor arată că, în linii mari, structura utilizării remitențelor este aceeași ca și în rândul întregii populații a Republicii Moldova ⁴, deși aceste rezultate

⁴ <http://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2005/cr0554.pdf>

trebuie examinate cu atenție datorită numărului mic de observații utilizate. Tendințele utilizării remitențelor reflectă diferențe substanțiale în cazul populației roma și, respectiv, non-roma (vezi **Graficul 32**). Gospodăriile non-roma manifestă unele comportări progresiste în utilizarea remitențelor, trecînd de la utilizarea remitențelor pentru consumul curent la economii și utilizarea remitențelor pentru investiții în afaceri⁵. În cazul gospodăriilor roma, aproape o treime din remitențe este folosită pentru consumul curent, urmate de investiții imobiliare (ceea ce este de înțeles, luînd în considerare condițiile în general proaste ale locuințelor romilor, vezi **Capitolul 6**) și achitarea datoriilor. Investițiile în afaceri înregistrează o pondere de numai 4% din volumul total de remitențe, iar economiile – 3%. Alte direcții semnificative de utilizare a banilor primiți de peste hotare de romi sunt achitarea datoriilor, inclusiv și banii împrumutați pentru a pleca (17%), investiții socio-umane, cum este asistența medicală, studii (12%), alte tipuri de consum (bunuri pentru familie, automobile, organizarea nunțiilor etc.) –14%. Prin comparație, pe lângă consumul curent, populația non-roma cheltuie semnificativ mai puțin pentru investiții imobiliare (16%), dar au făcut mai multe economii (8%).

Graficul 32. Utilizarea remitențelor de către populația roma și non-roma

Sursa: Rezultatele sondajului

Intențiile de investire pe viitor reprezintă un indicator important atât în ceea ce privește evoluțiile ulterioare ale fenomenului de migrație, cât și în combaterea sărăciei în viitor. Astfel, pe viitor, în condițiile în care intrările de remitențe în gospodării vor continua, peste trei ani populația roma intenționează să mărească cota cheltuielilor pentru afaceri (de la 4% cheltuite în prezent, pînă la 14% în următorii 3 ani), ceea ce este la un nivel apropiat de utilizare curentă și planificată al remitențelor pentru scopuri de afaceri de către populația non-roma. Este important de menționat faptul că familiile non-roma

⁵ idem

intenționează să mențină cota de remitențe pentru afaceri la același nivel, fapt ce reflectă caracterul nefavorabil al climatului investițional și posibilitățile limitate de investire în mod profitabil a remitențelor. În același timp, familiile non-roma intenționează să sporească radical cota remitențelor pentru economii (de la 8%, la 18%) în timp ce în cazul romilor orientarea către economii este foarte redusă. Totuși, atât romii cât și populația non-roma se așteaptă să mențină la același nivel utilizarea cotei de remitențe pentru consumul curent și pentru investițiile socio-umane.

Concluzii

Sistemul politic și socio-economic moștenit, incertitudinile instituționale și instabilitatea perioadei de tranziție din Moldova au stimulat emigrări masive ale forței de muncă peste hotare. Exodul cetățenilor din Republica Moldova la muncă peste hotare înregistrează proporții semnificative și populația roma nu a rămas în afara acestui fenomen. Totuși, comportamentul de emigrare al romilor are anumite caracteristici. În primul rând, emigrarea cu toată familia este un fenomen specific pentru populația roma, ceea ce explică parțial incidența abandonului școlar printre copiii romi. În general, emigranții romi sunt puțin mai tineri decât cei ai populației non-roma.

Emigranții romi preferă emigrarea sezonieră și dovedesc o preferință mai mare pentru statele CSI, în special Rusia și Ucraina, pentru că nu necesită cheltuieli mari, procesul de perfectare a actelor de călătorie este simplu și mai persistă și factorul lingvistic. În același timp, aceste țări sunt mai puțin atractive din punct de vedere al remunerării muncii și securității persoanei.

În cazul romilor, utilizarea remitențelor este mai mult orientată spre consumul curent și investițiile în imobile și mai puțin în investiții ce țin de afaceri sau în economii. Această structură de utilizare a remitențelor este caracteristică pentru fazele primare ale procesului de emigrare. Deși romii intenționează să utilizeze în viitor o cotă mai mare a remitențelor pentru afaceri și economii, aceste cote sunt oricum mai mici decât în cazul populației non-roma. Una din cauze ar fi mărimea redusă a veniturilor, care pot acoperi numai cheltuielile de trai, altă cauză ar fi lipsa de aptitudini în domeniul antreprenoriatului și lipsa oportunităților.

În ceea ce privește condițiile de viață, populația roma se află într-o situație mai proastă decât populația non-roma. În acest context, luând în considerare faptul că romii își direcționează remitențele spre investițiile imobiliare, se poate justifica argumentul că acestea de fapt sunt cheltuieli de consum pentru romi, ceea ce înseamnă crearea condițiilor de bază de trai. În același timp, pentru populația non-roma, acestea pot fi considerate drept investiții reale și posibilități de acumulare și de economii.

Bibliografie

1. Achim, Viorel (1998) – Țigani în istoria României, Editura Enciclopedică, București
2. Burtea, Vasile (1996) - Marginalizare socială și cooperare în cazul populației de romi, “Revista de cercetări sociale” nr. 3, București
3. CBS-AXA (2004) “Migrația și Remitențele”. Studiu solicitat de și realizat cu suportul OIM, EC FSP, și FMI. http://www.iom.md/materials/migration_remittances.pdf
4. Drosu, Ecaterina, (2001) - Situația romilor din Republica Moldova, Chișinău
5. Gheorghe, Nicolae; Liegeois, Jean Pierre (1996) – Romii, o minoritate a Europei, Editura Multi-print, Oradea
6. Liegeois, Jean Pierre (1994) - Roma, Gypsies, Travellers, Council for Cultural Cooperation
7. Marica Ionescu & Sorin Cace (2000)- Practici pozitive în comunitățile de romi, București
8. Ionescu, Marica; Cace, Sorin (2006)- Public policies for Roma. Evolution and Perspectives, Editura Expert, București
9. Ionescu, Marica; Cace, Sorin (2006)- Employment policies for Roma, Editura Expert, București
10. Neculau, A.; Ferreol, G. (1996) - Minoritari, marginali, excluși, Editura Polirom, Iași
11. Pons, Emmanuelle (1999) – Țigani din România – o minoritate în tranziție, Compania Altfel, București
12. Dena Ringold (2000), World Bank, Roma and the Transition in Central and Eastern Europe: Trends and Challenges.
13. Dena Ringold, Mitchell A. Orenstein, Erika Wilkens (2003) Roma in an Expanding Europe: Breaking the Poverty Cycle, World Bank.
14. UNDP, 2006. National Development report 2006 “Quality of Economic Growth and Its Impact on Human Development”. Report prepared by Expert-Grup and Adept.
15. Zamfir, Elena; Zamfir, Cătălin (coordinatori) (1993) - Țigani între ignorare și îngrijorare, Editura Alternative, București
16. Zamfir, Cătălin (coordonator) (1995) - Dimensiuni ale sărăciei, Editura Expert, București
17. Zamfir, Catalin; Preda, Marian (coordonatori) (2002) - Romii în România, Editura Expert, București
18. *** Avoiding the Dependency Trap, A Regional Human Development Report, The Roma in Central and Eastern Europe, Andrey Ivanov (coordinator), United Nations Development Programme, Bratislava, 2002;
19. ***At Risk: Roma and the Displaced in Southeast Europe, Andrey Ivanov (coordinator), United Nations Development Programme, Bratislava, 2006.
20. *** Indicatori privind comunitățile de romi din România, IRQL, București, Editura Expert 2002
21. *** Than Rromano - studii despre romi, No. 4-5, year III, 1999/2000.
22. *** Deportarea romilor în Transnistria. De la Auschwitz la Bug. București: Aven amentza, 2000.
23. ***Human rights in Moldova at the beginning of a new Millennium, Report, Helsinki Committee on Human Rights in the Republic of Moldova, Chișinău, 2001.
24. *** National Department for Statistics and Sociology, 1989 Census Population.
25. *** Millennium Development Goals in the Republic of Moldova. First National Report, Chișinău, 2005
26. *** Strategy of Economic Growth and Poverty Eradication, Chișinău, 2004.

ANEXA I. ASPECTE METODOLOGICE

Studiul a cuprins 81 localități din Republica Moldova și 1200 gospodării în total, pe două sub-eșantioane. Sub-eșantionul roma se bazează pe o listă de localități în care gospodăriile roma sunt prezente într-un număr de minimum 5.

Volumul straturilor și totalurile pe regiuni au fost stabilite pe baza datelor recensământului din 1989 și rezultatelor studiului efectuat de ONG Juvlia Romani.

Reprezentativitate:

Eșantionarea a ținut cont de specificul populației roma în cadrul fiecărei localități pentru ajustarea sub-eșantionului non-roma la cel roma. În acest sens au fost stabilite 3 tipuri de localități:

- localități populate preponderent de romi, caz în care interviurile cu non-roma au fost efectuate în localitatea vecină, populată preponderent de populație non-roma;
- localități în care populația roma constituie o parte mai mică a populației, dar sunt concentrați într-o parte distinctă a localității, caz în care punctul de eșantionare non-roma a fost stabilit în imediata apropiere de partea localității populată de roma;
- localități în care populația roma nu constituie o parte distinctă a localității, caz în care atât gospodăriile roma, cât și cele non-roma au fost selectate în cadrul aceleiași rute.

Identificare roma:

În cadrul studiului identificarea etnică a respondentului în cazul roma s-a bazat atât pe baza autoidentificării lui, cât și pe baza aprecierii operatorului de teren. Tabelul de mai jos prezintă aprecierea importanței criteriilor de identificare utilizate de operator în identificarea apartenenței respondentului.

	Cel mai important	←	←	←	←	Cel mai puțin important	Nici un răspuns
a) Culoarea pielii	38,2%	8,0%	13,2%	4,8%	6,3%	29,3%	0,2%
b) Limba, accentul, modul de a vorbi	45,1%	11,9%	8,8%	11,1%	6,3%	16,6%	0,2%
c) Stilul de viață	32,2%	26,1%	15,9%	7,3%	6,1%	12,1%	0,2%
d) Numele respondentului	21,9%	7,1%	24,2%	12,3%	15,2%	19,0%	0,2%

Stadii de randomizare:

Localitatea :

Lista localităților roma a fost întocmită pe baza următoarelor surse:

- datele recensământului din 1989;
- rezultatele studiului efectuat de ONG Juvlia Romani în anul 2001 în cadrul proiectului CORDAID;
- datele obținute de la organizațiile non-guvernamentale în domeniu.

Gospodăria

Numărul maxim de interviuri efectuate într-un punct de eşantionare a fost de 8. Gospodăriile în care s-au efectuat interviuri au fost selectate prin metoda rutei aleatoare, cu un pas statistic.

Capul gospodăriei

În cadrul gospodăriei interviul a fost efectuat cu capul gospodăriei. În cazul în care lipseşte din diferite motive urmînd să lipsească în următoarele două săptămîni, interviul a fost efectuat cu persoana care îl înlocuieşte.

Definiţiile gospodăriei şi al capului acesteia cu care s-a operat în cadrul studiului sunt:

Gospodăria - un loc separat de alte gospodării cu o intrare separată, populată de către una sau mai multe persoane care locuiesc mai mult de 3 luni din ultimele 12 luni în aceeaşi locuinţă, împărţind zilnic banii şi masa între ei.

Capul gospodăriei - membrul gospodăriei desemnat de către oricare alt membru sau care s-a autoidentificat în calitate de cap al gospodăriei indiferent de motiv sau criterii (cel mai în vîrstă, ia deciziile în gospodărie, are veniturile cele mai mari, după tradiţie etc.). Capul gospodăriei este identificat prin răspunsul la întrebarea: „Cine este capul gospodăriei?” Capul gospodăriei poate fi bărbat sau femeie.

Perioada de culegere a datelor: datele au fost colectate în perioada 3-19 noiembrie 2005.

Pentru culegerea datelor de natură calitativă au fost realizate interviuri cu reprezentanţii autorităţilor centrale cu responsabilităţi în domeniu, lideri de ONG-uri roma, finanţatori pentru programe roma.

Pentru iniţiativele şi proiectele descrise pentru anumite domenii am beneficiat de informaţii structurate din partea ONG-urilor roma din republică.

ANEXA II. RAILOANELE ȘI LOCALITĂȚILE INCLUSE ÎN EȘANTION

Raion	Localitate
	Mun. Chișinău
	Mun. Bălți
Basarabeasca	Basarabeasca
Briceni	Briceni
Briceni	Lipcani
Cahul	Cahul
Cahul	Zărnești
Cahul	Slobozia Mare
Călărași	Buda
Călărași	Călărași
Călărași	Vălcineț
Călărași	Palanca
Călărași	Răciula (Parcani)
Călărași	Țibirica (Schinoasa)
Călărași	Leordoiaia
Cantemir	Cania
Căușeni	Căușeni
Criuleni	Boșcana
Criuleni	Cricova
Drochia	Drochia
Drochia	Chetrosu
Drochia	Gribova
Drochia	Baroncea
Drochia	Ochiul Alb
Drochia	Nicoreni
Edineț	Edineț
Florești	Prodănești
Florești	Florești
Glodeni	Glodeni
Glodeni	Danu
Glodeni	Dusmani
Hîncești	Hîncești
Hîncești	Minjir
Hîncești	Cărpineni
Hîncești	Sofia
Hîncești	Horjesti
Hîncești	Sărata Galbena
Ialoveni	Costești
Leova	Sărata Noua

Nisporeni	Vulcănești
Nisporeni	Bursuc
Nisporeni	Nisporeni
Nisporeni	Vărzărești
Nisporeni	Bălăurești
Nisporeni	Mărinici
Nisporeni	Pîrjolteni (Ursari)
Nisporeni	Bolțun
Ocnița	Otaci
Orhei	Orhei
Orhei	Slobodca
Orhei	Seliște (Lucașeuca)
Orhei	Tabora
Orhei	Isacova
Orhei	Morozeni
Orhei	Ghetlova
Rîșcani	Rîșcani
Rîșcani	Mihăileni
Șoldănești	Râșpopeni
Soroca	Soroca
Soroca	Bădiceni
Ștefan Vodă	Talmaza
Ștefan Vodă	Antonești
Ștefan Vodă	Ștefan Vodă
Strășeni	Lozova (Stejăreni)
Strășeni	Vorniceni
Strășeni	Dolna
Strășeni	Micleușeni (Huzun)
Strășeni	Ialoveni
Strășeni	Strășeni
Strășeni	Anenii Noi
Taraclia	Taraclia
Taraclia	Corten
Telenești	Chiștelnița
Ungheni	Pârlița
Ungheni	Grăseni
UTAG	Comrat
UTAG	Ciadîr Lunga
UTAG	Gaidar
UTAG	Copceac

ANEXA III. CALCULAREA INDICELUI DEZVOLTĂRII UMANE (IDU) PENTRU POPULAȚIA ROMA ȘI NON-ROMA

Date generale și metodologie

Indicele Dezvoltării Umane a apărut ca un indiciu complex pentru a raționaliza conceptul de Dezvoltare Umană. El a fost propus de economistul Mahbub ul Haq de la PNUD în anii 1990 în calitate de substituent al indicelui PIB pentru a măsura dezvoltarea socială. IDU reprezintă o metodă de sinteză a dezvoltării umane. Aceasta include realizările (calculate ca o medie aritmetică) celor trei dimensiuni de bază ale dezvoltării umane:

- **O viață lungă și sănătoasă** - evaluată prin speranța de viață la naștere.
- **Nivelul de educație** - calculat ca medie aritmetică ponderată a ratei alfabetizării (cu o pondere de două treimi) și a ratei brute de cuprindere în toate nivelurile de învățământ (cu o pondere de o treime).
- **Nivelul decent de trai** - evaluat prin PIB pe locuitor exprimat în dolari SUA la PPC.

DIMENSIUNEA	O viață lungă și sănătoasă	Nivelul de educație		Nivel decent de trai
INDICATORUL	Speranța de viață la naștere	Rata de alfabetizare a adulților	Rata brută de înmatriculare (RBI)	PIB pe cap de locuitor (PPP US\$)
	↓	↓	↓	↓
		Indicele alfabetizării adulților	Indicele (RBI)	
		↓	↓	
INDICELE DIMENSIUNII	Indicele speranței de viață	Indicele educației		Indicele PIB
	↓	↓		↓
Indicele Dezvoltării Umane (IDU)				

Înainte de a calcula IDU trebuie creat câte un indice pentru fiecare din aceste dimensiuni. Pentru a calcula acești indici sunt alese valorile minime și maxime pentru fiecare indicator menționat¹. Performanța fiecărei dimensiuni este exprimată printr-o valoare de la 0 la 1 prin aplicarea următoarei formule generale:

$$\text{Indicele dimensiunii} = \frac{\text{valoarea actuala} - \text{valoarea minimă}}{\text{valoarea maximala} - \text{valoarea minimă}}$$

IDU este în continuare calculat ca o medie aritmetică a indicilor dimensiunilor.

Indicatorii și sursele de date

Principala sursă de informație privind situația populației roma este sondajul sociologic realizat de CBS-AXA în noiembrie 2005 bazându-se pe metodologia studiului regional privind situația romilor. Sondajul a acoperit 600 gospodării roma și 600 gospodării non-roma (care trăiesc în vecinătatea apropiată a gospodăriilor roma) și include date cu privire la veniturile, nivelul de educație și condițiile de sănătate ale familiilor roma. Datorită dimensiunii relativ mici a eșantionului, marja de eroare ajunge pînă la 4%. De asemenea,

¹

Indicator	Valoarea maximă	Valoarea minimă
Speranța de viață la naștere (ani)	85	25
Rata de alfabetizare a adulților (%)	100	0
Rata brută combinată a înmatriculării (%)	100	0
PIB pe cap de locuitor (PPP US\$)	40,000	100

ar trebui menționat că din cauză că familiile altor etnii au fost selectate din preajma celor de romi, eșantionul selectat ar putea înregistra o anumită tendință spre regiunile mai marginalizate/deprivate. În cele menționate mai jos se vor folosi trei indici—(i) calculat pentru populația roma; (ii) calculat pentru populația non-roma; și (iii) calculat pentru Republica Moldova în baza RDU Global pentru 2006.

Indicele speranței de viață nu poate fi estimat în baza datelor sondajului în mod real, pentru că acesta nu oferă ratele mortalității pe vârste, necesare pentru astfel de calculări. Pentru a calcula speranța de viață la naștere pentru romi, s-a folosit corelația dintre mortalitatea infantilă și speranța de viață la naștere și datele sondajului cu privire la mortalitatea copiilor roma. Bazându-ne pe speranța de viață la naștere pentru populația generală în valoare de 68,3 ani, speranța de viață la naștere s-a estimat la 65,3 ani pentru populația roma.

Gradul de alfabetizare a populației roma a fost calculat în baza datelor din sondaj. Datele acestuia arată că romii înregistrează o rată scăzută de alfabetizare, 74,9% în comparație cu 94,9% pentru populația non-roma chestionată. Trebuie menționat că Recensământul Populației din Moldova din 2004 arată o rată de alfabetizare de 98,9².

Rata brută de înmatriculare (RBI) calculată pentru populația roma și non-roma au fost estimate în baza datelor sondajului luând în calcul ratele de înmatriculare pentru fiecare clasă și ponderea copiilor în fiecare grupă de vârstă. RBI combinat pentru populația roma este estimat la nivelul de 42,4%, în timp ce pentru restul etniilor - 83,1%. Trebuie menționat că RDU 2006 utilizează o RBI de 70,0% pentru Moldova, referindu-se la *“estimarea preliminară națională sau estimarea Institutului de Statistică al UNESCO, care urmează să fie revizuit”*.

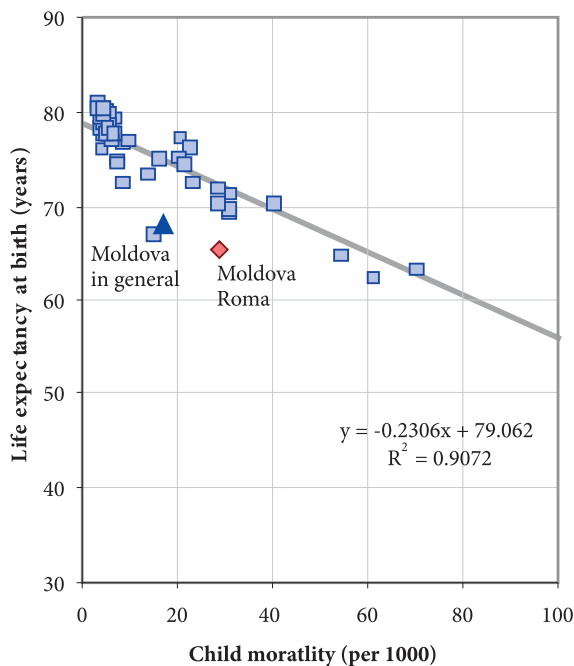
PIB-ul calculat pentru populația roma a fost estimat la nivelul de 60% din cel național, ca raport dintre veniturile populației roma și cele ale populației non-roma în baza datelor sondajului. Valoarea PIB pentru populația non-roma se presupune egală cu valoarea PIB-ul național luând în considerare numărul mic al populației roma.

Interpretarea rezultatelor

Indicii și rezultatele calculărilor sunt prezentate pe scurt în tabelul și în graficul de mai jos:

Indicatori	non-Roma	Roma	(RDU 2006) Moldova
Speranța de viață la naștere, ani	68.1	65.3	68.1
Rata de alfabetizare la adulți, %	94.9	74.9	98.4
Rata brută combinată de înmatriculare, %	83.1	42.4	70.0
PIB, PPC\$	1,729.0	1,037.4	1,729.0
Indicele speranței de viață	0.718	0.672	0.718
Indicele educației	0.910	0.641	0.889
Indicele PIB	0.476	0.390	0.476
IDU	0.701	0.568	0.694

Indicele de speranței de viață calculat pentru populația roma este mai mic decât în cazul celorlalte etnii, dar nu în mod atât de semnificativ (cu 6% mai mic). Totuși, luând în considerare rata mortalității infantile, problemele de sănătate trebuie considerate drept sursă serioasă de îngrijorare. În baza indicelui mortalității

² http://www.statistica.md/recensamint/Totalurile_recensamintului_populatiei.doc

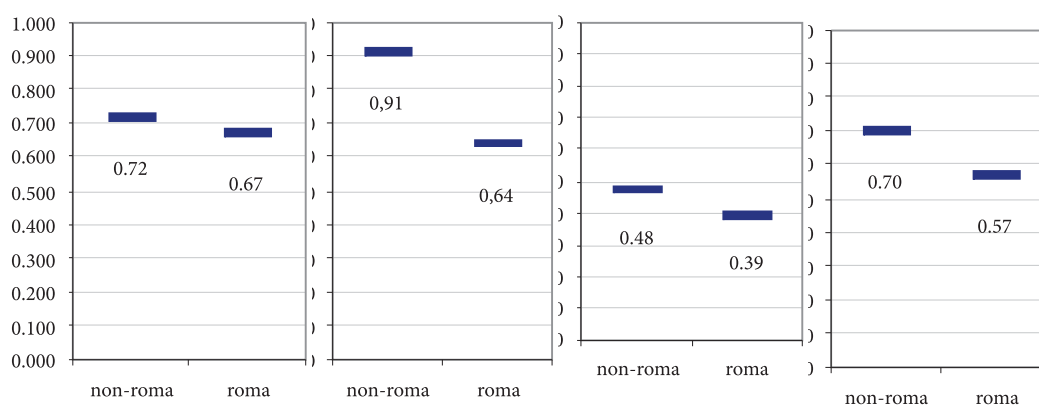
estimat la 28,9 la 1000 nașteri vii este foarte puțin probabil că sarcina ODM a Moldovei de reducere a mortalității infantile până la 6,3 la 1000 nașterii vii să fie realizată în cazul acestui grup.

Indicele educației este cu o treime mai mic în cazul populației roma decât în cazul celorlalte etnii și este cauza celor mai mari îngrijorări. Ambele componente ale indicelui (rata de alfabetizare a adulților și rata brută de înmatriculare) sunt mai mici în cazul populației roma, reflectând un cer vicios de deprivare educațională. Aceasta sugerează că îmbunătățirea accesului la educație, școlarizare și includere socială prin participarea în viața școlară ar putea fi o cale de ieșire a romilor din cercul vicios care îi caracterizează. Rezultatele sondajului arată că numai 2% dintre părinți au menționat discriminarea drept motiv de neparticipare a copiilor lor în procesul educațional. Barierele mai semnificative sunt cele economice – 33,8% din părinți s-au plîns de costurile mari legate de studii³. Surprinzător, 30,2% sunt explicate de factori sociali subiectivi, cum sunt căsătoriile timpurii sau faptul că “copiii au atins nivelul necesar de cunoștințe”.

Indicele PIB este cu circa 18% mai mic pentru populația roma. Însă diferența în cazul indicelui PIB nu este atât de dramatică cum este cazul indicelui educației.

Astfel, reflectând aceste diferențe în indicii menționați mai sus, **Indicele Dezvoltării Umane** este cu o cincime mai mic pentru populația roma decât pentru populația non-roma.

	Indicele speranței de viață	Indicele educației	Indicele PIB	IDU
non-roma	0.718	0.910	0.476	0.701
roma	0.672	0.641	0.390	0.568
Moldova (RDU2006)	0.718	0.889	0.476	0.694

³ Răspunsurile au fost oferite pentru copiii de până la 22 ani, acoperind toate nivelurile de învățământ. Astfel, costurile ridicate legate de studii ar putea include atât costurile directe studii superioare) cit și costurile indirecte, legate de frecventarea școlii (pentru studiile formal gratis primare, gimnaziale și liceale).

Moldova

United Nations Development Programme
131, 31 August str.
2012, Chisinau
Republic of Moldova

www.undp.md